

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anže Božič
Katja Žnidar

Kaj je Delu prinesla politično-kapitalska intervencija

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anže Božič

Katja Žnidar

Mentor:izr. prof. dr. Marko Milosavljević

Kaj je Delu prinesla politično-kapitalska intervencija

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Kaj je Delu prinesla politično-kapitalska intervencija

Leta 2005 so se za časnik Delo začele korenite spremembe. Avgusta tega leta so se namreč v vladni palači sešli predsednik vlade Janez Janša, državna sekretarka na ministrstvu za gospodarstvo Andrijana Starina Kosem, tedanji namestnik direktorja Pivovarne Boško Šrot in predsednik uprave Istrabenza Igor Bavčar (kasneje ločeno tudi direktor KD Group Matjaž Gantar) in se dogovorili za vezan posel nakupa Mercatorjevih in Delovih delnic. Kmalu za tem se je za časopisno hišo Delo začela politično-kapitalska intervencija, ki je z dobrim desetmesečnim vmesnim obdobjem v času urednikovanja Janeza Markeša trajala do razrešitve njegovega naslednika Darijana Koširja marca 2010. Kapital in politika sta v tem obdobju zaobšla novinarsko avtonomijo uredništva in poteptala delikatne profesionalne standarde žurnalizma. Intervencija je poleg kadrovskih sprememb povzročila tudi močan upad branosti in dolgoročno porušila ugled do tedaj zagotovo osrednjega slovenskega dnevnika. Korelacija dogajanja na Delu in podatki študije o njenem ugledu dokazujejo, da so bile pri oblikovanju ugleda družbe v javnosti odločilne prav posamezne poteze glavnih akterjev v problematiziranem času.

KLJUČNE BESEDE: *časnik Delo, politično-kapitalska intervencija, pritiski, branost, ugled.*

What did the political and financial intervention bring to *Delo*

In 2005, radical changes began to take place at *Delo*. In August of that year, a meeting took place in the Government Palace, the attendees of which were the prime minister Janez Janša, State Secretary of the Ministry of Economic Development and Technology Adriana Starina Kosem, the then deputy CEO of the Laškobrewery Boško Šrot, and the CEO of Istrabenz Igor Bavčar (later, on separate occasion, also the CEO of the KD Group Matjaž Gantar). They arranged a linked business to purchase the Mercator and *Delo* shares. Soon after, the political and financial intervention, began. This intervention lasted until the dismissal of Darijan Košir in 2010, except for a short intermediate period of ten months when Košir's predecessor Janez Markeš, was editor. Money and politics, hand in hand, bypassed the journalistic autonomy of the editorial board in that time and stomped on the delicate professional standards of journalism. The intervention caused, besides personnel changes, a plummet in the number of readers of the *Delo* daily, and demolished the reputation of this until then certainly the main Slovenian daily newspaper.. The correlation of the events that took place at *Delo* at that time, and the study of its reputation show, that it were the individual moves of the main actors that were significant when it comes to the formation of the company's public reputation

KEY WORDS: *the Delo daily, political and financial intervention, pressure, readership, reputation.*

KAZALO VSEBINE

1 UVOD.....	6
2 TEORETSKI DEL.....	12
2.1 Novinarska avtonomija.....	12
2.2 Vplivi na vsebino.....	15
2.3 Teorije ugleda.....	19
2.3.1 Tridelna teorija ugleda.....	20
2.3.2 Korporacijski ugled.....	22
2.3.3 Tveganja za ugled.....	24
3 PROCES LASTNINJENJA.....	25
4 NADZORNI SVETI, UPRAVE IN ODGOVORNI UREDNIKI DELA.....	32
5 TRIJE PRIMERI VPLIVANJA NA VSEBINO.....	44
5.1 Težave uredništva Sobotne priloge.....	45
5.2 Primera Graha in Kajzerja.....	51
5.3 Pivovarna Laško komunicira preko Dela.....	58
5.3.1 Zgodaj prelomljena obljava.....	58
5.3.2 »Podpirajte Pahorja in rušite Janšo«.....	60
5.3.3 Predvolilni dvoboj Šrot – Janša.....	62
5.3.4 Zagovarjanje menedžerskega odkupa Pivovarne Laško.....	66
6 ŠTUDIJA UGLEDA ČASOPISNE HIŠE DELO.....	71
6.1 Obdobje od 2000 do 2005.....	72
6.2 Leto 2006: Zаметki politično-kapitalske intervencije, dvig ugleda.....	74
6.3 Prelomno leto 2007.....	78
6.4 Leto 2008: Trend ugleda navzgor.....	80
6.5 Drugi opaznejši zdrs ugleda leta 2009.....	81
6.6 Leto 2010 in posledice.....	83
7 ZAKLJUČEK.....	85
8 LITERATURA.....	90

PRILOGA A: INTERVJU S TADEJO ZUPAN ARSOV	101
PRILOGA B: INTERVJU S TITOM DOBERŠKOM.....	107
PRILOGA C: INTERVJU S PRIMOŽEM CIRMANOM	115
PRILOGA D INTERVJU Z ROKOM KAJZERJEM	121

KAZALO GRAFOV

Graf 6.1: Gibanje ugleda podjetja Delo 2000–2012.....	72
Graf 6.2: Primerjava tiskanih naklad Dela, Dnevnika in Večera	77
Graf 6.3: Primerjava revidiranih prodanih naklad Dela, Dnevnika in Večera	77
Graf 6.4: Branost Dela, Dnevnika in Večera.....	78

KAZALO TABEL

Tabela 6.1: Pregled tiskanih naklad Dela.....	75
Tabela 6.2: Pregled revidiranih prodanih naklad Dela.....	75
Tabela 6.3: Podatki o branosti Dela	76

1 UVOD

Leti 2006 in 2007 sta bili za slovensko novinarstvo eni najbolj burnih doslej. Novinarji so opozarjali na vrsto političnih posegov v profesionalno novinarsko in uredniško avtonomijo in tedanji vladi Janeza Janše očitali številne politično motivirane kadrovske poteze v medijih. Leto prej je državni zbor potrdil tudi novelo zakona o medijih, ki ji je zaradi širšega tolmačenja pravice do popravka – ta ni bil več pojmovan samo v ožjem smislu, to je kot zanikanje oziroma popravljanje napačnih ali neresničnih navedb v objavljenem obvestilu, ampak tudi kot navajanje oziroma prikaz nasprotnih dejstev in okoliščin – oporekal dobršen del strokovne javnosti. Zaradi kombinacije vsega naštetega je 571 slovenskih novinarjev, urednikov, publicistov, upokojenih novinarjev in drugih zaposlenih v medijih, na čelu s pobudnikoma Matejem Šurcem in Blažem Zgago, septembra 2007 odgovorilo s peticijo in na nevzdržen položaj opozorilo domačo in tujo javnost. V njej so medijski delavci predsednika vlade Janšo in njegovo stranko SDS neposredno obtožili omejevanja medijske svobode.

Cenzura v slovenskih medijih ima več pojavnih oblik. Prva se nanaša na vsebinske popravke člankov brez avtorjevega soglasja. Drugič, tudi naročeni članki pogosto niso objavljeni, običajno brez tehtnega pojasnila. Tretja oblika je omejevanje poročanja o nekaterih politično občutljivih temah in prepoved dostopa vladi nevšečnim mnenjskim voditeljem do določenih medijev. Novinarjem odpovedujejo delovna razmerja, jih degradirajo, jim odvzemajo delovna področja, jih premeščajo, diskriminirajo in šikanirajo (Peticija 2007).

Med podpisniki peticije je bilo tudi 47 zaposlenih in honorarnih sodelavcev časopisa Delo, k tem pa lahko prištejemo še nekaj upokojenih Delovih novinarjev in sodelavcev drugih Delovih edicij (Slovenske novice in NeDelo). Visoko število podpisnikov z Dela ne preseneča, saj je bila, sodeč po zgodbah, ki so se tam dogajale, prav ta časopisna hiša ena glavnih vladnih tarč. Delo se je namreč prav v tem času iz osrednjega slovenskega

tiskanega medija spremenilo v novico za konkurenco. Zgodbe o imenovanju »pravih« nadzornikov, predsednikov uprav in urednikov, razreševanju in kaznovanju do oblasti kritičnih novinarjev in posledičnih odhodih uveljavljenih ali perspektivnih novinarskih peres k drugim medijem so polnile tudi vsebine televizijskih, radijskih in spletnih novic.

S svojo diplomsko nalogo želiva osvetliti dogajanje na Delu v tem obdobju, ki pa ga je, po najinem mnenju, za celovitejše razumevanje problematike treba razširiti na leta med 2005 in 2010. Avgusta 2005 so se namreč v vladni palači sešli predsednik vlade Janez Janša, državna sekretarka na ministrstvu za gospodarstvo Andrijana Starina Kosem, namestnik direktorja Pivovarne Laško (v nadaljevanju tudi: PL) Boško Šrot in predsednik uprave Istrabenza Igor Bavčar (kasneje ločeno tudi direktor KD Group Matjaž Gantar) in se dogovorili za »vezan posel glede nakupa Mercatorjevih in Delovih delnic« (Mladina.si, 2005). S tem se je za časopisno hišo Delo simbolno začela, kot jo poimenujeva, politično-kapitalska intervencija, ki je z izjemo dobrega desetmesečnega vmesnega obdobja v času urednikovanja Janeza Markeša trajala do razrešitve njegovega naslednika Darijana Koširja marca 2010. Za razumevanje konteksta v prvem delu naloge popisujeva tudi novejšo zgodovino Dela oziroma proces osamosvajanja (od nekdanjega velikega družbenega podjetja SOZD Delo) in lastninjenja osrednje slovenske časopisne hiše, ki nama ga je pomagal razumeti nekdanji odgovorni urednik in direktor Dela Tit Doberšek.

Publicizem politično-kapitalska intervencija uporabljava, ker želiva prikazati, da moramo dogajanje na Delu v tem času ločiti na dva dela in posledično dve različni vrsti vplivanja na vsebino časopisa. Prvo obdobje zaobjema čas, ko je funkcijo Delovega odgovornega urednika opravljal Peter Jančič, predsednik uprave časopisne hiše pa je bil Danilo Slivnik, torej čas od začetka leta 2006 do druge polovice leta 2007. V tem času lahko govorimo o relativno odkritih oblikah pritiskov na novinarje in urednike, ki so bili kritični do tedanje oblasti, in jih mestoma lahko označimo celo kot cenzuro. Vpliv na vsebino in kadrovanje so politiki zagotovili vodilni v Pivovarni Laško, ki so prav v tistem času postali večinski lastniki Dela. V diplomski nalogi navajava nekaj najbolj odmevnih primerov pritiskov, o tem pa sva se v intervjujih med drugim pogovarjala tudi s tremi »žrtvami« šikaniranja

takratnega vodstva Dela: novinarjema Rokom Kajzerjem in Primožem Cirmanom ter nekdanjo izvršno urednico Sobotne priloge (v nadaljevanju tudi: SP) Tadejo Zupan Arsov.

Drugi, kapitalski del intervencije je trajal od sredine leta 2008 do januarja 2010, ko je bil odgovorni urednik Dela Darijan Košir, predsednica nadzornikov in kasneje še predsednica uprave pa Andrijana Starina Kosem. Gre za eno najožjih sodelavk predsednika uprave Pivovarne Laško Boška Šrota, ki je v času njegovega poskusa menedžerskega odkupa družb iz skupine Pivovarne Laško odstopila kot državna sekretarka na gospodarskem ministrstvu, »prestopila na Šrotovo stran in začela prevzemati vse ključne vzvode njegovega lastniškega imperija« (Cirman, 2012). V tem obdobju sta za Delo značilna naklonjenost lastniku in zagovarjanje njegovih interesov. Glavni protagonist takšnega pisanja, ki je »pozabilo« na eno osnovnih novinarskih predpostavk – objektivnost, je bil odgovorni urednik Košir. Ta je, kot bova v nadaljevanju dokazala z nekaj konkretnimi primeri, s serijo mnenjskih besedil zagovarjal Šrotov sporni menedžerski odkup in kritiziral postopke, ki so jih proti njemu zaradi domnevnih nepravilnosti pri lastninjenju sprožili različni državni organi. Ob tem je Šrot kljub javni zavezi, da Dela ne bo »zlorabljal za svoje zasebne potrebe ali za potrebe skupine Pivovarna Laško«, prav preko vrstic časopisa Delo polemiziral s svojimi nasprotniki, kar je kot odgovorni urednik lahko dopustil le Darijan Košir. Pri tem je treba dodati, da v drugem, kapitalskem delu intervencije nisva zaznala pritiskov na novinarje in urednike Dela, kakršnim smo bili priča v letih 2006 in 2007.

V obeh primerih gre torej za profesionalno nedopustno vplivanje na vsebino določenega medija. Zato v naslovu diplomskega dela namerno uporabljava pojem intervencija, ki ga *Slovar slovenskega knjižnega jezika* definira kot »dejanje ali ukrep, s katerim se (odločilno) vpliva na potek česa, poseg(anje)«. Številni komunikologi in raziskovalci medijev ugotavljajo, da je medijska avtonomija, kljub nekaterim pomislekom kritičnih teoretikov, ena osnovnih predpostavk za profesionalno novinarstvo ter da neodvisni mediji igrajo pomembno vlogo v sodobnih demokratičnih ureditvah. Brez svobode izražanja ni demokracije, bi lahko poenostavili. Takšno tezo potrjujejo tudi podatki organizacije Novinarji brez meja (Reporters without borders). To neodvisno mednarodno združenje

novinarjev vsako leto izdela poročilo o svobodi medijev po vsem svetu. V njem je Slovenija med več kot 160 državami leta 2005 zasedala rekordno visoko 9. mesto, zatem pa je vsako leto (do leta 2011) zasedla nižje mesto. Tako je bila leta 2006 uvrščena na 10. mesto, leta 2007 na 21., prihodnje leto je sledil padec na 30. mesto, leta 2009 na 37. mesto, leta 2010 pa je naša država končala na rekordno nizkem 46. mestu. Iz podatkov lahko ugotovimo, da je Slovenija največ mest izgubila prav v letih, ki ju problematizirava v diplomski nalogi, torej med letoma 2006 in 2007, ter 2009 in 2010.

Komunikologinja Sandra Bašić Hrvatin in Delov novinar Lenart J. Kučič sta v svojih analizah večkrat opozorila, da glavno nevarnost za neodvisnost in pluralnost medijev predstavlja koncentracija medijskega lastništva: »Značilnost slovenskega medijskega prostora danes je izjemno velika medijska koncentracija, njena posledica pa je korporativizacija medijskega diskurza – podrejenost medijskih vsebin interesom njihovih lastnikov in največjih oglaševalcev.« (Bašić-Hrvatin in drugi 2004, 89) Slovenija je pri tem, kot ugotavljajo avtorji, podobna večini primerljivih vzhodnoevropskih držav, čeprav je ubrala drugačen način privatizacije kot druge postsocialistične države. Te so svoje medije razprodale v prvih letih po osamosvojitvi, »Slovenija pa je potrebovala deset let, privatizacijo, omejevanje lastniških deležev v medijih in dva medijska zakona, da je danes v položaju, kakršnemu se je hotela na začetku devetdesetih izogniti« (Hrvatin, Kučič, Petkovič 2004). Da je imela Pivovarna Laško ob nakupu deleža v Delu v mislih tudi (oziroma predvsem) moč in vpliv, ki ju prinaša lastništvo medija, je v svoji diplomski nalogi, v kateri je analizirala prevzeme in kapitalske naložbe Pivovarne Laško, odkrito zapisala tudi Anica Aužner Šrot, žena nekdanjega predsednika uprave Pivovarne Laško Boška Šrota. Nakup Dela je bil razumljen kot »portfeljska strateška naložba« (Aužner Šrot 2005, 39).

Nakup 24,99-odstotnega paketa delnic časopisnega podjetja Delo d. d. februarja 2003 je bilo veliko presenečenje za stroko in celotno drugo javnost. Na vodstvo Pivovarne Laško so začeli deževati očitki, da je brez orientacije, hkrati pa so ji obesili etiketo, da brani nacionalni interes.

Naložba je bila opravljena v času, ko še ni bilo znano, ali bo Urad za varstvo konkurence izdal dovoljenje Pivovarni Laško za prevzem Pivovarne Union. Zaznati je bilo, da se je del tedanje politike nagibal k temu. Znano je namreč, da multinacionalke, kot je Interbrew, ne vstopajo na posamezna tržišča brez vnaprejšnjega dogovora tako s politiko kot z upravo ciljne družbe. Glede na to, da je imela politika vpliv na prodajo odločilnega paketa delnic Pivovarne Union, je bilo to še bolj verjetno.

Če bi Urad za varstvo konkurence izdal negativno odločitev, bi Pivovarna Laško morala delnice Pivovarne Union prodati in bi zanje iztržila okrog 25 milijard tolarjev, kolikor ji je takrat ponujal Interbrew.

Zaključimo lahko, da se je Pivovarna Laško v eni od variant, ki so bile možne, pripravljala na prevzem Dela d. d., ki je zelo dobro podjetje, s prevladujočim (nad 50-odstotnim) tržnim deležem v dnevnem časopisju in s primerno donosnostjo. Nepomembno pri nakupu skoraj 25-odstotnega deleža družbe Delo d. d. tudi ni vpliv, ki ga ima časopisna hiša na oblikovanje javnega mnenja in s tem na politiko. (Aužner Šrot 2005, 39–40)

V diplomski nalogi želiva pokazati škodljiv učinek takšnega razumevanja lastništva medijev. Najina prvotna ideja je bila, da bi na primeru Dela dokazala nižjo kvaliteto časopisne vsebine v času politično-kapitalske intervencije, kar pa se je izkazalo za empirično prezahteven zalogaj. Po nasvetu mentorja dr. Marka Milosavljevića sva se tako raje preusmerila na proučevanje ugleda družbe. Pri tem sva se naslonila na večletne raziskave, ki jih je za Delo in številna druga večja slovenska podjetja izvajala raziskovalna skupina dr. Mira Klineta. Ta je v dveh različnih ciljnih skupinah – strokovni in splošni javnosti – merila enoletne trende na področju prepoznavnosti in vrednotenja ugleda. Ugotovitve bova dopolnila z najodmevnejšimi oblikami pritiska na novinarje in urednike ter zagovarjanja lastnikovih interesov, ki so se na Delu dogajale v času študije. S tem bova

skušala dokazati svojo raziskovalno hipotezo, **da je politično-kapitalska intervencija negativno vplivala na ugled časopisne hiše Delo v javnosti.**

Diplomska naloga je delo dveh avtorjev. Delo sva si tematsko razdelila po poglavjih. Anže Božič je avtor poglavij: Proces lastinjenja; Nadzorni sveti, uprave in odgovorni uredniki Dela; Trije primeri vplivanja na vsebino. Katja Žnidar pa je avtorica poglavij: Uvod; Teoretski del; Študija ugleda časopisne hiše Delo. Zaključek je nastal v soavtorstvu obeh piscev.

2 TEORETSKI DEL

2.1 Novinarska avtonomija

Avtonomija je zelo star pojem z razmeroma širokim pomenskim poljem. *Slovar slovenskega knjižnega jezika* avtonomijo razlaga kot samoupravljanje oziroma »samostojno upravljanje določenega ozemlja v okviru države«. Zver (1998) ugotavlja, da se je beseda izvorno nanašala na neodvisni status grškega polisa, torej je v antiki pomenila neodvisnost politične skupnosti. Filozofi so šele v 17. stoletju pojem avtonomije začeli navezovati tudi na posameznika, njegov um in način bivanja, v sodobni politični znanosti pa je pojem zlasti vezan na svobodo. Tako danes avtonomijo vsaka veda tolmači nekoliko po svoje, raziskovalci pa v splošnem razlikujejo med individualno (posameznikovo) in institucionalno (organizacijsko) avtonomijo (Zver 1998,67).

V novinarstvu, tako kot v številnih drugih poklicih, medijska avtonomija pomeni eno osnovnih profesionalnih predpostavk. »Svoboda medijev je pogoj demokratičnega sistema, brez katerega ta ne bi bil legitimen. Mediji naj bi zagotavljali prostor interakcije med državo in civilno družbo, saj v njih potekajo nenehni boji družbeno-političnih udeležencev, da bi povečali družbeno moč. Tako imajo mediji dve vlogi. V prvi so varuh interesov civilne družbe in prostor za kritiko in nadzor oblasti, v drugi pa so združitev moči in vpliva na odločitve na vseh družbenih ravneh.« (Erjavec 1999, 138) Odsotnost avtonomije bi po mnenju Erjavčeve lahko zato brez velikega tveganja šteli za ključno oviro na poti do novinarske profesionalizacije, saj so novinarji pod stalnimi pritiski politike in ekonomije, v stalnem precepu med lastnimi in naslovnikovimi interesi ter individualnimi težnjami in uredniškimi zahtevami.

Poler Kovačič (2011, 29) prej omenjeno splošno delitev pojma avtonomija prenaša v novinarstvo na dveh med seboj povezanih ravneh:

a) Notranja (novinarska) svoboda pomeni svobodo znotraj medijskih hiš. Ta predvideva profesionalne odnose do delodajalcev, urednikov in kolegov ter urejeno organizacijo dela. V praksi to pomeni (relativno) samostojnost pri sprejemanju odločitev glede količine, tempa in načrtovanja dela, novinarjev odpor do političnih strank, državnih organov, interesnih organizacij in drugih, ki bi želeli voditi ali nadzirati novinarjevo delo, pravico do poklicne skrivnosti in drugo, dodaja Erjavčeva (1999, 139).

b) Zunanja svoboda (svoboda medijev) pomeni avtonomijo novinarstva v odnosu do drugih dejavnosti in institucij in zadeva odnose med množičnimi mediji in ekonomsko oziroma politično elito (oblastjo). Konkretno to predstavlja profesionalni samonadzor, to je denimo prepoved opravljanja profesionalne prakse brez certifikata/licence, samooblikovanje standardov strokovnega znanja, samouravnavanje odnosov znotraj poklicne skupnosti (etična pravila), dodaja Erjavčeva (1999, 139).

Da je avtonomija ena ključnih predpostavk za profesionalno novinarstvo, nakazuje tudi besedilo temeljnega samoregulacijskega dokumenta slovenskih novinarjev – Kodeksa novinarjev Slovenije (2010). Pojem avtonomija sicer ni nikjer izrecno zapisan, je pa posredno omenjen v zadnjem od petih tematskih sklopov, ki govori o pravicah novinarjev in njihovih razmerjih do javnosti. Tako predzadnji, 28. člen kodeksa novinarju zagotavlja pravico zavrniti delo, ki je v nasprotju z omenjenim etičnim kodeksom ali z njegovim profesionalnim prepričanjem. Zadnji, 29. člen kodeksa pa zagotavlja, da novinarju brez njegovega soglasja nihče ne sme pomensko spremeniti, umakniti ali predelati prispevka. Isti člen tudi zagotavlja, da se lahko novinar avtonomno odloča glede podpisa pod svoj izdelek.

Funkcionalistične teorije medijsko avtonomijo torej obravnavajo kot eno osnovnih predpostavk profesionalnega novinarstva in tudi širše pomembno za razvoj oziroma

ohranjanje demokracije. Toda ker novinarsko in uredniško avtonomijo vsakodnevno ogroža realno delovno okolje, kritične teorije opozarjajo, da gre za zelo problematično predpostavko.

Novinarji ne ustvarjajo v praznem prostoru, ampak pod vrsto pritiskov in vplivov. Četudi bodo novinarji svojo avtonomnost vedno postavljali za temelj svojega dela, so podvrženi različnim omejitvam, na različnih ravneh, z različnimi akterji pritiska, na različne načine. Nekateri vplivi so povsem razvidni, drugi povsem zakriti. Nekateri novinar sprejema zavestno, drugi delujejo na nezavedni ravni. Nekaterim se je lažje upreti, drugi lahko pomenijo izgubo službe, ne glede na določilo v etičnem kodeksu, da lahko novinar zavrne delo, ki je v nasprotju s kodeksom in njegovim osebnim prepričanjem (28. člen). (Harcup v Poler Kovačič 2011, 34.)

Evropski mediji imajo dolgo tradicijo političnega vplivanja, piše Erjavčeva (1999). Koncentracija lastništva medijev v rokah velikih lastnikov po njenem mnenju namreč daje medijskim mogotcem možnost, da prek medijev propagirajo lastne politične ideje in interese: »Znana je bila "britanska naveza" medijskega mogotca Ruperta Murdocha z vlado Margaret Thatcher. Mediji Berlusconijevega imperija so med njegovo kandidaturo za poslanca v italijanski parlament jasno podprli njegovo kampanjo.« (Erjavec 1999, 95)

Družbenokritične teorije so že v 60. letih 20. stoletja opozorile, da profesionalizirani poklici niso altruistični, pač pa namesto tega služijo kot represivni mehanizmi, ki spodkopavajo demokracijo, državljanke pa spreminjajo v pasivne potrošnike: »Profesionalni status namreč omejuje dostop in ga omogoča zgolj omejenemu krogu ljudi. Etični kodeksi kot ena od prvin profesionalizacije vzdržujejo idejo, da je novinarstvo domena specializiranega razreda; norma profesionalizma je vsilila omejitve, kdo je lahko ustvarjalec novic.« (Iggers v Poler Kovačič 2011, 26.) »Dokler ne razumemo družbenih sil, ki vplivajo na novinarsko sporočanje, tudi ne moremo razumeti, kaj so novice,« trdi Gieber (v Poler Kovačič 2011, 34).

2.2 Vplivi na vsebino

Danes je državno cenzuro v glavnem nadomestila zasebna. »Koncentracija medijskega lastništva ima pogubne posledice tako za novinarje kot za občinstvo. Še posebej pa so lahko pogubne posledice na tako majhnem trgu, kot je slovenski, ker je razmeroma lahko z majhnimi finančnimi sredstvi hitro nadzorovati medijski prostor. Problem majhnega trga je tudi skromen obseg oglaševalskega kolača. Izkušnje kažejo, da ima slovenska medijska zakonodaja tudi pri lastništvi preveč lukenj.« (Erjavec 1999, 96.) Shoemakerjeva in Reese (v Poler Kovačič 2011, 35–40) sta analizirala vplive na medijske vsebine in jih sistematično razdelila v pet skupin. Z večino naštetih vplivov se novinarji in uredniki soočajo (in jih odpravljajo) vsakodnevno, a kot bomo videli, so v času politično-kapitalske intervencije na Delu nekatere oblike vplivov presegle profesionalne standarde.

- 1) Individualni vplivi** – Prihajajo iz novinarjeve notranjosti in so značilnosti njegovega osebnega in profesionalnega ozadja. Novinar je kot vsak človek podvržen pristranskostim, predsodkom in ambicijam, katerih moč je lahko izjemna, ni pa nujno, da se jih sploh zaveda ali da jih zavestno vpleta v delo. V kategorijo individualnih vplivov med drugim prištevamo izobrazbo, osebno držo, vrednote in prepričanja, ki so rezultat novinarjevega ozadja ali osebnih izkušenj (npr. politično ali versko prepričanje) ter profesionalne usmeritve in pojmovanja vlog (npr. dojetje sebe kot nevtralnega prenašalca dogodkov ali kot aktivnega udeleženca v razvijanju zgodbe).
- 2) Vplivi novinarskih in medijskih rutin** – Več študij je potrdilo, da je večina medijskih izdelkov rezultat rutinskega novinarstva. Rutine so po vzorcu narejeni, ponavljajoči se postopki in oblike, ki jih novinarji v množični produkciji uporabljajo pri svojem delu, in s tem močno vplivajo na standardizacijo poročanja.
- 3) Organizacijski vplivi** – Ti so ključni za razumevanje problema, ki ga skušava pojasniti v diplomski nalogi. Novinarji namreč večinoma delujejo znotraj organizacij – tudi samostojni novinarji se morajo spopadati s konvencijami, pritiski in cilji tistih, ki

kupujejo njihove izdelke –, te pa poznajo številne odkrite in prikrite načine vplivanja na novinarje. Poler Kovačičeva (2011, 36–38) je podrobneje razdelala tri podvrste organizacijskih vplivov:

- a) Vpliv delničarjev, vlagateljev, lastnikov** – Delničarji, vlagatelji oziroma lastniki medijskega podjetja ali njegove matične korporacije, ki prispevajo kapital, v zameno pričakujejo dobiček, lahko pa tudi vpliv ali ugled. Iggers (v Poler Kovačič 2011, 36) navaja, da lastniki v prizadevanjih za večji dobiček pogosto drastično zmanjšujejo število osebja v novinarskih oddelkih, prestrukturirajo novinarska uredništva, uvajajo nove sisteme organizacije, ki zmanjšujejo avtonomijo posameznih novinarjev, itn. Posledice kopičenja lastništva in s tem nadzora nad mediji pa niso zgolj ekonomske, ampak povzročajo tudi enoličnost medijskih vsebin. Motivi Pivovarne Laško pri vstopu v lastniško strukturo Dela, kot je razvidno iz v uvodu citiranega zapisa žene nekdanjega predsednika uprave PL, niso bili izključno poslovne narave, pač pa so računali tudi na »vpliv, ki ga ima časopisna hiša na oblikovanje javnega mnenja in s tem na politiko« (Aužner Šrot 2005, 40). Kot bova dokazovala v nadaljevanju, se je vpliv lastnikov na Delu močno poznal. Uveljavljali so ga tako pri kadrovskih odločitvah, javnem komuniciranju s svojimi nasprotniki, promociji lastnih interesov kot tudi cenzuri zanje neugodnih vsebin.
- b) Vplivi vodstva, direktorjev in založnikov medijskega podjetja** – Vodstvo medijske organizacije načeloma služi ekonomskim ciljem lastnikov. Tako lahko na primer zahtevajo, naj novinar poroča naklonjeno poslovnim interesom korporacije oziroma se izogiba negativni medijski obravnavi. Če bi se novinar ali urednik temu uprl, pa imajo na voljo več vzvodov vplivanja. McManus (v Poler Kovačič 2011, 37) izpostavlja določanje proračuna, ki ga vodstvo medijskega podjetja lahko (ali pa ne) namenja posameznim novinarskim oddelkom, Høyer (v Poler Kovačič 2011, 37) pa dodaja možnosti vplivanja tudi preko najemanja in odpuščanja urednikov in drugega osebja, postavljanja določenih mej, prioritet in vplivov na kariere

priložnosti. Nadzor medijskega podjetja je včasih zelo očiten, lahko pa tudi zelo prikrit. Najbolj brutalen primer takšnega vpliva sta v letih 2006 in 2007 zaradi nestrinjanja s tedanjo (vladno in časopisno) oblastjo občutila Delova dopisnika iz Hrvaške in Avstrije Rok Kajzer in Matija Grah.

- c) **Vplivi urednikov** – Novinar odločitev ne sprejema izključno samostojno, ampak v odnosih z drugimi člani uredništva, kot so uredniki, redaktorji, novinarski kolegi, fotografi, lektorji in drugi. »Moderna medijska organizacija torej vključuje široko delitev dela, kar pomeni, da posamezni novinar ni individualni publicist iz Balzacovih časov, marveč člen v kompleksni organizaciji.« (Vreg 1990, 45) Novinarjeva osebna odgovornost je zaradi delitve dela v uredniškem procesu nepopolna – njegov izdelek preberejo (in spremenijo) uredniki (Høyer v Poler Kovačič 2011, 37). Pri tem so nujni jasna organizacija uredništva, delitev odgovornosti in vlog ter vzpostavljen sistem sodelovanja in odločanja. Uredništva so v različnih državah, kulturah in novinarskih tradicijah različno organizirana (Esser, Wilke v Poler Kovačič 2011, 37–38). Za anglosaksonsko tradicijo je značilno centralizirano uredništvo: nadzor glavnega in odgovornega urednika je močnejši, komunikacija ne poteka strogo po hierarhični lestvici, delitev dela je izrazita, ob časovni stiski deluje prožneje in učinkoviteje. Za uredništva v celinski Evropi je značilno, da so decentralizirana z eno centralno in posameznimi področnimi redakcijami. Komuniciranje poteka strogo po hierarhični lestvici, novinar opravlja več različnih dejavnosti, neposredni nadzor urednika nad delom posameznih novinarjev je manjši. V primeru časovne stiske je uredništvo manj prožno oziroma učinkovito. Uredniška organizacija na Delu je po študiji Vobiča (2009) pred leti skoraj v celoti ustrezala kontinentalni tradiciji. Od leta 2010, ko je uprava uvedla t. i. integrirano redakcijo, se je način dela in komunikacije sicer nekoliko približal anglosaksonskemu načinu, a je organizacija dela v praksi še vedno bliže kontinentalnemu modelu. Skladno s takšno teorijo lahko največ uredniških pritiskov na Delu vrši odgovorni urednik. To se je, kot bomo videli, v mandatu Petra Jančiča tudi odkrito počelo.

4) Izvenmedijski vplivi

- a) **Vplivi virov informacij** – Viri informacij (državni uradniki, uslužbenci v podjetjih, predstavniki za odnose z javnostmi, birokrati, javne osebnosti, lobisti in drugi) prek novinarjev dosegajo javnost, novinarji pa jih potrebujejo, da dobijo gradivo za prispevke. Viri informacij sodelujejo z novinarji v tolikšni meri, kolikor verjamejo, da bodo oni in njihove ideje dobili ugoden, zanje koristen javni dostop (McManus v Poler Kovačič 2011, 39). Cilji virov informacij se razlikujejo od novinarskih, zato poročevalci ne smejo postati »ujetniki« svojih virov in delovati kot njihovi osebni »tiskovni predstavniki« (Harris in drugi v Poler Kovačič 2011, 38).
- b) **Vplivi virov dohodkov (oglaševalcev in potrošnikov)** – McManus ugotavlja (v Poler Kovačič 2011, 39), da oglaševalci iščejo največje občinstvo potencialnih odjemalcev v kontekstu, ki njihovim trditvam daje verodostojnost, obenem pa spodbuja potrošnjo, oboje ob najmanjših stroških. Čeprav v medijskih organizacijah pogosto slišimo, da novinarski in oglaševalski oddelki delujejo neodvisno drug od drugega, je vpliv oglaševanja očiten. Tržno naravnani množični mediji rušijo pregrade med novinarstvom in oglaševanjem, kar vodi v rekonceptualizacijo novinarstva, pogosto proti volji posameznih novinarjev in njihovem razumevanju profesionalnih obveznosti, opozarja Hard (1996, 36). Raziskava Erjavčeve in Poler Kovačičeve (2010) razkriva nezakonite in neetične prakse objave hibridnih besedil, ki so videti kot novinarska, a so po vsebini in namenu v resnici oglaševalska. Med vplive virov dohodkov štejemo tudi vplive potrošnikov. Razmerje med potrošniki in novinarji temelji na menjavi pozornosti potrošnikov za medijsko vsebino. Verjetnost potrošnikove izbire posameznega novinarskega izdelka je sorazmerna s količino ali intenzivnostjo pričakovane nagrade – dobiti informacije ali zabavo – glede na napor ali strošek, ki naj bi bil za to potreben.
- c) **Vladni, tržni, tehnološki in drugi izvenmedijski vplivi** – Vlade vseh držav skušajo izvajati nadzor nad množičnimi mediji. V državah, kjer so mediji večinoma

v zasebni lasti, ga lahko uveljavljajo z zakoni, predpisi, licencami in davki. Nadzor nad mediji v državni lasti lahko enostavneje izvajajo preko medijskega financiranja in z imenovanjem nadzornikov/uprave državnega podjetja/zavoda. Vpliv vlade je bil med letoma 2006 in 2007 opazen tudi na Delu, vendar v dokaj neposrednih oblikah, preko kadrovanja in cenzure njej nenaklonjenih vsebin. Časopis je bil tedaj sicer v lasti Pivovarne Laško, a je bil, kot se je lucidno izrazil nekdanji Delov novinar Cirman (2012), »v začasnem najemu pri vladi«. Določen vpliv v tej podkategoriji ima sicer lahko tudi velikost trga, njegove priložnosti za dobiček in splošno gospodarsko stanje, kjer se vsak dan dogaja boj za občinstvo in oglaševalce. Na medijsko vsebino pa lahko vpliva tudi tehnološki napredek oziroma tehnološke novosti, kot so v zadnjem času denimo tablični računalniki.

- 5) Ideološki vplivi** – S pojmom ideologija označujemo simbolni mehanizem, ki služi kot povezujoča ali združevalna sila v družbi. Deluje prek vrednot. Ideološka raven si podreja vse druge ravni v hierarhiji vplivov na medijske vsebine, kar pomeni, da vsi procesi na nižjih ravneh delujejo v smeri ideološko sorodnega vzorca sporočil. Primer: Oglaševalski vpliv z ideološkega vidika ni zgolj v lastni interes usmerjeno dejanje posameznega podjetja, ampak sistematični in strukturni rezultat kapitalističnega, z oglaševanjem podprtega medijskega sistema (Poler Kovačič 2011, 40). Prav nesprejemljive ideološke vplive je vlada Janeza Janše očitala Delu in nekaterim drugim slovenskim medijem, ko se je v svojem mandatu lotila projekta »uravnoteževanja« medijskega prostora.

2.3 Teorije ugleda

Tretji in hkrati zadnji pojem, ki mu zaradi celovitosti razumevanja problematike diplomske naloge dodajava teoretski okvir, je ugled. Kaj torej sploh je ugled? *Slovar slovenskega knjižnega jezika* besedo opredeljuje kot »zelo dobro mnenje, ki ga ima več ljudi o kom zaradi njegovih lastnosti ali dejanj«. V *The Dictionary of Marketing* pod geslom »corporate

image« (korporativni ugled) najdemo naslednjo definicijo: »identiteta oziroma percepcija, ki jo ima organizacija o sebi in jo želi posredovati javnosti, po navadi s pomočjo oglaševanja« (Motiwala 2005, 43). Definiciji se precej razlikujeta. Del razloga za to tiči v dejstvu, da se opredelitvi nanašata na različni družbeni entiteti. Mi se bomo osredotočili na definicijo korporacijskega ugleda, ki je za razumevanje dogajanja na Delu bolj relevantna. Drugi del razloga lahko poiščemo tudi v dejstvu, da na pojem ugleda obstajajo raznoliki pogledi. Kljub raznolikosti in včasih kontradiktornosti definicij so Barnett in sodelavci (2006, 26) po tem, ko so pregledali več ducat definicij, identificirali tri širše sklope opredelitev korporacijskega ugleda:

- 1) **Ugled kot zavedanje** (angl. awareness): Te opredelitve so se nanašale na splošno zavedanje obstoja določenega podjetja s strani opazovalcev oziroma deležnikov, ne da bi slednji pri tem oblikovali sodbo o podjetju. Najpogostejši termin v teh opredelitvah je bil »zaznava«.
- 2) **Ugled kot ocena** (angl. assessment): Te opredelitve deležnike/opazovalce opisujejo bolj dejavno. Deležniki imajo izoblikovano oceno/sodbo/mnenje o statusu podjetja.
- 3) **Ugled kot premoženje** (angl. asset): Te definicije ugled postavljajo kot nesnovno, ekonomsko, finančno vrednost podjetja.

2.3.1 Tridelna teorija ugleda

Mark Eisenegger (2009, 11-22) zagovarja tezo, da ima ugled vseh družbenih delovalcev (npr. ljudi, organizacij) brez izjeme tri komponente:

- 1) **Funkcionalna:** Delovalci morajo dokazati, da so sposobni dosegati uspehe. Uspeh se meri glede na »funkcionalni sistem« (npr. politični, ekonomski), v katerem nastopa

agens. V ekonomskem sistemu se tako uspeh podjetij meri z višino dobička. Uspeh je mogoče preveriti objektivno: sodbe so utemeljene racionalno.

- 2) **Socialna:** Pozitivni ugled zahteva, da se akterji vedejo odgovorno, v skladu z družbenimi normami in vrednotami. Eisenegger dodaja, da to velja tako za kodificirane kot nekodificirane družbene norme. Deviacije znotraj te dimenzije imajo bolj škodljive oziroma dolgotrajnejše posledice kot tiste pri prvi. Sodbe so utemeljene etično.
- 3) **Ekspresivna:** Delovalci so ocenjeni glede na čustveno privlačnost in glede na to, kako zelo izstopajo v primerjavi s konkurenti. Sodbe temeljijo na čustvih. Prvi dve komponenti zahtevata prilagajanje, medtem ko slednja zahteva odstopanje. Pozitiven ugled je tako lovljenje ravnotežja med tema dvema skrajnostima.

Eisenegger (ibid., 15) omenja različne vloge ugleda (npr. čvrstost vezi s strankami), vendar izpostavi legitimacijsko funkcijo. Upravičenost tistih na oblasti mora biti pripoznana s strani tistih, ki niso na oblasti. To priznanje pa je lažje pridobiti s pozitivnim ugledom. Pozitivni ugled posledično tudi zmanjšuje potrebo po družbenem nadzoru (npr. nad mediji). Nasprotno pa omajan ugled ustvari potrebo po nadzoru in regulaciji, kar lahko nadomesti pomanjkanje ugleda.

Eisenegger omenja tri pomembne spremembe, ki zadevajo strukturo ugleda v obdobju globalizacije (1965–2005). Prva sprememba se nanaša na relativno pomembnost posameznih komponent. V ospredje je prišla socialna komponenta. Mednarodni mediji so v tem času bistveno povečali poročanje o »dobrem« oziroma »slabem« vedenju korporacij. Druga sprememba je, da se podjetjem ne izplača graditi ugleda na podlagi socialne dimenzije, saj ta konsistentno dobiva manj točk kot funkcijska. Toliko večjo težo pa ima izguba točk socialne komponente. Eisenegger ta pojav imenuje »minsko polje«. Zadnja sprememba je, da se pretiran kult osebnosti ne izplača, saj so napake posameznika (npr. podjetnika) zaznane kot napake celotnega podjetja.

2.3.2 Korporacijski ugled

Gaultier-Gaillard, Louisot in Rayner (2009, 161) trdijo, da je dober ugled posledica izpolnitve ali preseganja pričakovanj deležnikov, tj. vseh ljudi, ki imajo vpliv na poslovanje podjetja. Nasprotno pa je slab ugled posledica neizpolnitve pričakovanj. Pričakovanja se izoblikujejo na podlagi prepričanj o tem, kaj podjetje je (nameni, cilji in vrednote) in kaj počne (dejanska praksa). Na ta prepričanja pa vpliva podoba, ki jo sporoča podjetje o sebi, in to, kaj o podjetju govorijo drugi. Bromley (2001, 320) navaja štiri dejavnike, ki vplivajo na oblikovanje prepričanj o identiteti korporacij:

- 1) **Osebj:** Korporacije so človeške organizacije in vedenje njihovih članov vpliva na oblikovanje prepričanj zunanjih članov. Vtisi o identiteti korporacije se oblikujejo v družbenih mrežah komunikacije in medsebojnega vplivanja.
- 2) **Antropomorfizem:** Avtor trdi, da imamo ljudje nagonsko težnjo po pripisovanju človeških atributov nečloveškim entitetam, zaradi česar (nečloveškim) organizacijam pripisujemo lastnosti vodilnih članov.
- 3) **Jezik:** Ljudje se izogibamo dolgim, strokovnim opisom. Podjetja po navadi opisujemo na kratko kot »skrivnostna« ali »zaskrbljena«.
- 4) **Vizualna identiteta:** Zelo pomemben aspekt korporacijske identitete. Nekatera podjetja si za svoj logotip izberejo ljudi, vendar pa je to relativno redko. Avtor meni, da je to zato, ker je abstraktne attribute podjetij težko izraziti s človeško podobo.

Dober ugled, nadaljujejo avtorji, je ustvarjen, ko med pričakovanji in dejanskimi izkušnjami deležnikov obstaja skladje.

Carmeli in Freund (2002, 52) govorita o organizacijskem ugledu kot strateškem sredstvu, zaradi katerega so podjetja za deležnike bolj privlačna, in ga razlikujeta od pojma predstave

zunanjega prestiža. Slednjega definirata kot »članovo lastno videnje zunanjih prepričanj« (53) o organizaciji, gre torej za to, kakšna prepričanja imajo deležniki o organizaciji. Predstava člana je pravilna, če se ujema z dejansko zunanjo podobo organizacije.

Zgoraj smo videli, da se da vse opredelitve ugleda uvrstiti v tri sklope. Nekateri so v definicijo vključili vse tri: tako naj bi bil korporacijski ugled hkrati premoženje, predstava in sodba. Barnett in drugi (2006, 30) menijo, da to dejansko bolj zamegljuje, kot razjasnjuje, kaj naj bi pojem sploh bil. Avtorji razlikujejo med štirimi različnimi »konstrukti«:

- 1) **Identiteta korporacije:** Gre za temeljni značaj podjetja, to, kar podjetje dejansko je. Identiteta je zbir »trajnih, osrednjih lastnosti« (Barnett in drugi 2006,33), ki dajo organizaciji njen individualni pečat.
- 2) **Podoba korporacije:** Splošni vtisi, ki jih imajo opazovalci o identiteti korporacije, pri tem pa ni pomembno, ali je opazovalec notranji ali zunanji.
- 3) **Korporacijski ugled:** Sodbe, mnenja oziroma ocene, ki jih opazovalci izoblikujejo o podjetju. Opazovalci lahko oblikujejo sodbe na podlagi identitete in podobe podjetja, pogostokrat pa jih oblikujejo le na podlagi posameznega izstopajočega dejanja oziroma spodrsaljaja podjetja.
- 4) **Ugled kot kapital:** Ekonomsko in nesnovno premoženje.

Avtorji nato ponudijo naslednjo definicijo korporacijskega ugleda: »Kolektivne sodbe opazovalcev o korporaciji, ki temeljijo na ocenah finančnega, socialnega in okoljskega vpliva, pripisanega korporaciji v določenem časovnem obdobju.« (Barnett in drugi 2006, 34.)

Gaultier-Gaillard in sodelavci omenjajo dvojno vrednost ugleda. Prvič kot »trenutno intrinzično vrednost nesnovnega kapitala« (2009, 163) in drugič kot nekaj, kar lahko v prihodnje ustvari ali uniči vrednost. Največja koristnost dobrega ugleda se lahko pokaže v časih krize, ko so deležniki pripravljene podjetjem z ugledom dati še eno priložnost.

Roberts in Dowling (2002, 1077–1093) sta si za izhodišče svoje analize vzela empirične raziskave, ki kažejo pozitivno korelacijo med korporacijskim ugledom in finančnim uspehom. Avtorja zanima dinamika med obema dejavnikoma. Njuna analiza je pokazala, da predhodna dobičkonosnost podjetja lahko razloži zgolj 15 % variance ugleda, medtem ko ima ugled kratkoročen vpliv na vztrajnost dobičkonosnosti. Na takšno razumevanje se opira tudi raziskava ugleda časopisne družbe Delo, ki jo bova navajala v nadaljevanju diplomske naloge.

2.3.3 Tveganja za ugled

Gaultier-Gaillard (2009) in drugi opredelijo tveganja za ugled kot »kakršnokoli dejanje, dogodek ali situacijo, ki bi lahko imela škodljiv ali koristen vpliv na ugled organizacije« (166). Poudariti je treba, da definicija ni negativna, saj dopušča možnost, da določen dejavnik tveganja dvigne ugled organizacije. Omenjenih je sedem različnih dejavnikov tveganja: 1) finančna slika in dolgoročna vrednost investicij; 2) komunikacijsko in krizno upravljanje; 3) podrejanje pravilom in zakonom; 4) izpolnjevanje obljub danim strankam; 5) nadarjenost in kultura zaposlenih; 6) socialna odgovornost korporacije; 7) vodenje korporacije in njeno vodstvo.

3 PROCES LASTNINJENJA

Prva številka časopisa Delo je po združitvi tedanjih dnevnikov Ljudska pravica in Slovenski poročevalec izšla 1. maja 1959. Časnik je bil vse od ustanovitve do prvih let samostojne Republike Slovenije v državni oziroma družbeni lasti. To pomeni, da so ga v imenu nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije upravljali in vodili v delovne kolektive povezani zaposleni. S svojim delom je bil vsak delavec tudi solastnik družbene lastnine, ki pa ni bila prenosljiva. Pravno-formalno je bila ustanoviteljica Dela SZDL (Socialistična zveza delovnega ljudstva), znotraj katere so delovali komunistična partija, sindikati, zveza borcev in drugi. Omenjene organizacije so tako preko tiskovnega sveta lahko vplivale na poročanje in kadrovanje v Delu.

Dotedanji tozd (temeljna organizacija združenega dela) Delo se je leta 1991 na temeljnem sodišču v Ljubljani preoblikoval v časopisno-založniško družbo z omejeno odgovornostjo, novembra 1995 pa s soglasjem agencije za privatizacijo v delniško družbo. Tedanji odgovorni urednik Dela Tit Doberšek začetek lastninjenja Dela ločuje na več faz:

»Prva faza se je začela leta 1989 in je pomenila ločitev od sozda (sestavljene organizacije združenega dela) ČGP Delo. To je bilo orjaško podjetje z več kot 2000 zaposlenimi, v katerem je bil časopis Delo le eden izmed 14 povezanih tozdov. Glavni razlog za razpad so bile predvsem centrifugalne sile grafičnega dela podjetja – tiskarne, Retro studia in Dela Prodaje –, ki so na trgu zase iskale druge priložnosti, namesto da bi servisirale osnovni izdelek, ki je bil časopis Delo. Sam sem zagovarjal stališče, da če želimo ostati skupaj, se moramo vrniti k osnovnemu produktu, na kar pa drugi niso pristali, zato smo se začeli pogovarjati o ločitvi. Šlo je za mučen in dolgotrajen proces, v katerem je šlo za vprašanja, kdo bo dobil skupne službe, seznam naročnikov, dokumentacijo, tiskarske stroje in celo najsposobnejše kadre. Treba pa je bilo razdeliti tudi 14-nadstropno stolpnico "Črna vdova", ki je bila zgrajena s skupnim kreditom, ki smo ga odplačevali vsi tozdi.« (Doberšek, 2012.)

Nekdanji direktor in odgovorni urednik Doberšek drugi dve fazi zgodnjega lastninjenja vidi v političnem osamosvajanju Dela. Pred ustanovitvijo neodvisne družbe Delo, d. o. o., so se morali najprej lastniškim pravicam odreči ustanovitelji, torej vse organizacije znotraj nekdanje SZDL, v začetku devetdesetih po odcepitvi Slovenije od SFRJ pa so se za nadaljnje državno lastništvo Dela zavzemali v tedaj vladajoči koaliciji Demos. »Zahtevali so, da imajo kot nova glavna družbena in politična sila pravico do lastništva nad Delom, tako kot ga je prej imela komunistična partija preko SZDL. /.../ To je bil tudi eden glavnih razlogov za ustanovitev Slovenskih novic (v nadaljevanju tudi: SN). Tako bi v primeru, če bi se politika res "usedla" na Delo, novinarski del preselili v SN in bi tam nadaljevali svoje novinarsko poslanstvo,« navaja Doberšek (2012).

Poslanci državnega zbora so se kasneje odločili, da bo država lastninjenje medijev (z izjemo RTV Slovenija) izvedla po zakonu o lastninskem preoblikovanju podjetij, torej z notranjim odkupom delnic – s takim načinom pa so se strinjali tudi zaposleni na Delu. Ta je predvideval, da se po 10 odstotkov delnic prenese na Kapitalski sklad invalidskega in pokojninskega zavarovanja (Kad) in Slovensko odškodninsko družbo (Sod), 20 odstotkov pa na Sklad RS za razvoj, od koder se je kasneje ta 20-odstotni delež delnic porazdelil med pooblaščenice investicijske družbe. Preostanek deleža, ki so ga medijske hiše predvidele za interno razdelitev in notranji odkup – pri tem je morala sodelovati najmanj tretjina zaposlenih –, so prenesli na Sklad za navadne delnice. Od tega naj bi 20 odstotkov lastništva prešlo na lastninske certifikate zaposlenih, njihovih ožjih družinskih članov, nekdanjih zaposlenih in upokojencev, 22 odstotkov naj bi se ga namenilo za notranji odkup, 18 odstotkov pa naj bi ga prodali svojim bralcem. V Delu naj bi torej lastniško razmerje države proti razdrobljenim deležem zaposlenih in bralcev znašalo 40 : 60. Omenjeni postopek pa je v javnosti povzročil veliko polemik. Dokapitalizacijski deleži nekaterih zaposlenih so bili namreč bistveno večji kot deleži drugih, bralci na koncu niso mogli kupiti deležev, pojavili pa so se tudi očitki, da je družba Delo ob nastanku časnika Slovenske novice ustanovila by-pass podjetje za njen lastninski nadzor (Bašić Hrvatini in drugi 2004, 50–55). »Slovenske novice so bile by-pass podjetje za primer, če bi Demos tedaj prevzel Delo, ne pa zato, da bi tja prenesli kakšen kapital. Večinski delež – 51 odstotkov – je bil

vendarle v rokah novinarjev in urednikov, ki so dejansko vplačali iz svojih žepov,« danes pojasnjuje Doberšek (2012).

Družba Delo, d. d., je 13. 1. 1999 kot prva medijska hiša v Sloveniji začela kotirati na Ljubljanski borzi. Decembra 2000 je bila največji posamični lastnik časnika Delo Krekova družba, ki je imela preko pidov Zvon 1 in Zvon 2 v lasti dobro četrtno delnic (25,04 odstotka). Državna sklada Kad in Sod sta imela v lasti 6,78- in 11,7-odstotna deleža, manjši delničarji in notranji lastniki pa 36,85 odstotka delnic (Bašić Hrvatin 2011).

»Čeprav naj bi bilo lastništvo v medijih po besedah vseh lastnikov izključno dobra kapitalska naložba, so bili vselej pomembni tudi politični interesi. Tako sta, denimo, oba paradržavna sklada (Kapitalska in Odškodninska družba), ki sta imeli lastniške deleže v vseh treh slovenskih dnevnikih, sklenila dogovor, da teh deležev ne prodajata. Na ta način sta preprečevala možnost, da bi vpliv (politični prevzem) pridobivale "politično neprimerne" družbe, predvsem tiste, ki so bile blizu politični opoziciji.« (Bašić Hrvatin in drugi 2004, 57.)

Februarja 2003 je v lastniško strukturo Dela vstopila Pivovarna Laško, ki je od Krekove družbe (ta je upravljala pid Zvon 1) kupila 24,98-odstotni delež. Slednja (tedaj je bila tudi četrtinska lastnica televizijske postaje TV 3) je bila svoj delež primorana prodati zaradi zahteve Agencije za trg vrednostnih papirjev. Tedanji direktor Pivovarne Laško Tone Turnšek je ob sklenitvi posla dejal, da je »nakup v skladu z njihovo naložbeno politiko vlaganja v dobra slovenska podjetja, kar osrednja slovenska medijska hiša nedvomno je. Od te kapitalske naložbe pričakujemo dobro donostnost.« (Finance. si 2003). Bašić Hrvatinova odločitev Krekove družbe za odprodajo četrtinskega deleža v Delu označuje kot »enega redkih – če ne celo edinega – ekonomsko utemeljenih poslov na medijskem trgu« (Bašić Hrvatin 2011). »Krekova družba je namreč ugotovila, da ji zaradi razpršenosti lastništva in medsebojne povezave med posameznimi lastniki Dela ne bo uspelo pridobiti večinskega deleža, ki bi ji omogočil vplivati na uredniško politiko, zato se je odločila iztržiti čim več iz tistega, kar je imela v rokah.« (Bašić Hrvatin 2011.)

Mediji so pisali tudi o številnih alternativnih interpretacijah omenjenega posla: da je Pivovarna Laško delnice kupila v zameno za obljubljeni dovoljenje za prevzem Pivovarne Union, da Delo obvladuje politika oziroma tisti, ki jih ni v delniški knjigi, ter da Krekova družba nikoli ni bila zaželen lastnica (Šubic 2003, 19). Slednjo tezo je potrdil tudi tedanji odgovorni urednik in direktor družbe Tit Doberšek (2012): »Večina novinarjev je menila, da bi bil to prevelik vpliv cerkvenih krogov, česar si kot laični časopis ne moremo privoščiti.« Da je Pivovarna Laško delež v Delu kupila tudi zaradi vpliva na politiko, je, kot smo že navedli, v svoji diplomski nalogi potrdila tudi Anica Aužner Šrot, žena kasnejšega predsednika uprave PL.

Pri poslu z delnicami Dela je Agencija za trg vrednostnih papirjev (ATVP) Pivovarni Laško očitala, da ima preko povezane družbe Radenska in investicijske družbe Infond v lasti 27,33-odstotni lastniški delež. To bi pomenilo, da bi po zakonu zaradi nakupa več kot četrtinskega deleža morali objaviti prevzemno ponudbo, česar pa niso storili. Septembra 2004 je sodnica za prekrške v Laškem pritrdila tezi ATVP in od Pivovarne Laško ter njenega tedanjega direktorja Toneta Turnška zahtevala denarni kazni. Višje sodišče v Celju pa je februarja 2007 ugodilo pritožbi obdolženih in okrajnemu sodišču v Laškem naložilo, da mora o primeru ponovno odločati, domnevno kaznivo dejanje pa je naposled zastaralo (24ur.com,2005).

V letih 2004 in 2005 je delež v Delu postopoma povečeval Infond Holding, vse dokler ni januarja 2005 z več kot 20-odstotnim deležem postal drugi največji lastnik časopisne hiše. Največja lastnika Infonda sta istega leta postali Pivovarna Laško in njena hčerinska družba Radenska, obenem pa je bil tudi Infond Holding tedaj 17,4-odstotni lastnik Pivovarne Laško (Bašić Hrvatin 2011).

Infond je novembra 2005 19,99-odstotni delež zamenjal s 4,16-odstotnim deležem KD Holdinga v Mercatorju. Posel je bil vreden 5,06 milijarde tolarjev (dobrih 21 milijonov evrov), KD pa je za posamezno delnico Dela odštela 37.910 tolarjev (157 evrov), čeprav se je enotni borzni tečaj delnice Dela takrat oblikoval pri vrednosti 30.031 tolarjev (STA

2005). Direktor KD Group Matjaž Gantar je tedaj razlagal, da je zanje naložba v Delu dolgoročna in izključno poslovna: »Naš edini motiv je dobiček. Podobno kot takrat, ko smo bili v Dnevniku, še vedno mislim, da mora biti medij neodvisen, če hoče imeti čim več bralcev in biti uspešen. Naložbe, ki bi bila politična, se ne bi nikoli lotil.« (Dnevnik 2005b)

Tednik Mladina je že septembra 2005 napovedal prodajo Dela in pri tem namigoval, da gre za povezan posel s prodajo Mercatorja, ki ima politično ozadje. Avgusta 2005 so se namreč v vladni palači o tem dogovorili tedanji predsednik vlade Janez Janša, nekdanja generalna sekretarka na ministrstvu za gospodarstvo Andrijana Starina Kosem, direktor KD Group Matjaž Gantar, predsednik uprave Istrabenza Igor Bavčar in predstavnik Pivovarne Laško Boško Šrot. Sprva so vsi vpleteni dogovarjanje zanižali, leta 2007, ko so se njihovi interesi začeli razhajati, pa sta omenjeni sestanek priznala Boško Šrot in Andrijana Starina Kosem. O sestanku je obstajala tudi uradna vladna zabeležka – septembra 2005 jo je objavila Mladina –, ki je potrdila, da je na sestanku sodelovala četverica, ne pa tudi Matjaž Gantar. Ta se je po lastnih besedah 12. avgusta 2005 sicer na štiri oči srečal s premierjem Janšo, a na temo sodelovanja v tedanjem vladnem strateškem svetu, Bavčarja in Šrota pa da je zgolj po naključju srečal pri izhodnih vratih (Mladina.si 2007). Ugibalo se je, da naj bi Gantarjeva KD Group za nagrado v sodelovanju pri poslu Delo-Mercator postala lastnica Abanke, ki jo je njegova družba potrebovala za oblikovanje finančnega stebra.

Šrot je v intervjuju za Sobotno prilogo Dela dve leti po sestanku o vsebini povedal: »Na tem sestanku sem se z Janezom Janšo dogovoril za nakup delnic Mercatorja. Povedano drugače, Janez Janša je Pivovarni Laško in Istrabenzu takrat dejansko prodal delnice Mercatorja.« (Sobotna priloga 2007) V istem pogovoru je Šrot tudi utemeljeval, da se je »zgodba pričela zaradi ambicij predsednika vlade po obvladovanju časopisa Delo«. Pri tem je zagovarjal svojo vlogo in vlogo Andrijane Starine Kosem, ki je poleti 2007 odstopila z mesta državne sekretarke na gospodarskem ministrstvu in na predlog Pivovarne Laško postala predsednica nadzornega sveta v Delu.

Starina Kosmova, sicer tudi nekdanja članica Janševe SDS, je ob odstopu z mesta državne sekretarke na strankarske kolege naslovila do tedanjega premierja in predsednika SDS Janeza Janše kritično pismo. »Naloženo mi je bilo, da naj potem, ko bo Pivovarna Laško pridobila pomemben kapitalski delež v časopisni hiši Delo, uredim tako, da bomo imeli zagotovljen večletni vpliv na imenovanje nadzornega sveta Dela in s tem na uredniško politiko.« (Dnevnik 2007c) V istem pismu je zapisala tudi, da je tedanja vlada nameravala Večer prodati avstrijskim lastnikom. Janša je v odgovoru članom stranke zapisal: »V pismu je toliko neresnic in celo z vsako logiko skreganih trditev (kot npr., da naj bi se zavzemali za prodajo Večera avstrijskim socialistom), da se nanje posamično niti ne spleča odgovarjati.« (Dnevnik 2007c)

Vrnimo se k nadaljnjim nakupom in prodajam deležev v Delu. Gantarjeva KD Group je oktobra 2006 – torej manj kot leto dni po vstopu v lastniško strukturo – prodala svoj petinski delež Dela Probanki in Abanki Vipa, ki pa nista bili končna kupca. Pri tem je KD v omenjenem poslu izgubila 3,5 milijona evrov. »Novembra 2005 je za 19,99 odstotka delnic Dela, vsaka je bila takrat vredna 37.910 tolarjev (158 evrov), "plačal" (točneje zamenjal z delnicami Mercatorja) 5,02 milijarde tolarjev (21 milijonov evrov), prodal pa jih je za 4,22 milijarde (17,6 milijona evrov) oziroma 31.600 tolarjev (132 evrov) na delnico.« (Finance, 30. 10. 2006.) V KD so pojasnili, da so se za izstop iz naložbe odločili, »ker od pridobitve 19,99-odstotnega deleža kljub aktivnemu prizadevanju niso pridobili pomembnejšega deleža v Delu« (Delo 2006).

Probanka in Abanka Vipa sta petinski delež preko Infond Holdinga prodali še eni s Pivovarno Laško povezani družbi – Radenski. Omenjeni družbi sta s še tretjim povezanim podjetjem Talis objavili prevzemno ponudbo Dela. Aprila 2007 so bila omenjena podjetja 59,24-odstotni lastniki Dela, maja istega leta, po izteku prevzemne ponudbe, pa že 94-odstotni (Delo. 2007). Svoja deleža sta prodala tudi državna Kad in Sod, preostalih 6 odstotkov malih delničarjev pa so iztislili. Tako je bila Pivovarna Laško 80,83-odstotna, njena hčerinska družba Radenska pa 19,17-odstotna lastnica Dela.

Bašičeva (2011) glede lastninjenja Dela zaključí: *»Kljub očitnim povezavam nobena od nadzornih institucij ni preprečila nezakonitega kopičenja medijske lastnine v rokah enega lastnika. Prolog v popolno obvladovanje časnika Delo s strani Pivovarne Laško in pozneje nakup časopisa Večer se je začel kot posledica "pivovarske vojne", v kateri sta dve močni odvetniški družbi (Senica in Zdolšek) s pomočjo politike omogočili nastajanje monopola na trgu tiskanih medijev. Posledice so vidne šele danes.«*

Tit Doberšek, ki je kot odgovorni urednik in direktor (oziroma predsednik uprave) Dela proces spremljal in aktivno sodeloval pri procesu lastninjenja časopisa, govori o zamujeni priložnosti za samostojno novinarstvo:

»Moja ideja je bila – in zato tudi govorim o izgubljeni priložnosti –, da bi po zgledu francoskih Le Monda in Liberaciona novinarji postali večinski lastniki družbe. Nekaj časa je tako tudi bilo in tako smo s 60-odstotnim deležem Krekovi družbi, ki je izžrebala 20 odstotkov lastništva Dela, preprečili, da bi lahko kdajkoli resno vplivali na nadzorni svet. /.../ Glede interne prodaje delnic pa sem takrat novinarjem predlagal, da ustanovimo družbo pooblaščenko in tako kupovanje delnic zapremo le za interni novinarski kolektiv. Del novinarjev, ki je bil bližje levemu političnemu polu oziroma strankama LDS in ZLSD, je temu nasprotoval, češ da bi to pripeljalo do tajkunizacije Dela. Bali so se, da bo ozka skupina vodstva dobila lastništvo v svoje roke, zato so menili, da je bolje, če prodajo delnic prepustimo sivemu trgu. To se je izkazalo za napako. Dejansko bi lahko našli kakšne mehanizme, ki bi preprečili tajkunizacijo, o kateri so govorili, že tako pa smo imeli pri samem odkupu delnic omejitvev na maksimalno dwoodstotni delež. Sam sem imel 1,6 odstotka, vsi štirje člani uprave pa skupaj okoli pet odstotkov lastništva. To ni bilo nekaj, kar bi lahko ogrozilo samostojnost podjetja. Jo je pa ogrozilo prosto prodajanje na sivem trgu. /.../ Kot se je pokazalo kasneje, ko je Delo prišlo na borzo, je imela posamezna delnica večjo kapitalsko vrednost, kot je bilo sprva ocenjeno. Preko Dela je bilo namreč možno priti do določenega vpliva in tega so se zavedali vsi.« (Doberšek 2012.)

4 NADZORNI SVETI, UPRAVE IN ODGOVORNI UREDNIKI DELA

Vstopanje različnih družb v lastniško strukturo Dela in njihovo izstopanje iz nje se je poznalo tudi pri sestavi nadzornih svetov. Ti načeloma preverjajo zakonitost, finančno vzdržnost, doseganje zadanih ciljev in načrtovanje prihodnjih izzivov družbe, preko imenovanja in razreševanja posameznih članov uprave pa lahko vplivajo tudi na izbiro odgovornega urednika. Pri imenovanju slednjega svoje mnenje preko aktiva novinarjev podajo tudi zaposleni, vendar pa za upravo in nadzornike to mnenje ni zavezujoče. V naslednjem poglavju želiva pokazati, kako je vodstvo časopisa v času politično-kapitalske intervencije večkrat prekoračilo svoja pooblastila, kako malo pomembno je bilo zanj mnenje novinarskega kolektiva in na kakšen način je potekalo njegovo kadrovanje. Iz nekaterih potez vodstva je tudi razvidno, kako se je preko določenih ljudi v Delu artikulirala politika.

Za širše razumevanje začnimo v prejšnjem sistemu, ko so bili novinarji razumljeni kot družbeno-politični delavci in ko je imela izdajateljske pravice za tozda Delo tedanja socialistična oblast. Tedaj je bila osrednji organ družbe skupščina ČGP Delo, ki je bila še najbolj podobna današnjemu nadzornemu svetu. Sestavljali so jo zaposleni, ki so formalno imenovali ali odpoklicali vse tri ključne odločevalce v družbi – glavnega urednika, odgovornega urednika (ti dve funkciji sta bili združeni šele leta 1990) in direktorja družbe – ter njihove namestnike. Preko tiskovnega sveta pa je primernost pisanja in kadrovanja ocenjevala tudi republiška komisija Socialistične zveze delovnega ljudstva (SZDL), sicer uradna lastnica tozda Delo. Znotraj tiskovnega sveta pa je imela po besedah nekdanjega odgovornega urednika Dela Tita Doberška (2012) najmočnejšo vlogo komunistična partija.

Po ločitvi od sozda Delo ter preoblikovanju v samostojno podjetje z omejeno odgovornostjo se je Delo aprila 1991 reorganiziralo. Sprva so ohranili devetčlansko skupščino zaposlenih, ki pa je takoj imenovala upravni odbor novega podjetja. Ta je bil sestavljen iz štirih notranjih članov – Jureta Apiha, Mihe Jenka, Janka Lorencija in Danila Slivnika – ter treh zunanjih – Rada Faleskinija (Inštitut za ekonomska raziskovanja), Janeza Staniča (direktor Cankarjeve založbe) in Staneta Valanta (Ljubljanska banka). Prvi upravni odbor Dela je dotedanjemu glavnemu odgovornemu uredniku Titu Doberšku (glavni in odgovorni urednik je prvič postal leta 1987) potrdil nov mandat in ga hkrati imenoval tudi za direktorja podjetja. Njegov namestnik je postal Danilo Slivnik (Delo. 1991).

»Kot direktor novoustanovljene družbe z omejeno odgovornostjo sem moral nato podjetje znova postaviti na noge. Tako sem v upravo zvabil Emila Šuštarja, ki mi je vzpostavil tajništvo, računovodstvo in druge osnovne službe. Moral sem dobiti tudi Jureta Apiha, ki je želel s Studio marketingom odpreti samostojno firmo, a sem ga pregovoril, da je sodeloval v upravi kot direktor oglasnega trženja. Dobil sem tudi Iva Omana (od leta 1996 dalje, ko se je iz uprave umaknil Mitja Meršol in postal odgovorni urednik; op. a.), ki je prej v okviru sozda skrbel za tiskarno in tehnološki razvoj. Ker so bili vsi strokovnjaki na svojem področju, smo manjkajoče službe razvili relativno hitro in uspešno,« se spominja tedanji odgovorni urednik in direktor Dela Tit Doberšek (2012).

Do leta 1995 je funkcijo nadzornega organa opravljal časopisni svet. Sestavljalo ga je šest Delovih novinarjev in devet uglednih predstavnikov javnosti: dr. Alojz Križman, dr. Boris Šket, Silvano Sau, Maria Poszonec, Tomo Česen, Rudi Šeligo, dr. Anton Dolenc, dr. Lojze Sočan in Boris Cavazza (prvotni člani, navedeni v Delu1990).

Tedanja Demosova vlada si je, kot navaja Doberšek (2012), podobno kot pred tem ustanovitelji iz prejšnjega sistema prizadevala, da bi Delo ostalo v državni lasti. Predlagali so, da bi lastnik časopisa postal državni zbor, a je leta 1995 vendarle obveljal zakon o lastninjenju, po katerem so zaposleni pridobili 60 odstotkov lastništva (20 z vloženimi

državnimi certifikati, 40 pa z nakupom delnic iz lastnih sredstev), po deset odstotkov sta dobila pokojninski in odškodninski sklad (Kad in Sod), preostalih 20 odstotkov pa je na dražbi izžrebala Krekova družba s svojim investicijskim skladom Zvon.

Novoustanovljena delniška družba je imela preko 400 posamičnih delničarjev, ki so preko skupščine izvolili šestčlanski nadzorni svet. Tega so sprva zasedali izključno zaposleni na Delu, z upadanjem internega lastniškega deleža pa so jih postopoma zamenjali predstavniki lastnikov. Tako je bil v mandatu 1996–2000 edini predstavnik kapitala Boris Zakrajšek iz Nove Ljubljanske banke (Sodni register).

Med letoma 2000 in 2004 sta med šestimi nadzorniki sedela dva predstavnika zaposlenih, glasovalne pravice pa so imele vsaka z enim nadzornikom tudi Krekova družba, NLB, Pivovarna Laško in Kapitalska družba (Kad). Leta 2000 je po padcu vlade Janeza Drnovška nova vlada pod vodstvom Andreja Bajuka od predsednika uprave Kada in člana nadzornega sveta Dela (ter nekdanjega poslanca LDS) Jožeta Leniča zahtevala, naj na delničarski skupščini Dela za predstavnika Kapitalske družbe pooblasti Gregorja Gomiščka, tedaj novega predsednika skupščine Kada. Lenič tega ni storil, je pa dva tedna pred svojo razrešitvijo z mesta predsednika uprave Kada prodal skladov 5,5-odstotni delež v Delu. Kupci so bili borznoposredniška hiša Cogito, Emona Maximarket in Gorenje, Lenič pa naj bi tako »pomladni koaliciji preprečil, da bi prevzela upravljanje največjega časopisnega podjetja v državi« (Mladina.si 2003).

Konec maja 2001 je zaradi napovedane stavke novinarjev in osebnih zdravstvenih razlogov po desetih letih z mesta predsednika uprave odstopil Tit Doberšek. Nadzorniki so za njegovega naslednika izbrali dotedanjega Doberškovega namestnika Jureta Apiha, petletni mandat pa so potrdili tudi Emilu Šuštarju in Ivu Omanu ter s tem prej štiričlansko upravo skrčili za enega člana. Istega leta je bil Mitja Meršol ponovno imenovan za odgovornega urednika. V naslednjih letih so se odnosi med odgovornim urednikom in predsednikom uprave močno poslabšali zaradi različnih pogledov na razmejitev nadzornih in upravnih funkcij ter izdajanja hibridnih novinarsko-oglaševalskih produktov. Kljub temu da je

uredništvo s tesno večino podprlo Meršola – proti njegovi razrešitvi je glasovalo 50,8 odstotka novinarjev (Delo 2003) –, so nadzorniki na predlog uprave konec avgusta 2003 na njegovo mesto imenovali dotedanjega urednika centralne redakcije Darijana Koširja. Z imenovanjem se je strinjal tudi aktiv novinarjev, ki ga je podprl s 55 odstotki glasov (Delo. 2003). Od tedaj naprej so bile menjave tako v nadzornih svetih kot upravi in na mestu odgovornega urednika precej bolj pogoste.

Leta 2004 je nadzornemu svetu, ki ga je vodil Boris Zakrajšek, potekel mandat, zato so delničarji izvolili novega. Predsednik nadzornikov je postal samostojni finančni svetovalec Robert Šega, ki je bil kapitalsko blizu tedanji največji lastnici Pivovarni Laško. Med nadzorniki je sedel še en predstavnik Pivovarne Laško Tone Turnšek ter predstavnika Soda Tomaž Kuntarič in NLB Tomaž Košir. Zaposlene sta zastopala Ženja Leiler in Milan Grad. Štiri mesece po konstituiranju je nadzorni svet predčasno razrešil Jureta Apiha z mesta predsednika uprave in za njegovega naslednika imenoval dotedanjega direktorja informativnega in športnega programa na Pop TV in Kanalu A Tomaža Peroviča. Uradni razlog so bili »različni pogledi na nadaljnje vodenje Dela« (Delo 2004), nekateri mediji pa so neuradno namigovali na »premalo ustvarjenega dobička za pokritje kapitalске izgube, ki jo je četrtinska lastnica Pivovarna Laško ustvarila z relativno dragim nakupom delnic Dela« (*Finance*2004). V Perovičevi upravi je iz prejšnjega mandata sprva ostal Ivo Oman, nova članica je postala Nataša Šuklje Velkavrh. Poleti leta 2005 se je upravi pridružil še Matija Vojsk, oktobra istega leta, ko je Delo kupilo tednik Mag, pa še Danilo Slivnik. V upravi je zamenjal Iva Omana in bil uradno zadolžen za tehnične zadeve.

Julija 2005 je Perovičeva uprava začela postopek za zamenjavo odgovornega urednika Darijana Koširja. Čeprav je dobrih 58 odstotkov novinarjev njegovi odstavitvi nasprotovalo, so ga nadzorniki septembra vseeno razrešili in za novega odgovornega urednika imenovali Janija Virka, tedaj odgovornega urednika kulturnih in umetniških programov na Televiziji Slovenija (Delo 2005a). Uprava in nadzorniki so argumentirali, da do zamenjave prihaja zaradi strokovnih in poslovnih razlogov, Košir pa je v zamenjavi videl politično ozadje. Pri tem je opozoril na besede tedanjega ministra za zunanje zadeve

Dimitrija Rupla, ki je dejal: »Ponekod bi morali lastniki medijev dobro razmisliti, ali se jim izplača vojna s politično opcijo na oblasti.« (Mag 2005.) Jani Virk se je mestu odgovornega urednika odpovedal, še preden ga je sploh uradno prevzel. »Prvotni pogoji, na podlagi katerih sem javno nastopil pred novinarji in Delovim nadzornim svetom ter nameraval z vso profesionalno odgovornostjo začeti svoje delovanje, so spremenjeni do te mere, ko ocenjujem, da ne bi mogel več zagotoviti svojega uspešnega delovanja na Delu v interesu vaše družbe,« je pisno obrazložil (Delo 2005b). Uprava se je zato odločila, da bo funkcijo z vsemi pooblastili do nadaljnjega še naprej opravljal Darijan Košir. Mediji so tedaj ugibali, da se za nepričakovanim odstopom skrivata tudi bistveno nižja plača, ki so jo Virku ponudili, v primerjavi s Koširjem, ter imenovanje Danila Slivnika v upravo Dela, ki je potekalo ravno v tem času (Dnevnik, Večer2005). Virk je take interpretacije zavrnil.

Decembra 2005 so iz nadzornega sveta Dela izstopili trije člani: Tone Turnšek iz Pivovarne Laško, Tomaž Kuntarič iz Kapitalske družbe in Tomaž Košir iz NLB. Namesto njih so bili na predlog tedaj druge največje lastnice Dela KD Group imenovani pravnik Boris Zupančič, ki je postal tudi novi predsednik nadzornikov, tedanji direktor Radia Študent Dejan Jelovac ter predavatelj na mariborski Ekonomsko-poslovni fakulteti Žan Jan Oplotnik. Njihovo imenovanje je bilo sicer nekoliko presenetljivo, saj so v KD Group pred tem napovedali, da bodo za nove nadzornike predlagali direktorja KD Group Matjaža Gantarja, člana uprave KD Group Investments Aleksandra Sekavčnika in dr. Andrejo Cirman z Ekonomske fakultete v Ljubljani (Večer 2005b). Konec januarja 2006 se je izkazalo, da nova nadzornika Jelovac in Oplotnik sodelujeta v odboru za reforme vlade Janeza Janše (SDS), predsednik nadzornega sveta Zupančič, sicer direktor podjetja Flamma, ki se ukvarja s svetovanjem glede opremljanja kuhinj ter prodajo posode in jedilnega pribora, pa si je s tedanjim ministrom za šolstvo in šport Milanom Zverom in še dvema vidnima članoma največje vladne stranke SDS delil častno ložo na tekmah košarkarskega kluba Union Olimpija (Mladina.si 2006). Zupančič je bil tudi aktivni član SDS in je sodeloval v strankinem strateškem svetu.

20. januarja 2006 je z mesta predsednika uprave Dela iz osebnih razlogov odstopil Tomaž Perovič, z njim pa sta odšla še dva člana uprave: Nataša Šuklje Velkavrh in Matija Vojsk. Vsi trije so dobili odpravnino v višini 12 bruto plač (Delo 2006). Nadzorni svet je za Perovičevega naslednika imenoval Danila Slivnika in novemu predsedniku (in tudi edinemu članu) uprave naložil, naj v naslednjih dveh tednih predlaga novega odgovornega urednika. Slivnik je kljub prvotni napovedi, da bo Koširjevega naslednika iskal znotraj Delovega kolektiva, izbral Petra Jančiča, prej urednika notranjepolitične redakcije Večera. Jančič je ob nominaciji dejal, da bo poskušal Delovo uredništvo voditi »pošteno in profesionalno«, na očitke, da je nazorsko blizu tedanji vladi Janeza Janše, pa je odgovoril, »da zase lahko reče, da nikoli ni sklepal kakšnih političnih poslov, in da če kdo na to računa, računa na napačnega človeka« (Dnevnik 2006). Na predstavitvi novinarjem in urednikom Dela je napovedal, da bo zanj podpora kolektiva, čeprav nezavezujoča za upravo in nadzorni svet, zelo pomembna (Večer 2006).

Jančiča je na glasovanju podprlo 17 zaposlenih, 115 novinarjev pa je njegovemu imenovanju nasprotovalo. Zaradi nizke podpore je Slivniku predlagal svoj odstop, ki pa ga predsednik uprave ni sprejel. Sprejel pa ni tudi predloga aktiva novinarjev, ki so Slivniku obljubili pomoč pri iskanju novega odgovornega urednika med novinarji Dela, pač pa je nadzornemu svetu vseeno predlagal imenovanje Jančiča (Finance 2006c).

»Ves čas sem bil odločen, da je najbolj smotrno vztrajati pri tej kandidaturi. Mislim, da gre pri zavračanju vseh kandidatov za neko iracionalnost. Vse bolj jasno se potrjuje neka kriza vodenja, ki pa ne sme dobiti takšnih razsežnosti, da bi vplivala na upravo in poslovanje hiše. Poslovni rezultati pa so tisti, ki upravo zavezujejo. Zato bom v ponedeljek predlagal, da uprava vztraja pri kandidaturi Petra Jančiča. Boljšega kandidata zunaj hiše ne vidim. Znotraj hiše pa smo se do sedaj že veliko pogovarjali in kandidata nismo našli,« je tedaj utemeljeval Slivnik (Večer 2006). Rezultata, kot je razvidno iz pogovora za Finance, tudi ni razumel kot novinarsko nezaupnico svojemu prihodu na Delo:

»Koliko to nezaupnico Jančiču doživljate kot nezaupnico svojemu vodenju?

Je ne in niti Jančiču je ni treba. Delovi novinarji so načeloma vedno proti – Jančič ni prvi –, izrekli so se tudi proti prejšnjemu kandidatu (Janiju Virku, op. a.). Gre torej za njihovo splošno zavračanje sprememb, novosti in v tem primeru zavračanje rešitev.

Njihov predlog, da bi sami predlagali kandidata za mesto odgovornega urednika, za vas torej ni sprejemljiv?

Ja, a smo – razen očitno njih – v samoupravljanju?!« (Finance 2006a.)

Peter Jančič se je leta 2009 v monografiji ob 50. obletnici časnika Delo omenjenih dogodkov spominjal takole:

»Morda je bil, da sem bil lahko pozneje miren in trezen, še najbolj koristen pogovor z Milanom Predanom (tedanjim direktorjem in odgovornim urednikom Večera; op. a.). Na kratko sem mu predstavil položaj. Predvsem sem se moral odločiti, kaj bi rad in koliko si upam. Pričakovati je bilo, da me bo Slivnik prepričeval, naj vztrajam. Nobenega razloga nima, da bi ravnal drugače. Odvisno bo torej, kar je redko v življenju, od tega, kako se bom odločil sam. Predan je takrat prepričljivo povedal, da so na Večeru vrata vedno odprta, da pa je postati odgovorni urednik Dela priložnost, ki jo bom verjetno dobil le enkrat v življenju (večina pa nikoli), in da je po njegovem mnenju mogoče delati tudi, če je rezultat tako odločno proti.

Predan mi je predlagal, naj ponudim odstop ter dokončno odločitev prepustim upravi in nadzornemu svetu, torej lastnikom podjetja. Odločitev, ki se mi je, ko sem vozil proti Ljubljani, zdela še najrazumnejša. Reči, da odločitev novinarjev ne pomeni nič, bi bilo nerazumno. Noro. Nепreklicno odstopiti in pustiti vso zadrego Slivniku pa vsaj neodgovorno in otročje. Tako hitro se pa ne predam. In tako sem pozneje tudi ravnal.« (Šlamberger 2009)

Nadzorni svet je Slivnikov predlog podprl in Jančiča s 1. marcem 2006 imenoval za odgovornega urednika. Jančič je kmalu po svojem prihodu zamenjal urednike Sobotne priloge ter notranjepolitične in gospodarske redakcije, za svojega namestnika pa imenoval Darijana Koširja. O kadrovskih zamenjavah in posledičnih konfliktih pod Jančičevim vodstvom bova podrobneje pisala v naslednjem poglavju.

Aprila 2006, ko so v javnosti odmevali podatki o plačah novinarjev in urednikov Dela – te so objavili v tedniku Demokracija, ki je bil blizu stranki SDS –, se je Danilu Slivniku v upravi pridružil še drugi član Mitja Pleterski, ki je bil zadolžen za poslovanje in finančne zadeve. Do sprememb je prišlo tudi v nadzornem svetu, iz katerega je izstopil predstavnik Pivovarne Laško Robert Šega. Največja lastnica tako v tistem trenutku med šestimi nadzorniki ni imela svojega predstavnika. Šego je v nadzornem svetu konec avgusta, torej le mesec dni, preden je Gantarjeva KD prodala svoj delež v Delu, zamenjala pravna svetovalka v KD Holdingu Andreja Pihler. Konec avgusta pa je v veljavo stopil tudi spremenjeni statut, po katerem je bil lahko odgovorni urednik hkrati tudi član uprave (to je v začetku devetdesetih Delov statut sicer že omogočal, a so ga kasneje spremenili), uprava pa ob imenovanju novega odgovornega urednika ni več potrebovala soglasja nadzornikov. Septembra sta iz osebnih razlogov iz nadzornega sveta izstopila predstavnika zaposlenih Ženja Leiler Kos in Milan Grad. Do izteka mandata sta ju zamenjala Veselin Stojanov in Tomaž Prpič.

Leta 2007 je največja posamična lastnica Dela Pivovarna Laško v sodelovanju s povezanima družbama Talis in Radenska pričela s postopkom popolnega lastniškega prevzema časopisa. Istočasno pa so se njihovi odnosi s tedaj največjo vladno stranko SDS začeli ohlajati. Tako je Pivovarna Laško po uspešni pridobitvi dobrih 94 odstotkov Delovih delnic konec maja 2007 zahtevala odpoklic starih in imenovanje novih nadzornikov. Borisa Zupančiča, Dejana Jelovca, Žana Jana Oplotnika in Andrejo Pihler, ki so bili, z izjemo slednje, blizu stranki SDS, so zamenjali odvetnik Pivovarne Laško Stojan Zdolšek, Andrijana Starina Kosem, ki je dva tedna pred tem odstopila kot državna sekretarka na

ministrstvu za gospodarstvo, ter njena »nekdanja sošolka in sodelavka« Rebeka Lah (Dnevnik 2007f, Delo 2007c).

Junija 2007 je z mesta odgovornega urednika v dogovoru z upravo nepreklicno odstopil Peter Jančič. Njegovo mesto je s prvim avgustom zasedel dotedanji urednik Maga Janez Markeš, čeprav tudi on ni dobil podpore aktiva novinarjev Dela. Glasovanja se je od 168 volilnih upravičencev udeležilo 95 novinarjev, od katerih je Markeševo imenovanje podprlo 38 zaposlenih, 55 pa mu je nasprotovalo. Aktiv novinarjev je zato predlagal, da novega urednika poiščejo z javnim razpisom, a sta tako predsednik uprave Slivnik kot predsednica nadzornikov Starina Kosmova menila, da to ni potrebno. Slednja je namreč ocenila, »da je v danih okoliščinah podpora predlaganemu kandidatu skladna s pričakovanji, zato bo nadzorni svet podprl nadaljnje odločitve uprave« (Delo 2007d).

Oktobra 2007 je z mesta predsednika uprave predčasno odstopil tudi Danilo Slivnik. Razlog so bila vse večja trenja med njim ter odgovornim urednikom in nadzorniki, Slivnik pa je odstopil po tem, ko je nadzorni svet s spremembo statuta ponovno pridobil pristojnost za imenovanje odgovornega urednika – tak način je bil na Delu sicer v veljavi že med letoma 1995 in 2003 (Dnevnik 2007e). Nadzorniki so za novega predsednika uprave izbrali dotedanjega generalnega direktorja Slovenskih železnic Petra Puhana.

Janez Markeš je funkcijo odgovornega urednika opravljal najmanj časa od vseh glavnih in odgovornih urednikov v zgodovini časopisne hiše Delo. Nadzorni svet ga je junija 2008 odstavil po desetih mesecih urednikovanja. Uradno je njegovo razrešitev zaradi »zaviranja razvojnih projektov in nesprejemanja ekipnega sodelovanja« (Dnevnik 2008c) zahteval predsednik uprave Peter Puhan, po Markeševi interpretaciji pa se je zaradi nekooperativnosti za njegov odhod zavzela nadzornica Pivovarne Laško Andrijana Starina Kosem, pravi razlog za svoj prisilni odhod pa je razkril že teden dni pred uradno razrešitvijo. Na kosilu 8. maja v prostorih Pivovarne Union, ko so skupaj obedovali Markeš, Stojan Zdolšek, Peter Puhan, Andrijana Starina Kosem in predsednik uprave Pivovarne Laško Boško Šrot, naj bi slednji brez ovinkarjenja Markešu povedal, da naj Delo

pred parlamentarnimi volitvami »podpira predsednika opozicijske SD Boruta Pahorja in ruši predsednika vlade Janeza Janšo« (Mladina 2008).

Markeševi razrešitvi je nasprotoval odvetnik Pivovarne Laško Stojan Zdolšek, ki je zaradi tega protestno izstopil iz nadzornega sveta Dela. Nadomestil ga je Dušan Zorko iz Pivovarne Union (kasneje predsednik uprave Pivovarne Laško). Za novega odgovornega urednika je bil drugič imenovan Darjan Košir, ki ga je podprla tudi večina novinarskih kolegov. Zanj je glasovalo 67 novinarjev, proti njemu pa 26 od skupaj 180 članov aktiva (Znp 2008).

Decembra 2008 se je vodstvo Dela – kljub nasprotovanju aktiva in sindikata novinarjev – odločilo za prehod na enotirni način upravljanja podjetja. S tem so združili funkciji dotedanje uprave družbe in nadzornega sveta ter ustanovili nov petčlanski organ – upravni odbor. Predsedovala mu je Andrijana Starina Kosem, v njem pa so sedeli še dotedanji predsednik uprave Peter Puhan, odgovorni urednik Darijan Košir, svetovalka predsednika uprave Pivovarne Laško Mojca Jazbinšek Volk, od januarja 2009 pa še novinar Brane Piano, ki je predstavljal zaposlene. Predsednik izvršnega odbora aktiva novinarjev Peter Kolšek je tedaj sicer opozarjal na odpravo avtonomije uredništva proti upravi. *»Eno je poslovna odločitev o enotirnem vodenju podjetja, drugo pa odprava avtonomije uredništva nasproti upravi. Gre za dve bistveno različni stvari, ki pa ju sprejeta ureditev povezuje v eno. S tem, ko glavni izvršni direktor imenuje tudi posamezne urednike znotraj medija, to pomeni kršitev 10. točke programske zasnove Dela, ki med drugim določa, da sta odgovorni urednik in uredniški kolegij avtonomna na kadrovskem, materialnem in razvojnem področju uredništev.«* (Dnevnik 2008c.)

V začetku julija 2009 je z mesta glavnega izvršnega direktorja Dela, kot se je njegova funkcija imenovala po prehodu na enotirni sistem upravljanja, »iz osebnih razlogov« odstopil Peter Puhan (Dnevnik 2009a). Njegovo funkcijo je prevzela dotedanja direktorica Delovega trženja Jana Grbec. Konec istega meseca je do korenitih sprememb prišlo tudi v

lastnici Dela, Pivovarni Laško. Boška Šrota je na mestu direktorja zamenjal predsednik uprave Pivovarne Union (in leta 2008 šest mesecev tudi nadzornik Dela) Dušan Zorko. Ta zamenjava se je hitro poznala tudi v vodstvu Dela. Andrijano Starino Kosem je na mestu predsednice upravnega odbora zamenjala vodja pravne službe v Pivovarni Union Marjeta Zevnik. Starina Kosmova je tedaj menila, »da so razlogi za njeno razrešitev lahko zgolj politični, saj so bili rezultati poslovanja Dela pod njenim vodstvom nadpovprečni« (Finance.si. 2009).

Konec avgusta 2009 se je Delo ponovno vrnilo na dvotirni sistem upravljanja z ločeno upravo in nadzornim svetom družbe. Predsednica nadzornikov je (p)ostala Marjeta Zevnik, v nadzorni svet pa sta bila imenovana še dva predstavnika lastnikov, Robert Šega in Dragica Čepin, ter predstavnika zaposlenih Branimir Piano in Jure Ferlin (slednji šele junija 2010). Oktobra 2009 so nadzorniki s pomočjo kadrovske agencije Profil (Finance 2009) imenovali tudi novega predsednika uprave. To je postal dotedanji direktor Gorenjevega oblikovalskega središča, pred tem pa tudi direktor časnika Finance Jurij Giacomelli.

Februarja 2010 je uprava sprožila postopek za razrešitev odgovornega urednika Darjana Koširja zaradi »padca ugleda časopisa in uklanjanja uredniške politike lastnikom, ko je Delo še vodila prejšnja uprava (pod vodstvom Andrijane Starine Kosem; op. a.)« (Delo 2010). Predsednik uprave Giacomelli je tedaj dejal, da kot njegovo naslednico vidi tedanjo urednico NeDela Romano Dobnikar Šeruga. Čeprav aktiv novinarjev Dela zamenjave odgovornega urednika ni podprl – za Koširjevo razrešitev je glasovalo 45 članov (34,43 odstotka), proti pa jih je bilo 84 (64,12 odstotka) –, je nadzorni svet marca 2010 Koširja razrešil. Na njegovo mesto so aprila 2010 imenovali Romano Dobnikar Šeruga. Poleg nje sta sicer za odgovornega urednika kandidirala še Ali Žerdin in Jani Virk. Dobnikar Šerugovo so s 67 glasovi za in 43 proti podprli tudi v uredništvu.

Med nastajanjem najine diplomske naloge so se kasneje zgodili še štiri pomembnejše kadrovske menjave na vodstvenih funkcijah v Delu. Lastniki so predsednika uprave Jurija Giacomellija septembra 2012 zamenjali z vršilko dolžnosti Marjeto Zevnik, ki je Delo

začasno že vodila po odhodu Andrijane Starine Kosem. Mesec dni kasneje je kot odgovorna urednica odstopila Romana Dobnikar Šeruga, njeno funkcijo pa je začasno prevzel dotedanji odgovorni urednik Slovenskih novic Bojan Budja. Slednjega je 20. novembra 2013 nasledila Mateja Babič Stermeck, že pred tem pa je 1. julija 2013 predsednica uprave postala Irma Gubanec. Omenjene kadrovske poteze sicer niso več predmet najjinega raziskovalnega dela in teze diplomske naloge.

Ob tem se je vodstvo časopisne hiše odločilo sprožiti tudi več sodnih postopkov zoper prejšnje vodstvo in lastnika. Tako Delo zaradi nakupa večinskega deleža Večera za 11,3 milijona evrov toži nekdanjo prvo nadzornico Andrijano Starino Kosem in predsednika uprave Petra Puhana. Očitajo jima, »da je bil več kot 19 milijonov evrov vreden nakup paketa delnic ČZP Večer oktobra 2008 opravljen brez predhodnega soglasja kulturnega ministrstva, brez opravljenega skrbnega pregleda, brez cenitve vrednosti delnic in brez kakršne koli ekonomske utemeljitve« (Delo 2011).

Delo pa se je skupaj s tremi drugimi odvisnimi družbami iz skupine Pivovarne Laško odločilo tudi za tožbo zoper nekdanjega šefa lastnikov. Pivovarna Union, Radenska, Fructal in Delo tožijo družbo Atka-Prima kot nekdanjo krovno družbo koncerna laške pivovarne ter njenega lastnika in nekdanjega prvega moža Pivovarne Laško Boška Šrota. S tožbo zaradi poslov v letih 2008 in 2009 zahtevajo odškodnino v skupni vrednosti 116,7 milijona evrov (STA 2011). Oba sodna procesa sta v trenutku nastanka diplomske naloge še v teku.

Pivovarna Laško je junija 2015 časopisno hišo Delo na javni dražbi prodala družbi FMR, družbi za financiranje in upravljanje naložb, sicer večinski lastnici idrijske družbe Kolektor. Kupnina za 100-odstotni delež je znašala 7,3 milijone evrov. Pivovarna Laško je za nakup časopisne hiše odštela 95 milijonov evrov. To pomeni, da je s prodajo iztržila manj kot desetino zneska, ki so ga odšteli ob nakupu (Rtvslo.si 2015).

5 TRIJE PRIMERI VPLIVANJA NA VSEBINO

V tem poglavju bova podrobneje opisala nekaj primerov cenzure, pritiskov na novinarje in preveč očitnega zagovarjanja lastnikovih interesov, ki so se na Delu dogajali v času politično-kapitalske intervencije. Gre za odmevna dogajanja, o katerih so poročali praktično vsi mediji v državi, prav na podlagi opisanih dogodkov pa si je javnost lahko ustvarila sliko o ugledu časnika Delo.

Če uporabimo klasifikacijo vplivov na medijske vsebine, ki sta jo razdelala Shoemakerjeva in Reese (1996 v Poler Kovačič 2011, 35–40), ugotovimo, da so se na Delu pojavljali t. i. organizacijski vplivi. Pri tem pa je treba hkrati tudi poudariti, da sta bila načina vplivanja na vsebino v času politične in kapitalske intervencije zelo različna. Kot bo razvidno iz prvih dveh primerov, ki ju navajava, je šlo med letoma 2006 in 2007 za zelo odkrite oblike pritiskov na novinarje in urednike, ki so bili kritični do tedanje oblasti. Enega takšnih pritiskov je doživel tudi Delov dopisnik iz Zagreba Rok Kajzer. Takole se je spominjal metod, ki jih je vodstvo časopisa uporabljalo za discipliniranje:

»Odmevnejši so bili tisti primeri, v katerih so se novinarji uprli vnovičnemu uvajanju metod iz prejšnjega jugoslovanskega režima. Veliko jih je molčalo, pogumnejši pa so tudi zapustili časopisno hišo. Najbolj drastičnega primera discipliniranja sva bila nedvomno deležna z Grahom, so pa se pritiski, spreminjanje ali umikanje tekstov – ali pa so te pisali tisti, ki si niso želeli konfliktov – dogajali vsak dan. Seveda pa so bile tu še menjave resornih urednikov, kjer so tiste s hrbtenico nadomeščali tisti veliko bolj upogljivi in brez kakršnega koli uredniškega poguma.« (Kajzer 2012.)

V drugem delu politično-kapitalske intervencije, ki je trajal od sredine leta 2008 do januarja 2010, poskusov cenzure ni bilo, zato pa je bila vprašljiva Delova objektivnost. Kot bova pokazala v tretjem konkretnem primeru vplivov na vsebino časopisa, je tedanji odgovorni urednik Dela Darijan Košir v vrsti mnenjskih člankov zagovarjal partikularne interese

lastnika, ta pa je časnik večkrat izrabil kot prostor za javno obračunavanje s svojimi nasprotniki. Tedanji status in ugled Dela lepo povzema piker naziv »Pivovarski list«, ki so ga osrednjemu slovenskemu časniku v tistem času nadeli na Financah (30. 7. 2009). V istem času je Delu konkurenčni časnik Dnevnik objavljal serijo zgodb o nepravilnostih pri lastninjenju družb iz skupine Pivovarne Laško, in kot se je izkazalo kasneje, resničnih namenov Šrotovega finančnega »rešitelja« Pierpaola Ceranija. Nekdanji novinar Dela Primož Cirman, ki je bil po prestopu na Dnevnik eden glavnih nosilcev omenjenih zgodb, vidi v tem eno ključnih Delovih napak: »Pametna konkurenca to seveda takoj izrabí. Takrat se je Dnevnik pravzaprav profiliral kot vseslovenski časopis in začel posegati v Delove bralce, kar je bilo prej nepojmljivo. Obljubil je neko svežino in nov pristop, medtem ko se je Delu zgodilo, da mu ljudje enostavno niso več verjeli, da je kredibilno in kritično tam, kjer samo presodi. Namesto tega je prevladala percepcija, da se vse ureja iz Laškega.« (Cirman 2012.)

5.1 Težave uredništva Sobotne priloge

Delova elitna edicija Sobotna priloga bi morala 29. aprila 2006 izjemoma iziti nekoliko obsežnejša. Namesto običajnih 32 strani bi morala biti tisti teden podaljšana na 40 strani. Glavni razlog za to je bil obširen (štiri ure trajajoč) pogovor novinarjev Vanje Tekavec in Primoža Cirmana z nekdanjim predsednikom uprave Mercatorja Zoranom Jankovičem, ki sta ga tedaj nova večinska lastnika (Pivovarna Laško in Istrabenz) novembra 2005 nekrivdno razrešila z mesta predsednika uprave (Finance 2005). A omenjeni pogovor v Sobotni prilogi ni bil nikoli objavljen, saj je objavi nasprotovalo vodstvo časopisa.

Novinarjema gospodarske redakcije Tekavčevi in Cirmanu je intervju z Jankovičem predlagala izvršna urednica Sobotne priloge Tadeja Zupan Arsov (urednik Ervin Hladnik Milharčič je bil namreč tedaj na dopustu). Pogovor sta opravila v torek, v sredo pa sta za načrte izvedela še odgovorni urednik Peter Jančič in predsednik uprave Danilo Slivnik, ki pa sta imela za omenjeno številko Sobotne priloge svoje ideje. »Predsednika uprave in

takratnega odgovornega urednika je glede na njune reakcije motilo avtonomno obnašanje našega uredništva: o temah sem se s sodelavci dogovorila na internem kolegiju in jih predstavila na skupnem, Delovem kolegiju, kar je povzročilo revolt in nestrinjanje, češ da je treba delovati po hierarhičnem in ne suverenem principu,« se zametkov konflikta spominja tedanja izvršna urednica SP (Zupan Arsov 2012).

Slivnik in Jančič sta vztrajala, da že opravljeni pogovor z Jankovičem ne bo objavljen ter da naj uvodno besedilo priloge napiše Ivan Puc (novinar, ki je ravno v tistem času prišel na Delo z revije Mag) in ne zunanjepolitična komentatorka Saša Vidmajer, kot si je to zamislila Zupan Arsova. Glede uvodnika je obveljala beseda izvršne urednice SP, ne pa tudi glede intervjuja. »Žal sta na zaprtih sestankih odgovorni urednik in predsednik uprave uspela tako ustrahovati novinarja, ki sta opravila intervju z Jankovičem, da tega že zapisanega intervjuja, kljub mojemu vztrajanju, novinarja sploh nista oddala našemu uredništvu,« zatrjuje Tadeja Zupan Arsov (2012). Predsednik uprave, ki se sicer po statutu Dela ne bi smel vmešavati v vsebino časopisa, odgovorni urednik in tedanji urednik gospodarske redakcije Darijan Košir so namreč dosegli kompromis, da bo pogovor v skrajšani obliki objavljen po prvomajskih praznikih na straneh gospodarske redakcije – kljub temu, da intervjuja nihče od njih ni prebral, saj ga Tekavčeva in Cirman nista oddala.

»Ni bilo, skratka, pomembno, kaj je Janković sploh povedal, ampak je za prepoved objave v SP zadoščalo že samo ime intervjuvanca. Je pa bil tisto soboto, 29. aprila, na mnenjski strani časnika Delo objavljen daljši zapis Žige Debeljaka, ki je nadomestil Jankovića na vodilnem položaju v Mercatorju. V članku Debeljak zagovarja t. i. zaprto dokapitalizacijo Mercatorja, Pivovarna Laško pa je prav v tem času povečevala svoj delež v Mercatorju brez prevzemne ponudbe. V preteklosti so se že večkrat pojavile povezave med interesi Pivovarne Laško, ki ima v lasti 24,99 odstotka delniške družbe Delo, in vsebino časnika Delo, zato je mogoče sklepati, da lastniki z nastavljenim vodstvom Dela skrbijo za prepričevanje novinarjev in urednikov o "pravi resnici",« je tedaj protestirala neodvisna raziskovalka medijev Neva Nahtigal (Sindikatslovenskih novinarjev 2006a).

To pa ni bil edini poseg v omenjeno številko Sobotne priloge, sicer zadnje, izdane pod vodstvom urednika Ervina Hladnika Milharčiča in izvršne urednice Tadeje Zupan Arsov. Odgovorni urednik Peter Jančič se je namreč le nekaj tednov po prihodu na Delo odločil Milharčiča razrešiti zaradi pomanjkanja formalne izobrazbe, kar je tako med zaposlenimi na Delu kot v širši in strokovni javnosti zbudilo oziroma potrdilo očitke o političnem kadrovanju. Milharčič, dolgoletni novinar Mladine in Delov dopisnik iz ZDA ter z Bližnjega vzhoda, je namreč v prispevku »Kot če bi zmagali Nemci« (Sobotna priloga 2006) vladi neposredno očital, da je delnice Mercatorja prodala pod ceno in s tem dobila vpliv v časniku Delo. Tedanji predsednik izvršnega odbora aktiva novinarjev Dela Jože Poglajen je v imenu zaposlenih ob Milharčičevi razrešitvi zapisal:

»Nenadna in neresno argumentirana razrešitev urednika Sobotne priloge časnika Delo ne dopušča nobenega dvoma več. Delo je najočitnejša žrtev politične čistke med tiskanimi mediji v državi. Novi predsednik uprave in "njegov" novi odgovorni urednik sta, kljub nasprotnemu zatrjevanju, očitno le izvrševalca politične volje, ki nima zveze ne z vsebinsko posodobitvijo časnika ne z izboljšanjem poslovne uspešnosti podjetja. Namen lastniških in vodstvenih sprememb je jasen: popolna podreditev časopisa aktualni politični oblasti.« (Sobotna priloga 2006.)

Jančič je kljub nezadovoljstvu Delovih novinarjev, pritisku aktivov drugih novinarskih kolektivov in protestom neodvisnih medijskih raziskovalcev vztrajal in Milharčiča – simbolno po prvomajskih praznikih in svetovnem dnevu tiska – zamenjal z nekdanjo novinarko Žurnala in Maga Ireno Štaudohar. V obrazložitvi je zapisal: »[Č]asi se spreminjajo in ta urednik Dela na najvišje uredniške položaje ne bo postavil nikogar, ki nima izobrazbe, potrebne, da bi se človek lahko zaposlil vsaj kot novinar. Pri tem mi ni veliko mar, kako je v drugih časopisnih hišah, ki zaposlujejo manj novinarjev in si včasih tudi ne morejo privoščiti izobraženih. Avtonomija pa je med drugim v tem, da me nihče ne bo izsiljeval.« (Delo 2006.)

Milharčič je nameraval v zadnji Sobotni prilogi svojega urednikovanja objaviti krajšo poslovilno kolumno. Z njo je želel povzeti način dela, ki ga je uveljavil v svojem dveletnem mandatu, ob tem pa je navedel tudi imena vseh novinarjev, zunanjih sodelavcev, fotografov in tehničnega osebja, ki so v omenjenem obdobju sodelovali pri nastajanju Sobotne priloge. Ker je bil sam v petek, 28. aprila, ko se Sobotna priloga običajno »zaključuje«, na potovanju v Sudanu, je prilogo urejala izvršna urednica Tadeja Zupan Arsov. To je že zjutraj v uredništvu obiskal predsednik uprave Danilo Slivnik. »O njegovem namenu težko sodim, lahko pa okvirno ponovim, kako ga je predsednik uprave artikuliral: nekaj kratkih vzklikov, če uporabim evfemizem, ki bi se jih dalo povzeti, da moramo narediti tak časopis, kot bo on želel, vse skupaj pa je spremljalo odločno mahanje z desnico in dvignjenim kazalcem,« obisk opisuje Zupan Arsova (2012). Njegove prisotnosti ni razumela kot poskus pritiska, pač pa kot »osmešenje odrasle osebe na funkciji predsednika uprave podjetja, ki po statutu sploh ni imel koherence nad vsebino mojega dela« (Zupan Arsov 2012).

Je pa namestnica Ervina Hladnika Milharčiča v izogib kratenju novinarske in uredniške avtonomije k spremljanju nastanka omenjene edicije Sobotne priloge povabila pravnika Sindikata novinarjev Slovenije Bogdana Mahmeta ter nekaj drugih sindikalnih sodelavcev. Omenjeni so kasneje, ko je prišlo do sporov o pristojnosti med vodilnima možema Dela in delom ekipe Sobotne priloge, odigrali pomembno vlogo pri širjenju besede o dogodkih in razlogih za spore na Sobotni prilogi. O dogajanju so namreč sproti poročali drugim medijem (zgodbo so »zagrabili« praktično vsi mediji v državi), na sindikalnih straneh pa kasneje objavili podroben scenosled dogodkov, skupaj z izjavami vpletenih in celotnim neobjavljenim besedilom urednika SP. Zupan Arsova (2012) razloge za prisotnost sodelavcev sindikata pojasnjuje:

»Povabila sem jih sama, ker sem bila prepričana, da se bo, sodeč po eskalaciji dogodkov tistih dni, skušala izvajati praksa, ki ne sme dobiti prostora v nobeni medijski hiši: grožnje zaposlenim, predvsem na samem, povezane z njihovimi ustavnimi in s statutom ter z novinarskim kodeksom zagotovljenimi pravicami, barantanje namesto dogovarjanja za avtorje člankov in teme, odločanje za sogovornike za intervju mimo volje uredništva,

oviranje dela z ustrahovanjem zaposlenih in s posegi, ki jih že nekaj časa opisujejo s priljubljenim evfemizmom – mobing.«

Dogodki so se v petek, 28. aprila 2006, popoldan, ko je v centralni redakciji potekalo zaključno tehnično urejanje Sobotne priloge, močno zaostri in zapletli. Odgovorni urednik Jančič je nekajkrat poskusil pregledati prilogo, a ga je izvršna urednica SP vsakič odpravila, češ da naj ji najprej pusti dokončati delo. Jančič je sicer med enim izmed obiskov sodelavcem predstavil tudi tedaj novoimenovano urednico SP Ireno Štaudohar. Okoli štirinajste ure se je v centralno redakcijo vrnil v družbi predsednika uprave Danila Slivnika. Odgovorni urednik je naposled vendarle dobil »printe« SP in jih začel prebirati za bližnjo mizo, pri čemer se mu je po navedbah Neve Nahtigal, ene od prisotnih sodelavk sindikata, pridružil tudi predsednik uprave Slivnik (Sindikat novinarjev Slovenije 2006a). Jančič je zahteval več popravkov in med drugim začel na lastno pest spreminjati del uvodnika zunanjepolitične komentatorke Saše Vidmajer, kar pa mu je Zupan Arsova preprečila, češ da tega ne more spreminjati brez vednosti avtorice. »Natančne vsebine zahtevanega popravka se ne spominjam, definitivno pa je šlo za ukinjanje avtonomnega razmisleka avtorice, katere ugotovitve se nikakor niso dale interpretirati kot hvalnica takratnemu zunanjemu ministru. Ni šlo toliko za komentiranje, bolj za nizanje decidiranih utemeljitev na podlagi dolgoletnega dela komentatorke v članku, klasificiranem kot uvodnik – komentar,« se spominja Zupan Arsova (2012). Poleg tega je odgovorni urednik z nekaterimi avtorji že med tednom kljub njihovem nasprotovanju dosegel umik nekaterih vsebin. Pravi spor pa je nastal zaradi (ne)objave besedila odgovornega urednika Milharčiča, kar je zahteval Jančič. Nahtigalova je dogodke opisala takole:

»Ob 14:50 se je vrnil odgovorni urednik. Najprej mi je ponovno očital, da motim nastajanje časopisa, ki da zamuja že tri ure. Zatem se je lotil popravljanja besedila Dejana Pušenjaka, temu je sledilo navodilo tehničnemu uredniku, naj izbriše besedilo na drugi strani in poveča ilustracijo. Izvršna urednica je ugovarjala: "Kaj se tu dogaja? Ali nisi pravkar rekel, da boš besedila spreminjal le v dogovoru z avtorji?" – "Če gre za posege v besedilo. Tu pa gre za zavrnitev besedila v celoti. Ne mislim se prepirati, imam svoje

pristojnosti, v skladu z njimi ravnam." – "Kot urednica in soavtorica tega besedila tega ne dovolim." – "In jaz sem zavrnil objavo." – "Z utemeljivijo?" – "Da ni v skladu z odločitvami, ki smo jih sprejeli na uredniškem odboru, in uredniško politiko Dela." – "Ne razumem." – "Pošlji v tiskarno. Ne mislim se prepirati. Sprejemam odločitve, sem jih sprejel, lahko greš v spor proti meni."

Ob 15:06 je tehnični urednik SP na zahtevo odgovornega urednika Dela izbrisal celotno besedilo na drugi strani. Ko je Sobotna priloga nekaj ur pozneje prišla iz tiskarne, je bila tam poleg kazala le ilustracija.» (Sindikat novinarjev Slovenije 2006a.)

Izvršna urednica SP nestrinjanje in revolt navodilom odgovornega urednika utemeljuje:

»Če se spremembe v besedilu doseže ob konstruktivnem dialogu z urednikom in/ali avtorjem, se s sugestijami ali z dialogom, ne pa z ukazi, gotovo lahko strinjamo in dosežemo konsenz. /.../ Ko je odgovorni urednik vztrajal še pri dodatnih izbrisih tik pred oddajo v tiskarno, se nismo več strinjali s temi posegi. Zato pa je tik pred pošiljko celotnega časopisa odgovorni urednik ukazal tehničnemu uredniku, naj zbriše seznam sodelujočih, ki ga je za 2. stran časopisa pripravil urednik Priloge. To je bil samo impresiven seznam domačih in tujih piscev, novinarjev in kompetentnih avtorjev, ki so dve leti soustvarjali naš časopis. V diktaciji tistega časa bi ga lahko brez pejorativnega prizvoka opisala kot mogočen seznam avtorjev s pluralnim pogledom na svet. Odgovorni urednik kljub mojim vztrajnim prošnjam ni znal ali hotel pojasniti, vztrajal je samo pri ukazu. Njegov glavni argument je bil: Ker sem jaz tako rekel. V določenem trenutku sem se odločila, da je bistvena ustavna pravica javnosti do informiranosti – informacije so bile na vseh preostalih straneh Sobotne, prav tako pa je bila informacija tudi odsotnost informacij na prazni 2. strani. Zaradi oviranja pri delu smo bili z oddajo časopisa v tisk že precej pozni.« (Zupan Arsov 2012.)

5.2 Primera Graha in Kajzerja

Drugi primer pritiskov in kršitev profesionalne avtonomije v času politično-kapitalske intervencije se je pokazal pri odpoklicu Delovih dopisnikov z Dunaja in iz Zagreba Matije Graha in Roka Kajzerja. Oba sta 4. maja 2007 dobila odpoved pogodbe o zaposlitvi za dopisniško mesto zaradi, kot je pisalo v obrazložitvi, ki jo je podpisal predsednik uprave Danilo Slivnik, »nesposobnosti« (Dnevnik 2007d). Formalni razlog je sicer bil »neizpolnjevanje kriterija objektivnosti pri obveščanju javnosti« (Dnevnik 2007a). Tako Grah kot Kajzer sta menila, da gre pri njunih razrešitvah za nezakonit postopek, kar sta naposled tudi dokazala, a sta pred tem oba doživela zelo podobno zgodbo:

»Moje težave so se začele 28. junija 2006, ko sem na 5., mnenjski strani Dela objavil mnenjski članek oziroma analitični komentar z naslovom Ali slovenski parlament kaj ve?. V njem sem, poenostavljeno rečeno, ustavni zakon o dvojezični topografiji, ki ga je v avstrijski parlament vložila Schüssel-Heiderjeva vladna koalicija, ocenil za slabega za slovensko manjšino in za takšnega, ki slabi zunanjepolitični položaj države Slovenije nasproti Avstriji. Istega dne je zunanji minister Dimitrij Rupel ostro telefonsko posredoval pri odgovornem uredniku Dela Petru Jančiču. Po ministrovem mnenju mnenjski članek ne bi smel biti objavljen,« je Grah v osebnem pismu Delovim sodelavcem, ki je bilo objavljeno tudi v tedniku Mladina (2007), opisal začetek svojih težav.

Po spornem članku je moral najprej na zagovor k odgovornemu uredniku Jančiču, ki ga je nato 31. avgusta 2006 po telefonu obvestil o razrešitvi. Jančič se je pri tem formalno skliceval na Zapisnik o letnem intervjuju, ki naj bi ga kot odgovorni urednik z Grahom opravil 30. avgusta 2006, v katerem je dopisnikovo delo zaradi »neizpolnjevanja kriterija objektivnosti« (Mladina 2007a) ocenil negativno. Matija Grah je oporekal, da na omenjeni datum pogovora sploh ni bilo, zato je zaradi nezakonitega postopka razrešitve sprožil tožbo zoper časopisno družbo Delo. Jančič je zato 19. oktobra preklical Grahov odpoklic, novinarju v prid pa je konec februarja 2007 rabsodilo tudi delovno sodišče v Ljubljani. A vodstvo časopisne hiše je kmalu poskusilo znova.

»Dva tedna zatem, v drugi polovici marca 2007, je – kot je na sestanku zunanjepolitične redakcije Dela dne 3. aprila 2007 povedal njen urednik, Stojan Žitko – predsednik uprave Dela Danilo Slivnik poklical k sebi odgovornega urednika Dela Petra Jančiča in urednika zunanjepolitične redakcije Dela Stojana Žitka. Od njiju je zahteval negativno oceno mojega dopisnikovanja, da bi me lahko vnovič predčasno odpoklicali. Stojan Žitko se je tej zahtevi sprva uprl in napisal oceno mojega dela, ki je bila pozitivna tako v vsebinskem kakor v številčnem delu, in se v njej celo izrecno zavzel proti mojemu odpoklicu. Na zahtevo predsednika uprave Danila Slivnika je moral iz pozitivnega v negativnega spremeniti vsebinski del ocene, na zahtevo svetovalca uprave Slavka Bogataja pa je moral iz pozitivnega v negativnega spremeniti številčni del ocene. Takšna ocena je bila nato podlaga za moj (že drugi) predčasni odpoklic, ki ga je dne 3. aprila 2007 izrekel odgovorni urednik Dela Peter Jančič, in za kasnejšo odpoved pogodbe o zaposlitvi iz razloga nesposobnosti, ki jo je dne 3. maja 2007 podpisal predsednik uprave Danilo Slivnik. Naj dodam, da niti predsednik uprave niti svetovalci uprave Dela nista člana uredništva časnika Delo in da nimata pristojnosti za ocenjevanje novinarskega dela posameznih novinarjev. Skratka ob vsem drugem je šlo tudi za grob poseg uprave Dela v uredniško avtonomijo časnika Delo,« je drugi poskus svoje razrešitve opisal Grah (Mladina 2007a).

Dodajmo, da je Delov dopisnik iz Avstrije novico, da ga želi uprava že drugič v sedmih mesecih odpoklicati z Dunaja, izvedel ravno na dan, ko ga je porota za nagrade Društva novinarjev Slovenije izbrala za nagrajenca v kategoriji izstopajočih novinarskih dosežkov v letu 2006. Za nagrado ga je nominiral novinarski aktiv časopisne hiše Delo (Dnevnik 2007d).

Grah se je, prepričan, da gre tudi v drugo za nezakonit postopek, 29. maja 2007 ponovno odločil za izpodbijanje pred delovnim sodiščem. Tokrat pa je poleg preklica odpovedi pogodbe o zaposlitvi na dopisniškem mestu zahteval tudi opravičilo in plačilo 75.000 evrov. Ob tožbi zoper Delo je njegov pravni pooblaščenec sodišču tudi predlagal sprejetje začasne sodne odredbe, ki bi do pravnomočne sodbe zadržala odpoved Grahove pogodbe o

zaposlitvi, s čimer bi torej do rzsodbe ostal dopisnik iz Avstrije. Konec junija je uprava Grah predlagala novo pogodbo o zaposlitvi, s katero bi namesto dopisnika iz Avstrije postal t. i. »komentator« v Ljubljani. A Grah take pogodbe ni želel podpisati, saj bi se z njo avtomatično odpovedal uveljavitvi začasne sodne odredbe, ki jo je predlagal sodišču. Po drugi strani v omenjeni pogodbi tudi ni bilo navedeno, za katero redakcijo oziroma publikacijo naj bi Grah po novem pisal. Uprava je od njega vseeno zahtevala, naj z 2. julijem začne z delom v Ljubljani, in ga je, kot so mu zapisali v elektronski pošti, od tega datuma tudi smatrala za »preseljenega« (Mladina 2007a). Matija Grah se je v ponedeljek, 2. julija, zglasil na novem delovnem mestu, a je inšpektor za delo že v petek, 6. julija, od uprave Dela zahteval vzpostavitev zakonitega stanja. Vodstvo Dela je njegovo zahtevo upoštevalo in Grah se je lahko vrnil na Dunaj. A ko je v ponedeljek, 9. julija, ponovno kot dopisnik iz Avstrije predlagal dve temi, je od namestnika urednika zunanjepolitične redakcije Tita Doberška izvedel, da mu je odgovorni urednik prepovedal pisati o Avstriji, kar mu je naslednji dan po elektronski pošti tudi formalno potrdil.

Grah je tako vendarle podpisal novo pogodbo o zaposlitvi in se 1. avgusta vrnil v Ljubljano, kjer je pod tedaj že novim odgovornim urednikom Janezom Markešem delo nadaljeval kot zunanjepolitični komentator. Še naprej pa je vztrajal pri tožbi. Sodni spor je aprila 2009 na prvi stopnji najprej izgubil, saj je sodišče odločilo, da družbi Delo, d. d., »ni mogoče očitati postopkovnih, kot tudi ne drugih napak pri odpovedi pogodbe« (Delo 2009c). Grah se je pritožil na Višje delovno in socialno sodišče, ki pa je njegovi pritožbi ugodilo in zavzelo stališče, da mora, v nasprotju z obravnavo na prvi stopnji, »utemeljenost razlogov za odpoved (dopisniške) pogodbe o zaposlitvi dokazati tisti, ki je pogodbo razdril – torej delodajalec, in ne novinar Matija Grah« (Delo.si 2010a). Višje sodišče je tudi presodilo, da je Delo kršilo del zakona o medijih, po katerem se »novinarju ne sme odpovedati delovnega razmerja, prekiniti sklenjene pogodbe, zmanjšati plače, spremeniti statusa ali kako drugače poslabšati položaj zaradi izražanja mnenj in stališč, ki so v skladu s programsko zasnovano ter profesionalnimi pravili, merili in standardi« (*Zakon o medijih*, 21. člen). Prvostopenjsko sodišče je v ponovljenem postopku marca 2011 v celoti pritrdilo Grah, Delu pa naložilo, da mora novinarju za obdobje od 1. avgusta 2007 do 30. julija

2008 (ko bi se mu sicer iztekel dopisniški mandat) izplačati razliko v bruto plači, ki je nastala zaradi višine plače po dopisniški in novi pogodbi o zaposlitvi. Delo je moralo Grah plačati tudi odvzeto mesečno stimulacijo za obdobje od 1. januarja 2007 do 30. julija 2008 z zamudnimi obrestmi in povrniti nastale pravdne stroške in stroške postopka v skupni višini okoli 2700 evrov (Mladina 2011).

Tako kot Matija Grah je 3. maja 2007 odpoved pogodbe o zaposlitvi na mestu dopisnika dobil tudi Delov poročevalec iz Zagreba Rok Kajzer. Do slovensko-hrvaškega mejnega spora pri Hotizi (ko je slovenska vlada septembra 2006 na mejo napotila policijske specialne enote) je nemoteno opravljal poročevalsko in komentatorsko delo, ko pa je v enem izmed svojih komentarjev kritično ovrednotil ravnanje slovenske diplomacije, mu je bilo najprej onemogočeno komentiranje, kmalu za tem pa je odgovorni urednik Peter Jančič večino njegovih dotedanjih delovnih zadolžitvev prenesel na Delove novinarje v Sloveniji. Sledila je odpoved pogodbe o zaposlitvi na mestu dopisnika zaradi domnevne nesposobnosti, ki je bila tako kot v Grahovem primeru utemeljena na sporni oceni urednika notranjepolitične redakcije Stojana Žitka. Kajzer je v pismu sodelavcem, ki je bilo objavljeno tudi v tedniku Mladina (2007), pojasnil:

»Resorni urednik Stojan Žitko me je ocenjeval v obdobju od 1. januarja 2006 do 28. februarja 2007. Urednik bi me lahko ocenjeval le od oktobra 2006, saj je šele tedaj prevzel položaj urednika zunanjepolitične redakcije. Od januarja do konca septembra 2006 ni opravljal uredniške funkcije, ni spremljal mojega dela in zaradi tega ni imel pristojnosti niti pravne podlage, da bi lahko ocenjeval moje delo. V tem obdobju je bil za ocenjevanje pristojen urednik Damijan Slabe, kar seveda tudi pomeni, da bi uprava in odgovorni urednik za obravnavano ocenjevalno obdobje mogla in morala pridobiti oceno urednika Damijana Slabeta. Te ocene za namene ocenjevanja mojih delovnih rezultatov niti uprava niti odgovorni urednik nista pridobila, še manj, zanjo imenovanega nista niti zaprosila ali je zahtevala. /.../ Urednik je poleg vsega pred celotno redakcijo priznal, citiram, "da je Slivnik poklical mene in Jančiča in dejal: V dveh dneh hočem negativno oceno, da se ju (poleg Kajzerja še Matijo Grah; op. a.) odpokliče." Urednik je redakciji razložil, da je

napisal ugodno oceno, v kateri nasprotuje odpoklicu, vendar je moral to na zahtevo predsednika uprave umakniti iz ocene. Na zahtevo svetovalca uprave Slavka Bogataja je urednik pred pričami izjavil, da je moral znižati tudi številčni del ocene. /.../ To pomeni, da je bila ocena resornega urednika prirejena in spremenjena na izrecno zahtevo predsednika uprave. Da je bila ocena kasneje prirejena za odpoklic, dokazuje tudi prvotna ocena, ki jo hranim.«

Kajzerjeve težave so se nadaljevale tudi po njegovem odpoklicu iz Zagreba in podpisu nove pogodbe o zaposlitvi junija 2007. Premeščen je bil v Delovo gospodarsko redakcijo, ki ji je urednikoval Darijan Košir, tedaj tudi pomočnik odgovornega urednika Petra Jančiča. Omenjena redakcija je po Kajzerjevih besedah takrat veljala za »kazensko kolonijo za tiste, ki niso pisali v skladu z željami vodstva časopisa, torej takratne vlade« (Kajzer 2012). Nove težave z upravo pa so nastale, ker je vodstvo časopisne hiše vročitev pogodbe pogojevalo z njegovo udeležbo na neformalnem sestankom s predsednikom uprave.

»Glede na to, da sem pogodbo že podpisal in da jo je po zagotovilih tajništva podpisal tudi predsednik uprave, sem zaprosil za pojasnilo, o čem bo na sestanku govor, sploh zato, ker je bilo v poslanem obvestilu tajništva izrecno navedeno, da ne gre za uraden, ampak neformalen sestanek, na katerem prisotnost mojega pravnega zastopnika ni zaželeno. Upoštevajte to, da zaprosenega pojasnila o temi in udeležencih pogovora niti o tem, kaj uprava pričakuje od neformalnega sestanka, nisem prejel, sem tajništvo obvestil, da me na sestanek ne bo, sem pa, citiram, v vsakem trenutku pripravljen na sestanek, ki bi moral biti uraden in katerega namen bo jasno določen,« je Kajzer v pismu sodelavcem pojasnil, zakaj se ni želel udeležiti sestanka s Slivnikom (Mladina 2007b).

Sindikata novinarjev Slovenije in Društvo novinarjev Slovenije sta tedaj opozorila, da bi omenjeni sestanek utegnil v resnici biti namenjen izvajanju pritiska uprave na Roka Kajzerja, naj odstopi od tožbe proti Delu, ki jo je na upravno sodišče vložil zaradi – po njegovem mnenju – nezakonite odpovedi delovnega razmerja (Sindikata novinarjev Slovenije 2007). Uprava Dela je v nadaljnji elektronski komunikaciji s Kajzerjem

»neformalni« sestanek naknadno prekvalificirala v »delovnega« in novinarju zagrozila z odpovedjo delovnega razmerja iz krivdnih razlogov. »Svojo napoved je predsednik uprave nadgradil s pojasnilom, da mi bo v tem primeru delovno razmerje prenehalo, s čimer bom posledično napoten v odprto brezposelnost brez pravice do odpravnine, prav tako pa na pristojnem zavodu za zaposlovanje ne bom mogel uveljaviti pravic, ki bi mi sicer šle kot brezposelni osebi,« je prepričevalne metode Danila Slivnika razkril Kajzer (Mladina 2007b).

Kajzer se po nasvetu svojega odvetnika takšnega sestanka ni nikoli udeležil, nespornost z vodstvom hiše pa je razrešil šele po Slivnikovem odhodu z Dela oktobra 2007. »Ko je na položaju odgovornega urednika Jančiča zamenjal Janez Markeš, je ta dejal, da bi me takoj poslal nazaj v Zagreb, a da Slivnik tega ne bo dopustil. Po tem, ko je moral Slivnik zapustiti Delo, so se stvari praktično čez noč uredile.« (Kajzer 2012.) Na dopisniško mesto v Zagrebu se je vrnil natanko tri mesece po tem, ko je bil kazensko premeščen v Ljubljano. »Po Slivnikovem odhodu sem se srečal s pravniko časopisne hiše in lastnika in že na prvem sestanku je prišlo do neformalnega dogovora, da se izpolni moj tožbeni zahtevek, torej vrnitev v Zagreb pod istimi pogoji, po katerih sem bil napoten. Z izvensodno poravnavo smo dogovor formalizirali in tožbo sem umaknil. V izvensodni poravnavi je jasno zapisano, da je bila odpoved delovnega razmerja "nepravična in nekorektna".« (Kajzer 2012.)

Na odpoklic Delovih dopisnikov so se ostro odzvali stroka, cehovske organizacije in sindikalni predstavniki novinarjev. Prva sta odpoklicu nasprotovala novinarski aktiv in sindikat na Delu. V imenu omenjenih stanovskih organizacij sta njuna predsednika Peter Kolšek in Mija Repovž predčasni odpoklic Graha in Kajzerja označila kot »šikaniranje« in »očiten primer kaznovanja novinarja zaradi izrečenega mnenja«, zato sta vodstvu časopisne hiše predlagala, naj prekliče odpoved obeh pogodb o zaposlitvi (Dnevnik 2007b). A namesto tega je kazen čakala tudi Kolška in Repovževo, ki sta zaradi domnevnega »škodljivega ravnanja za družbo« od predsednika uprave Danila Slivnika dobila ukor pred odpovedjo delovnega razmerja iz krivdnih razlogov (Mladina 2007a). Ta poteza je sprožila oster odziv Društva novinarjev Slovenije in Sindikata novinarjev Slovenije, ki sta

opozorila, da uprava Dela s tem krši zakon o delovnih razmerjih, ki ščiti zastopanje delavskih interesov in tudi ustavno zagotovljeno pravico sindikalnega delovanja. Oglasilo pa se je tudi Društvo slovenskih pisateljev in z več kot 270 podpisi pesnikov, pisateljev, dramatikov, esejistov in urednikov protestiralo proti »zastraševanju in kaznovanju novinarjev« (Mladina 2007d).

Primer pa je bil tako odmeven, da so se oglasile tudi tuje in mednarodne novinarske organizacije. Tako so Evropska zveza novinarjev, Sindikat novinarjev Avstrije, Društvo hrvaških novinarjev, Sindikat hrvaških novinarjev, Društvo novinarjev Slovenije in Sindikat novinarjev Slovenije ter Klub tujih dopisnikov na Hrvaškem sprejeli skupno izjavo, v kateri so obsodili odpoklic Roka Kajzerja in Matije Graha, hkrati pa opozorili na širšo dimenzijo pritiskov na medije v letu 2007:

»Predčasni odpoklic dveh Delovih dopisnikov in uvedba postopka za odpoved pogodbe o zaposlitvi sta samo najbolj izpostavljena primera vse hujših pritiskov in cenzure, s katerimi se soočajo novinarji in novinarki v Sloveniji, ne le v Delovih, ampak tudi v drugih uredništvih. Evropska zveza novinarjev je že na nedavni skupščini v Zagrebu s posebno izjavo izrazila globoko zaskrbljenost zaradi poročil o pritiskih na novinarje in obsodila neposredne posege uprav v novinarsko delo, na primer z grožnjami s posledicami, če "bodo še naprej pisali na tak način", in drugimi ukrepi, ki so namenjeni uveljavljanju samocenzure in odsotnosti kritične analize oblasti. Zadnje ravnanje uprave Dela žal omenjene ocene še pogloblja in kaže na demonstracijo skoraj neomejene moči uprave in oblasti nad pravico javnosti do obveščенosti.« (Novinar.com 2007.)

5.3 Pivovarna Laško komunicira preko Dela

5.3.1 Zgodaj prelomljena obljuba

»Dajem javno zavezo, da Dela ne bom zlorabljal za svoje zasebne potrebe ali za potrebe skupine Pivovarna Laško,« je predsednik uprave Pivovarne Laško Boško Šrot zagotovil v pogovoru za Delovo Sobotno prilogo (2007). Omenjeno zavezo je Šrot dal v času, ko je njegova družba lastniško dokončno prevzela Delo. V lasti je imela dobrih 94 odstotkov časopisne hiše, iz nadzornega sveta družbe so odpoklicali tri člane, ki so bili povezani s tedaj vladajočo stranko SDS, odstopila pa sta tudi predsednik uprave Dela Danilo Slivnik in odgovorni urednik Peter Jančič (slednji je odstopil že prej). To je bil tudi čas, ko je tedanji predsednik vlade Janez Janša dobil zaupnico v parlamentu, ob tem pa napovedal »boj proti tajkunom« (Finance.si 2007). Tako so se pojavile bojazni in očitki, da bosta Boško Šrot in Pivovarna Laško Delo uporabljala v lastno korist. Šrot je glede tega povedal: »Ti očitki prihajajo od tistih, ki so vpliv na Delo izgubili. Nikoli se nismo vmešavali v uredniško politiko. Dela ne potrebujemo za to, da bo o nas lepo pisalo. V nasprotju s politiko ne živimo od lepega videza, ampak od števila prodanih steklenic piva. Tako nas tudi pri Delu zanima zgolj poslovni rezultat.« (Sobotna priloga 2007) A kmalu se je pokazalo drugače.

Urad RS za varstvo konkurence je decembra 2007 proti kapitalsko povezanim družbam Pivovarne Laško (Infond Holding, Delo, Pivovarna Union in Radenska) začel postopka presoje skladnosti koncentracije s pravili konkurence pri njihovih naložbah v časopisni hiši Večer in trgovski družbi Mercator. Očitano jim je bilo, da pri lastništvu omenjenih družb niso priglasile zakonsko določene lastniške konsolidacije. Novinarji Dela so pri poročanju o teh dogodkih ravnali korektno in profesionalno. Poročali so o vseh začetih postopkih, navedli domnevne razloge zanje, zbrali odzive vpletenih in dogodke postavili v kontekst. V Temi dneva, krajšem komentarju vsakodnevne osrednje teme na prvi strani Dela, pa je pomočnik odgovornega urednika Janeza Markeša Darijan Košir v zvezi s tem zapisal:

»Časopisu, ki je v lasti družbe, ki ji je predsednik vlade s parlamentarne prižnice v neposrednem tv prenosu napovedal vojno, v katero je zadnje dni z vsemi topovi poslal zlasti varuha konkurence, je na videz težko objektivno presojeti omenjeni spopad. Vendarle si bomo drznili reči, da zadevo presojamo enako, kot bi jo v katerem koli drugem podobnem primeru – denimo, če bi se isti varuh spravil na družbo s sorodnimi "grehi", ki ima v lasti nam konkurenčni časopis. Ukrepe uradov po navodilih predsednika vlade bi v vsakem primeru ocenili negativno, ker so prvič nedorečeni, mestoma napačni, protislovni, prepozni in za nikogar (več) ustrezni, in drugič zato, ker vlada v času več kot grozečih ekonomskih neravnovesij v državi troši vso energijo za čiste politične obračune in ne za reševanje temeljnih ekonomskih problemov.« (Delo 2007a)

Še pred tem je Delo v samostojnem članku objavilo uradni odgovor Pivovarne Laško na obtožbe tedanjega premierja Janeza Janše, da časnik Delo neupravičeno in sistematsko napada vlado. Članek je bil podpisan z začetnicama C. R., kar pomeni centralna redakcija, pogled v dokumentacijo Dela pa pokaže, da je avtor besedila Darijan Košir.

»Glede očitkov, ki letijo na časopis Delo, so dejali, da je "Pivovarna Laško večinska lastnica družbe Delo, naloga nadzornega sveta te družbe in urednikov pa je, da Delo ostane osrednji slovenski časnik. To lahko doseže le strokovno in vsebinsko neodvisno uredništvo, zato se lastnik Pivovarna Laško v uredništvo Dela ne vtika. Klicanje urednikov in novinarjev iz raznih kabinetov in pisarn ter pritiskanje na njih je v interesu drugih, morda prejšnjih lastnikov," so zapisali. "Delo je danes povsem neodvisen medij in kot nepoznavalci ocenjujemo, da je objektivno poročal o vseh temah v zvezi s podražitvami in neukročeno inflacijo. Izgovarjanje na poročanje le enega izmed več sto slovenskih medijev je navadno sprenevedanje, ki si ga privoščijo slovenska vlada," so še zapisali v Laškem.« (Delo 2007b)

5.3.2 »Podpirajte Pahorja in rušite Janšo«

Odgovorni urednik Dela Janez Markeš je v četrtek, 29. maja 2008, na uredniškem kolegiju sporočil, da bo nadzorni svet družbe čez teden dni začel postopek za njegovo razrešitev. Kot je pojasnil, ga je o tem dan prej obvestila predsednica nadzornikov Andrijana Starina Kosem, kot uradni razlog pa navedla njegovo nekooperativnost (Delo.si 2008). Mladina, Večer in Dnevnik so v petek, 30. maja 2008, razkrili domnevno ozadje zamenjave, ki ga je Markeš prav tako zaupal resornim urednikom. V začetku maja so se na delovnem kosilu v Pivovarni Union sestali Janez Markeš, predsednik uprave Dela Peter Puhan, vodilna Delova nadzornika Andrijana Starina Kosem in Stojan Zdolšek ter predsednik uprave Pivovarne Laško Boško Šrot. Slednji je po Markeševih besedah od njega neposredno zahteval, naj Delo pred bližnjimi parlamentarnimi volitvami podpira predsednika SD Boruta Pahorja in »sesuva« predsednika SDS Janeza Janšo. Podobno naj bi zahtevala tudi Starina Kosmova, medtem ko je bil Zdolšek nad predlogom začuden, saj so Markeša predlagali za odgovornega urednika z obljubo, da ne bo sprejemal političnih navodil. Šrot naj bi tako svoje besede umaknil. Markeš dogodka ni problematiziral, dokler je bila njegova funkcija odgovornega urednika varna. Njegovo zgodbo so zanikali vsi vpleteni (Boško Šrot zgolj preko predstavnika za stike z javnostmi PL), razen odvetnika Zdolška, ki je za Mladino (30. 5. 2008) potrdil resničnost Markeševih navedb. Stike z vodilnimi pri Delu kot tudi z novinarji in uredniki drugih medijev je zanikal tudi predsednik SD Pahor.

Predsednik uprave Pivovarne Laško Boško Šrot je Markeševe očitke o podpiranju tedaj največje opozicijske stranke osebno prvič komentiral šele v intervjuju za Večer (2008), tik pred parlamentarnimi volitvami 21. septembra 2008:

»Se vam ne zdi, da bi potem zahteval, da podprejo brata (Bojana Šrota, tedaj predsednika SLS; op. a.)? Delova uredniška politika nastaja v uredništvu, ki ga suvereno vodi Darijan Košir. Nikoli nisem nikogar klical in česa zahteval. To je ne nazadnje povedal tudi Markeš. Če si je želel oblikovati politično opravičilo za to, da se je uprava odločila za njegovo menjavo, se mi to ne zdi korektno, ker so navedbe neresnične. Peter Puhan je takrat jasno

povedal, da prihaja do menjave iz poslovnih razlogov. Ne bom jih ponavljal. Nikoli pa nisem trdil, da ni Janez Markeš pomembno normaliziral razmer na Delu.»

Na omenjeni intervju se je, ker mu odziva niso želeli objaviti v Delu, v Dnevniku (2008) odzval Janez Markeš:

»Za razlago zamenjave ne potrebujem "političnega opravičila", v podpisani pogodbi je imel delodajalec pravico do zamenjave v vsakem času. Ne dovolim pa, da g. Šrot za "neresnične" označuje moje na zaprtem uredniškem sestanku izrečene izjave o političnih pričakovanjih g. Šrota do uredništva, ki jih je javno potrdil tudi odvetnik PL in član nadzornega sveta Dela. Nikoli nisem lagal svojemu delodajalcu, niti drugim o njem, kar obratno ne morem zatrditi. /.../ Zaradi razvrednotenja dane besede, ki sem jo razumel kot profesionalno zavezo, pa mi je žal vsake minute, ko sem se objektivno znašel v projektu g. Boška Šrota in ge. Andrijane Starina Kosem, saj sem neupravičeno verjel, da jima gre res tako kot meni za neodvisnost in avtonomnost Dela.»

Nadzorni svet je v prvih dneh junija podprl predlog predsednika uprave Petra Puhana in Markeša razrešil z mesta odgovornega urednika, na njegovo mesto pa imenoval Darijana Koširja, ki je funkcijo formalno prevzel 13. junija 2008. »Mojo odstavitev jemljem kot poraz civilne države, ki bi v Sloveniji poskušala razvezati logiko blokov in politično instrumentalizacijo,« je razrešitev komentiral Markeš, ob tem pa dodal, da glede poteze vodstva časopisne hiše Delo »definitivno vidi interese SD« (STA 2008). Po Markeševem razkritju sestanka s Šrotom, Puhanom, Kosmovo in Zdolškom so se namreč pojavile medijske špekulacije, da gre pri zamenjavi odgovornega urednika za boj za vpliv med strankama Zares in SD. Pri tem naj bi Markeš podpiral tedaj novoustanovljeno stranko Zares, vodstvo hiše pa SD (Reporter 2008). Tednik Mladina (2008) je objavil, da je v tistem času vodstvo Dela – brez vednosti novinarjev in urednikov – naročilo tudi interno raziskavo politikov, ki se najpogosteje pojavljajo v Delu. Analiziranih je bilo več kot 2200 komentarjev in člankov, ki so bili od januarja do marca 2008 objavljeni na prvih petih straneh Dela in v Delovi Sobotni prilogi. S študijo je vodstvo Dela dobilo tudi podatke o

tem, v kakšnem smislu (negativno, nevtrarno ali pozitivno) kateri novinar piše o kaki pomembnejši politični osebnosti ali politični stranki. Analiza je sicer pokazala, da je bil najpogosteje (97-krat) omenjen tedanji premier Janez Janša, na drugem mestu je bil predsednik republike Danilo Türk (omenjen je bil 33-krat), na tretjem pa (z 28 omenbami) tedanji finančni minister Andrej Bajuk. Predsednik stranke Zares Gregor Golobič, ki so mu pripisovali boj za vpliv na Delu, se je z devetimi omenbami znašel na repu lestvice. Manjkraj sta bila omenjena le tedanji predsednik državnega zbora France Cukjati (8-krat) in ljubljanski župan Zoran Janković (7-krat).

5.3.3 Predvolilni dvoboj Šrot – Janša

V dneh in mesecih pred državnozbornskimi volitvami septembra 2008 se je (besedna) vojna med tedanjim predsednikom vlade Janezom Janšo in lastnikom Dela Boškom Šrotom še stopnjevala. Tako je Šrot julija 2008, po tem, ko ga je državna Agencija za trg vrednostnih papirjev ovadila zaradi domnevnega prikrivanja lastništva v družbi Kolonel (ključnega podjetja v lastniški mreži Pivovarne Laško), ekskluzivno za Delo dejal, da naj bi mu predsednik vlade preko kurirjev grozil, naj naložbo v Delu proda, sicer bo sledila aretacija. »Če se ne odrečemo Delu, bodo konec avgusta na vrsti aretacije, nam sporočajo. Svetujejo nam tudi daljše počitnice v tujini v času pred volitvami. Vendar sporočamo, da se ne bomo nikamor umaknili. Proizvodnja in prodaja pijač je resen posel, ki ga je treba resno upravljati, zato nimamo časa naših aktivnosti prilagajati predvolilnim "nebulozam" politikov. Za vsemi potezami stojimo in nimamo razloga, da bi se česa bali ali pred komer koli bežali,« je trdil Šrot (Delo 2008b). V kabinetu predsednika vlade so takšne navedbe zanikali in zapisali, »da si je Boško Šrot privoščil debelo laž«, predsednik uprave PL pa je še isti dan odgovoril, »da je glede na avtorski stil vodenja, ki ga prakticira Janez Janša, težko verjeti, da ni seznanjen z ravnanjem njegovih podrejenih« (Delo.si 2008).

Ko sta časopisa Dnevnik in Finance (2008) dober mesec dni kasneje poročala, da je ovadbo zoper Pivovarno Laško in njenega predsednika uprave Šrota vložila tudi družba Damjana

Jankovića Electa ter da policija preverja tudi domnevne nezakovitosti pri lastninjenju Pivovarne Laško, je Delo objavilo »vest« z naslovom »Pivovarna Laško odgovarja Dnevniku in Financam«. Besedilo neimenovanega avtorja, podpisanega s kratico C. R. (centralna redakcija), se je začelo takole:

»Ljubljana – Potem ko so včeraj tako Dnevnik kot Finance postregli z novima predvolilnima "zgodbama" o domnevnih (ob)tožbah proti Pivovarni Laško zaradi domnevnih spornosti pri lastninjenju podjetja, so se na to pisanje včeraj odzvali tudi Laščani. Direktor marketinga v pivovarni Jure Struc je zapisal, da "nekateri slovenski mediji v zadnjih mesecih intenzivno sodelujejo pri lansiranju politično-predvolilno obarvanih tem, ki so v veliki večini popolnoma nepreverjene", in da je "zanimivo, da obtožb na račun pivovarne v tem času v družbi ni preverjal nihče, pa čeprav naj bi bila to v primeru hudih obtožb celo obveznost, ki jo nalaga novinarski etični kodeks".« (Delo 2008b)

Naslednji dan je odgovorni urednik Dela Darijan Košir pisanje Financ in Dnevnika povezal s televizijskim soočenjem glavnih tekmecev za zmago na parlamentarnih volitvah Janeza Janše in Boruta Pahorja, ki je potekalo v istem tednu. Na peti, mnenjski strani je objavil daljši mnenjsko-analitični tekst z naslovom »Tajkuni in pravno politična aroganca« (Delo 2008a) in v njem razvil naslednjo tezo:

»Bolj bistveni od tega (Koširjevega utemeljevanja povezave med soočenjem Janša – Pahor in pisanjem Dnevnika in Financ; op. a.) so poduki, ki so jih volivci dobili iz enourne razprave Janša-Pahor o tajkuni (voditeljica je sicer nekajkrat poskušala z "Gremo naprej", a se je vsakič vrnila k tajkunom, dokler ni bila tema že prav osladno izčrpana). Janša se v svojem razumevanju prava namreč nikakor ne zna, ne more in noče izviti iz prijema zanke, ki mu jo je nehote nastavila nekdanja LDS-ova generalna tožilka in pravosodna ministrica s stavkom, da "vsaka velika svinjarija še ni kaznivo dejanje".

Na tej točki namreč Janša vsakič pogrne, kot je dolg in širok: pravno gledano ima namreč Zdenka Cerar prav, njena izjava drži. O morali lahko debatiramo v nedogled, uporabljamo pri tem bolj ali manj "svinjske" izjave, toda dokler komu ni dokazano drugače, tudi Šrotu

in Janši, zanju velja domneva nedolžnosti. Lahko moraliziramo o tem, da so Šrotova dejanja "velike svinjarije", toda dokler se mu ne dokaže nezakonnosti – in vse doslej se mu je ni in tudi dvomimo, da se mu jo kdaj bo, saj so ga ves čas servisirali najboljši pravniki –, velja za pravno "čistega" in nedolžnega.«

Zadnjo soboto v avgustu 2008 se je Šrot, kljub temu da so ga novinarji za intervju prosili že dalj časa, odločil ekskluzivno spregovoriti še za drugi časnik v lasti njegove Pivovarne Laško – mariborski Večer (povzetek pogovora je bil v ponedeljek, 1. 9. 2008, objavljen tudi v Delu). Zakaj prav tedaj – na vrhuncu parlamentarnih kampanj, ko je vsaka izjava dobila politično konotacijo –, je bilo eno prvih vprašanj novinarjev Tomaža Ranca in Matije Stepišnika.

»Sam ne delam nič, da bi se politika in javnost ukvarjala z mano v predvolilnem času, sem pa kot kaže edina tema volilnih soočenj. Najbrž potem lahko spregovorim tudi sam. In prav bi bilo, da bi v teh razpravah bil tudi stol zame. Lastništvo Kolonela smo razkrili že pred časom, da zadeva ne bi postala predmet volilne kampanje in nabiranja cenениh političnih točk. Takrat smo odločitev in ves postopek pojasnili s strokovnimi, ekonomskimi, pravnimi in ne političnimi argumenti. Vsi državni organi, poklicani za te stvari, so se z veliko vnemo zakopali v primer. S tem ni nič narobe. A Janez Janša je celotno kampanjo in strategijo zanj zastavil in še zaostрил na vojni proti "laškemu tajkunu". To je njegova hrana za ljudstvo, ki zaradi njega in njegove vlade živi slabše. Namesto rešitev problema inflacije je izumil tajkune,« je odgovoril Šrot (Večer 2008).

Predsednik Pivovarne Laško v omenjenem pogovoru ni želel razkriti identitete domnevnih Janševih kurirjev, ki naj bi mu na izbiro ponujali aretacijo ali odprodajo Dela, ni bil pripravljen odgovarjati na vsebinske očitke o očitanih lastniških nepravilnostih in tudi ni videl nič spornega v preteklem medijsko-trgovskem sodelovanju z Janšo. Je pa proti tedanjemu predsedniku vlade ponovno izstrelil nekaj očitkov:

»Ko je Janez Janša prišel na oblast, so pol leta premetavali delniške knjige in iskali pot do Dela, do medijev. Sestanek se ni zgodil na pobudo PL. Z Andrijano Starina Kosem sva se spoznala zaradi Mercatorja in Dela, zaradi tega je vlada z mano stopila v stik po njej. Po nalogu predsednika vlade so me takrat začeli izsiljevati. Na eni strani Janša, na drugi strani Janković, ki je po Gantarju ponujal roko vladi in ji zagotavljal, da bo Laško prisilil v prodajo Dela na drugačen način. S svojimi prodajnimi policami in metanjem naših izdelkov z njih. Politika je dolžna kot dober gospodar upravljati premoženje davkoplačevalcev, moja dolžnost je plemenititi premoženje podjetja in njegovih delničarjev. Vsi posli, ki sem jih sklenil, so bili taki.« (Večer 2008)

»Delo ni bilo posojeno, bilo je prodano. Imeli smo pogodbo z Gantarjem, 20 odstotkov smo ga takoj prodali njemu. Z obvezo, da razliko prodamo tja, kamor bo določil Janez Janša. Potem se je Janša hitro skregal z Gantarjem. Kosmova me je takrat, ko je še bila v vladi, prosila v imenu Janše, da vzamemo po tem sporu Gantar-Janša Delo nazaj. In tako se je zgodilo. V Delo je nato vlada postavila svoje nadzornike, upravo in urednike. Še vedno ni bilo dovolj, zato je premier v svoje roke vzel še urednikovanje in kadrovanje novinarjev, odločanje o tem, kdo naj ima službeni avto in koga je treba odpustiti zaradi pisanja. Kosmova hrani obsežno zbirko njegovih uredniških navodil. Takrat je bila osnovana Firma Del, na katero naj bi prenesli lastništvo Dela po ceni, ki je bila dogovorjena. Za to firmo so stali Danilo Slivnik, Andrijana Starina Kosem in Janez Janša, ki sta bila takrat še sodelavca. To mi je bilo povedano. To je bil medijski nabiralnik, v katerega je želel premier stlačiti največji časopis in postati medijski tajkun.« (Večer 2008)

5.3.4 Zagovarjanje menedžerskega odkupa Pivovarne Laško

Zagovarjanje poslovne prakse Pivovarne Laško in njenega predsednika uprave Boška Šrota se je v Delovih mnenjskih tekstih nadaljevalo tudi po državnozborskih volitvah. Delov tedanji odgovorni urednik Darijan Košir je namreč tudi po volilni zmagi SD in posledični zamenjavi oblasti opozarjal na politične konotacije pri policijskem in sodnem preganjanju menedžerskih odkupov. Tako je v komentarju »Tajkuni že, a kaj po tem?« ob pričetku razpleta prevzemnih zgodb Istrabenza, Mipa in Droge Kolinske zapisal:

»Menedžerski odkupi (MBO) so v razumnem obsegu in v primernem kontekstu lahko rešitev za lastništva in vodenja podjetij. A zaradi strahu slovenskih menedžerjev, da si bo prejšnja vlada Janeza Janše njihova podjetja prilastila, so ti odkupi postali tako obsežni, da jih je majhna nacionalna ekonomija lahko zdržala le v konjunkturi; ker so vrednosti MBO dosegale nekaj odstotkov BDP, so v recesiji nekateri morali propasti. Druge to še čaka; nekateri so si propad celo zaslužili.« (Delo 2009f)

Sredi junija 2009 je policija začela preiskovati ovadbe posameznih državnih regulatorjev zoper družbe v skupini Pivovarne Laško. Tako so kriminalisti 18. junija obiskali sedež PL, podjetji, ki sta del njene skupine (Pivovarna Union in Radenska), ter družbe, ki so s PL lastniško povezane: Atka-Prima (v neposredni lasti prvega moža pivovarne Boška Šrota), Kolonel, Center Naložbe in Infond Holding. V odmevni policijski akciji so iskali predvsem listinske dokaze o domnevnem izčrpanju lastniško povezanih družb za namen menedžerskega prevzema Pivovarne Laško (*Dnevnik* 2009b). Na to temo je odgovorni urednik Dela Darijan Košir v Temi dneva z naslovom »Bandidosi« zapisal:

»V politiki ni mogoče verjeti naključjem. Zato je časovno prekrivanje včerajšnjih dogodkov nemogoče prepričljivo razložiti drugače, kot da je šlo za usklajeno akcijo "organov": na dan, ko je največja slovenska banka pričakovala "papir" iz tujine, s katerim naj bi ji Infond Holding poplačal zloglasno 130-milijonsko posojilo, je ta ista NLB v medije spustila

informacijo, da bo danes "v enem od časnikov" (z oranžnim ozadjem) objavila dražbo za Infondove zasežene delnice Pivovarne Laško in Mercatorja; hkrati pa se je proti vsem družbam iz kroga Infond Holdinga in Pivovarne Laško začela obsežna kriminalistična akcija, kot se je spomnimo edinole z vrhunca Janševih "čistih lopat".

Te postajajo slovenska folklor; težko jih na pamet naštejemo, toliko jih je bilo od napovedane Janševe "vojne proti tajkunom" novembra 2007 do danes. (Kot da se oblast vmes ni zamenjala.) In vse te akcije, od prve Čiste lopate do včerajšnjih "Bandidosov", imajo skupni imenovalec: hrupno medijsko predstavo policistov na eni ter nikakršen, res nikakršen sodni in pravni izplen na drugi strani.

Niti ena od teh akcij ni končala na sodišču, kaj šele z (uspešnim) epilogom za tožnike. In dokler se tovrstne akcije ne bodo končale drugače, bo imela javnost pravico izražati popoln dvom o "televizijski" predstavi kriminalistov. Okus ob tem pokvari še dejstvo, da je preteklo komaj deset dni, odkar je na laži ujeti največji politični bojevnik proti "tajkunom", sicer tudi sam akter poslovanj s poštnimi nabiralniki, napovedal "sladko maščevanje".
Naključje?

Zgodba s poplačilom Infondovega posojila pa je še za odtenek bolj neprijetna. Denar, s katerim bodo pivovarji poplačali ta dolg Novi Ljubljanski banki, je na poti, to vedo vsi, ki imajo dostop do bančnih informacij; o pritisku na vrh NLB, naj kljub temu "zapleni" zastavljene delnice, smo že pisali. Torej, do dne, ko se bo danes razpisana dražba iztekla, bo kredit poplačan. Čemu potem dražba?

Skratka, vojna z Laščani bo imela eno samo posledico: napadeni prvi pivovar se bo najbrž reševal tako, da bo umaknil ves imperij iz slovenskega bančnega sistema (na tuje) in da bodo tja romali tudi deleži najboljših slovenskih podjetij, če se bo moral reševati še na ta način. In v čigavem interesu je takšen razplet? Mar dogovor s Šrotom res ni bil mogoč? Kdo bo torej odgovarjal za "stroške vojne"?« (Delo 2009d)

Boško Šrot je 23. avgusta 2009 nepreklicno odstopil kot predsednik uprave Pivovarne Laško. Njegov odhod so zahtevale banke upnice, pri katerih so imele družbe iz skupine PL okoli 700 milijonov evrov kreditov. Finančni položaj Pivovarne Laško se je namreč močno poslabšal junija 2009, ko Nova Ljubljanska banka ni podaljšala 130 milijonov evrov vrednega posojila Infond Holdingu, lastniku Pivovarne Laško. Ker je bilo posojilo zastavljeno z delnicami Mercatorja in Pivovarne Laško, je NLB te tudi zasegla in jih ponudila naprodaj (Rtvslo.si 2009). Šrota je na mestu predsednika uprave PL zamenjal dotedanji predsednik uprave Pivovarne Union Dušan Zorko in napovedal, da se bo zavzemal za odprodajo vsega, kar ni nujno za osnovni posel s pijačami. »Govorim o določenem deležu v Mercatorju, pa tudi Delo in Večer,« je napovedal Zorko (24ur.com 2009). Naslednji dan je Darijan Košir v Temi dneva zapisal:

»Neodgovorjena vprašanja v tem "reševanju" Boška Šrota in pivovarne so naslednja: Je logično, da nadzorniki Laškega razrešijo direktorja, ki je prek svoje lastniške verige hkrati tudi 55-odstotni lastnik Laškega? Je razumljivo, da Šrota odstavi Tone Turnšek, ki ga je leta 2005 tudi nastavil, in da ga nasledi Dušan Zorko, ki ga je v Union pripeljal prav Šrot? Je položaj čist, če največja državna banka in državni kapitalski sklad v pismu nadzornikom zahtevata zamenjavo na vrhu zasebnega podjetja Laško? Je politično smotrno, da koalicijski politiki po seji vlade tako podrobno komentirajo dogajanje v neki zasebni družbi? Je to naključje, da "primerni" mediji za odstop Šrota zvedo že dan prej, preden se ta zgodi?

Zgoraj naštetu je dokaz, da – drugače kot Istrabenz – skupina Pivovarne Laško ni "navadno" podjetje. Ni ne podjetje, ki bi bilo v poslovnih težavah (če je že v lastniških), niti za seboj ne pušča na tisoče neobetavnih delovnih mest – ravno narobe. Je vsekakor "posebno" podjetje, ki je v zadnjih recimo šestih letih v slovenskem gospodarskem in političnem prostoru pustilo velik pečat, deloma tudi zaradi same osebnosti včeraj odstopljenega Boška Šrota. Toliko medijskih zapisov in političnih obravnav kot o skupini Pivovarne Laško ni bilo o nobenem slovenskem podjetju. Zato je tudi "interes" (zlasti politični) za to skupino tako velik.« (Delo 2009e)

Štiri dni kasneje je Delo ekskluzivno poročalo, »da se je v zgodbi o rušenju in reševanju imperija Boška Šrota zgodil precejšen zasuk« (Delo 2009b). Družbo Kolonel, ki je bila preko 78-odstotnega lastništva Centra Naložbe 71-odstotni lastnik mariborskega Infond Holdinga, ta pa 55-odstotni lastnik Pivovarne Laško in 25-odstotni lastnik Mercatorja, naj bi namreč kupilo farmacevtsko podjetje Iniziative Generali 96, ki ga je vodil italijanski poslovnež slovenskih korenin Pierpaolo Cerani. 30. julija je za Delo v svojem prvem pogovoru za katerega izmed slovenskih medijev dejal, da je kupil le tretjino Kolonela ter da se je za naložbo odločil, ker je izvedel, da je skupina Pivovarne Laško v finančnih težavah, sam pa da vidi ogromen potencial v pijačah, kot so radenska in Fructalovi sokovi. Finančnih podrobnosti nakupa in načrta finančne sanacije Cerani ni želel razkriti, je pa poudaril, da večstomilijonski dolg podjetij iz skupine PL zanj ni glavni problem, pač pa zamrznjene glasovalne pravice Infond Holdinga v Pivovarni Laško, ki mu jih je zaradi spornega lastninjenja odvzel državni urad za varstvo konkurence. Cerani je ob tem tudi dejal, da ima njegovo podjetje letno okoli 70 milijonov evrov prometa.

Medtem je Delu konkurenčni Dnevnik objavljala drugačna, Ceraniju manj prijetna dejstva in zgodbe. Tako so razkrili, da je bil Pierpaolo Cerani pred leti vpleten v bolgarsko politično afero, da se je njegovo ime pojavljalo v povezavi z donacijo poceni in neakovostnih zdravil Eritreji (Dnevnik.si 2009b) ter da so njegova družba Iniziative Generali 96 in z njo povezane hčerinske družbe »finančni palčki« (Dnevnik.si 2009b) z zgolj nekajmilijonskimi letnimi prihodki. S tem so namigovali, da gre pri poslu le za lastniški manever Boška Šrota. Okrajno sodišče v Ljubljani je zato časniku na Ceranijevo pobudo z začasno odredbo omejilo pisanje o italijanskemu poslovnežu, češ da Dnevnikovo pisanje »zbuja dvom v Ceranija in zmanjšuje zaupanje v poštenost njegovega dela, ki ga bo skorajda nemogoče ponovno vzpostaviti« (Dnevnik.si 2009a). Po protestu obeh domačih in nekaterih tujih cehovskih združenj je sodišče naposled ugodilo drugi pritožbi Dnevnika, ki je lahko tako ponovno brez omejitev poročal o Ceraniju, na spletu pa ponovno objavil nekatere prej umaknjene članke.

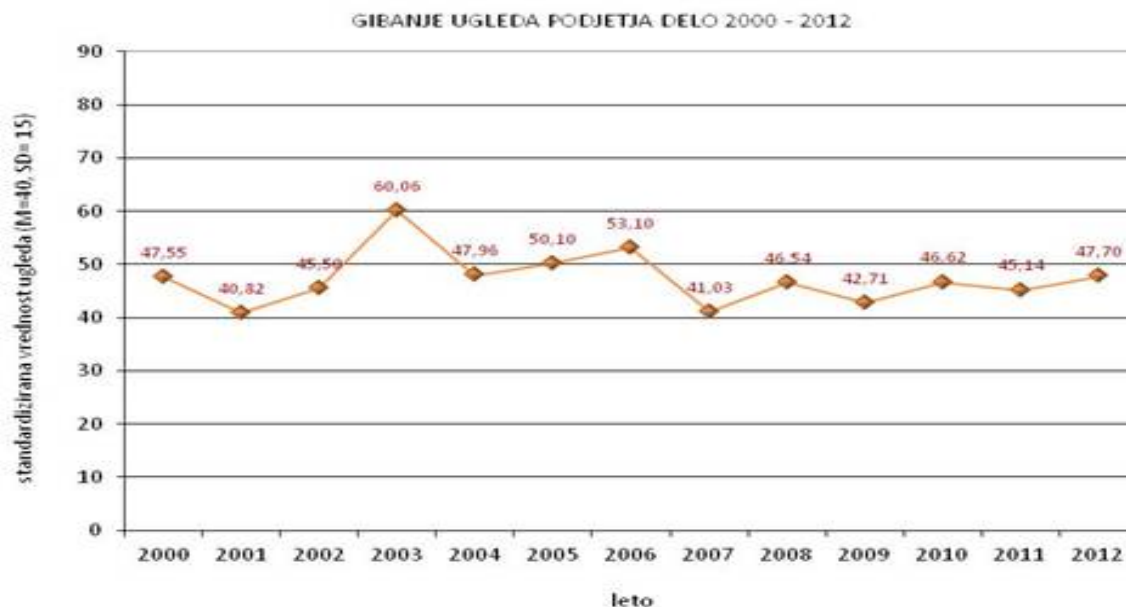
Po tem, ko je Pierpaolo Cerani konec avgusta 2009 preko lastništva v Kolonelu postal še direktor nekdanjega ključnega podjetja v Šrotovi lastniški verigi Infond Holdinga in družbi začel obljubljeni večstomilijonski dokapitalizaciji tujih investitorjev – a le pod pogojem, če bi banke upnice družbi ponovno omogočile upravljanje zaplenjenih deležev v skupini Pivovarne Laško –, je v zadnjih dneh decembra 2009 postalo jasno, da je bila Italijanova vloga zgolj epizodna. Mariborsko okrožno sodišče je namreč 28. decembra na predlog Pivovarne Laško, Pivovarne Union, Radenske, Fructala in Dela začelo s stečajnim postopkom Infonda. S tem se je v prvih dneh januarja 2010 (do tedaj bi se lahko lastniki pritožili nad odločbo sodišča, a se niso) tudi uradno začela razdelitev premoženja enega najbolj razvpitih menedžerskih odkupov pri nas, kar je nazadnje priznal tudi sam Cerani, ko je dejal: »Igre je konec, skupščine (ki jo je Cerani načrtoval za januar 2010; op. a.) ne bo.« (Delo 2009a) Kasneje se je celo izkazalo, da so družbeniki Kolonela kazensko ovadili Ceranija zaradi domnevno nepooblaščenega nakupa desetodstotnega deleža njegovega holdinga Diaco v višini 1,15 milijona evrov (Delo.si 2010b).

6 ŠTUDIJA UGLEDA ČASOPISNE HIŠE DELO

Poglejmo, kaj se je v tem problematiziranem času dogajalo z ugledom časopisne hiše Delo. Za prikaz bova uporabila rezultate in izsledke raziskave Ugled, ki jo od leta 1994 neprekinjeno opravlja družba za marketing Kline & Partner. Z analiziranjem rezultatov telefonskih anket, ki jih vsako leto izvajajo v marcu in aprilu, raziskovalci merijo ugled vodilnih slovenskih podjetij. Podatke na podlagi dveh različnih vzorcev anketirancev ločijo v dve skupini. Prvo predstavljajo člani poslovne javnosti, drugo (za potrebe najine znanstvene teze bolj relevantno) pa potrošniki oziroma obstoječi in potencialni uporabniki izdelkov oziroma storitev proučevanih gospodarskih družb. Pri tem se avtorji opirajo na »Dowlingov model ugleda podjetja« (Ugled 2007, 8), ki sva ga sama podrobneje utemeljila v teoretskem delu diplomske naloge.

Delo je omenjeno raziskavo nazadnje naročilo leta 2007, avtorji pa kljub temu osnovne podatke ugleda proučevane časopisne hiše merijo še danes. To pomeni, da lahko v diplomski nalogi podrobnejše dejavnike za padec oziroma rast ugleda družbe navajava le do proučevanega leta 2007, zato sva za razumevanje proučevanega obdobja od avtorja raziskave dr. Mira Klineta pridobila vsakoletno standardizirano vrednost. Gre za podatke med letoma 2000 in 2012, katerih gibanje dopolnjujeva s ključnimi dogodki na novinarskem, uredniškem in tudi lastniškem področju. Pri tem je treba poudariti, da moramo indeks ugleda interpretirati reverzibilno, saj so bile javnomnenjske meritve raziskave za posamezno leto opravljene med marcem in aprilom. To pomeni, da so se vsi kasnejši dogodki v posameznih letih odrazili šele v naslednjem statističnem letu.

Graf 6.1: Gibanje ugleda podjetja Delo 2000–2012

Vir: Raziskava Ugled 2012, Kline & Partner

Stopnjo ugleda in dogajanje na Delu bova z navajanjem drugih javno dostopnih informacij postavila tudi v širši kontekst dogajanja na slovenskem medijskem trgu. Tako bova za primerjavo navajala tudi izsledke Nacionalne raziskave branosti za Delo ter konkurenčna časnika Dnevnik in Večer, ki jih vsako leto objavlja Slovenska oglaševalska zbornica. Za vsako proučevano leto posebej bova podatke primerjala tudi z revidiranimi prodanimi nakladami in analizo branosti Dela, Dnevnika in Večera.

6.1 Obdobje od 2000 do 2005

Trend ugleda družbe Delo je bil od začetka novega tisočletja do leta 2005, ko se je začel proces, ki ga proučujeva, zelo heterogen. Ugotovimo lahko, da je časopisna hiša v tem obdobju doživela tako svoj vrhunec kot dno javne podobe. Najnižjo stopnjo ugleda so raziskovalci izmerili leta 2001, ko je standardizirana vrednost znašala 40,82 od možnih 100 točk, le dve leti kasneje pa je družba z indeksom 60,06 zabeležila svoj rekord (glej Graf

6.1). V omenjenem obdobju ni bilo odmevnejših vsebinskih zgodb, pač pa je ugled očitno nihal zaradi pogostih sprememb v lastniški strukturi časopisne hiše in s tem povezanih kadrovskih menjav v upravi in uredništvu Dela. Tako lahko sklepamo, da je bil ugled leta 2001 najnižji zaradi stavkovne grožnje novinarjev, ki so tedaj zahtevali in dosegli višje plače, leto kasneje pa je javnost očitno dobro sprejela posledično zamenjavo predsednika uprave Tita Doberška z Juretom Apihom. »"Zmaga", ki so si jo izborili najbogatejši in najbolje plačani slovenski novinarji, ni lepa in zanesljivo odpira več problemov, kot jih je začasno uspela zapreti. Je pa zagotovo manjše zlo kot radikalizacija konflikta, ki se ga s pametjo razplesti ni dalo, s spopadom moči pa bi izgubili vsi,« je razplet tedaj komentiral novi predsednik uprave Apih (Mediawatch, pomlad 2001).

Delo je leta 2003 najvišjo stopnjo ugleda zabeležilo v času delovanja dvojca Jure Apih-Mitja Meršol (glavni urednik), k zvišanju pa je zagotovo pripomoglo tudi takratno odprtje lastnega modernega tiskarskega središča. Meršola je po četrtinskem vstopu Pivovarne Laško v lastniško strukturo Dela avgusta 2003 zamenjal dotedanji urednik centralne redakcije Darijan Košir, časopisna hiša pa je leta 2004 zabeležila največji padec ugleda v preučevanem obdobju (glej Graf 6.1). Dodajmo še, da je istega leta sodišče v Laškem pritrdilo očitkom Agencije za trg vrednostnih papirjev (ATVP) in Pivovarni Laško pri poslu z delnicami Dela naložilo kazen, ker je imela brez prevzemne ponudbe preko povezanih družb Radenska in Infond v lasti 27,33-odstotni lastniški delež.

Drugo kadrovske potezo novih večinskih lastnikov je javnost sprejela bolje. Julija 2004 je na mestu predsednika uprave Jureta Apiha zamenjal dotedanji direktor informativnega in športnega programa na Pop TV in Kanalu A Tomaž Perovič, ugled pa je leta 2005, ko je raziskava Ugled zabeležila omenjeno zamenjavo, narasel na 50,10 indeksne točke (glej Graf 6.1).

Podatki o tiskanih in prodanih nakladah časnika Delo ter o njegovi branosti za omenjeno obdobje še niso bili v celoti javno dostopni. Slovenska oglaševalska zbornica projekt

revidiranja prodanih naklad tiskanih medijev (RPN) namreč izvaja od julija 2004, Nacionalno raziskavo branosti (NRB) pa od leta 2006 dalje.

6.2 Leto 2006: Zаметki politično-kapitalske intervencije, dvig ugleda

Ugled časopisne hiše Delo se je leta 2006 v primerjavi z letom prej izboljšal, čeprav so se tedaj že zgodile prve spremembe lastniške strukture in kadrovske menjave, ki so pomenile nastavek politično-kapitalske intervencije. Indeks ugleda se je namreč kljub razkritju sestanka pri tedanjem predsedniku vlade Janezu Janši, kjer se je državni vrh z vodilnimi iz Pivovarne Laško, Istrabenza in KD Group dogovoril o vezanem poslu Mercator-Delo, rahlo povečal na 53,10 indeksne točke (glej Graf 6.1). Ugleda niso omajali niti Delov nakup tednika Mag in posledična selitev Danila Slivnika v upravo časopisne hiše (po odstopu Tomaža Peroviča je januarja 2006 postal tudi predsednik uprave), ne imenovanje treh Delovih nadzornikov, ki so bili blizu tedanji vladajoči stranki SDS, kot tudi ne razrešitev tedanjega odgovornega urednika Darijana Koširja, ki ga je prvega marca 2006 zamenjal Peter Jančič. Sodeč po izsledkih raziskave, poleg omenjenih kadrovske zamenjav ugledu ni škodil niti prvi neuspešni poskus zamenjave Darijana Koširja, ko je bil v sredini leta 2005 za njegovega naslednika že imenovan Jani Virk, a se je funkciji tik pred imenovanjem odpovedal.

Za razliko od ugleda časnika pa so v primerjavi z letom poprej padle tako tiskana kot prodana naklada in branost. Tiskana naklada Dela je leta 2006 znašala 76.886 izvodov na posamezno številko, kar pomeni 5.534 izvodov oziroma 6,71 odstotka manj kot leta 2005 (glej Tabelo 6.1).

Tabela 6. 1: Pregled tiskanih naklad Dela

Leto	Tiskana naklada	Padec tiskane naklade	Padec naklade v %
2005	82.420		
2006	76.886	-5534	-6,71 %
2007	76.527	-359	-0,47 %
2008	68.068	-8459	-11,05 %
2009	63.552	-4516	-6,64 %
2010	59.647	-3905	-6,15 %
SKUPAJ		-22.773	-27,63 %

Vir: (RPN 2005–2010)

Še nekoliko večji padec – celo največjega med letoma 2005 in 2010 – je Delo zabeležilo pri prodanih nakladah. Leta 2006 je bilo na posamezno številko časnika prodanih 67.161 izvodov oziroma 6.070 izvodov manj kot leto prej (glej Tabelo 6.2). Prodaja je torej v enem letu padla za kar 8,29 odstotka.

Tabela 6.2: Pregled revidiranih prodanih naklad Dela

Leto	Prodana naklada	Padec prodane naklade	Padec naklade v %
2005	73.231		
2006	67.161	-5534	-8,29 %
2007	64.199	-359	-4,41 %
2008	59.135	-8459	-7,89 %
2009	54.892	-4516	-7,18 %
2010	51.743	-3905	-5,74 %
SKUPAJ		-21.488	-29,34 %

Vir: RPN 2005–2010

Kljub izboljšanju ugleda se je zmanjšala tudi branost časnika Delo, saj se je povprečni dosež enega izida v primerjavi z letom 2005 zmanjšal za 17.000 bralcev oziroma 7,73 odstotka (glej Tabelo 6.3).

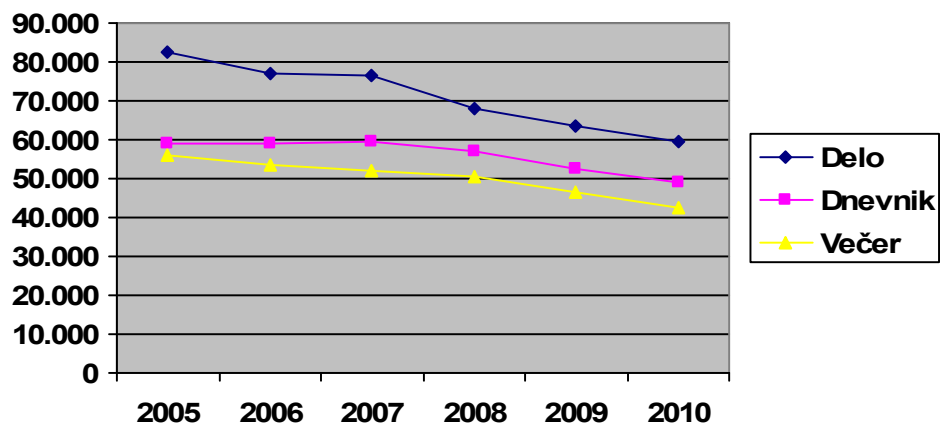
Tabela 6.3: Podatki o branosti Dela

Leto	Povprečni doseg enega izida, izražen v tisočih bralcev	Povprečni padec dosega izida, izražen v tisočih bralcev	Povprečni padec dosega, izražen v odstotkih
2005	220.000	-32.000	-12,69 %
2006	203.000	-17.000	-7,73 %
2007	179.000	-24.000	-11,82 %
2008	155.000	-24.000	-13,41 %
2009	134.000	-21.000	-13,55 %
2010	130.000	-4.000	-2,99 %
SKUPAJ		-90.000	-40,91 %

Vir: NRB 2005–2010

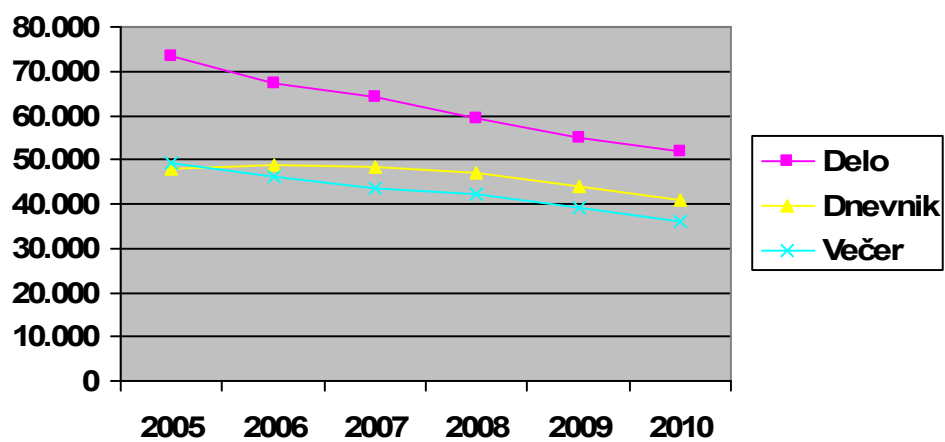
Kaj pa konkurenca? Časniku Dnevnik sta v istem obdobju zrasli tako tiskana kot prodana naklada, in sicer prva za 0,76 odstotka, druga pa za 1,84 odstotka (glej Graf 6.3). Večer je tako kot Delo leta 2006 zabeležil padec naklad, a nekoliko manjšega – tiskana naklada je padla za 4,11 odstotka (glej Graf 6.2), prodana pa za 5,94 odstotka (glej Graf 6.3). Obema konkurentoma pa se je leta 2006 zmanjšala branost, in to precej občutneje kot Delu. Dnevnikov doseg enega izida je padel za 11,72 odstotka, Večerov pa za kar 25,59 odstotka (glej Graf 6.4).

Graf 6.2: Primerjava tiskanih naklad Dela, Dnevnika in Večera

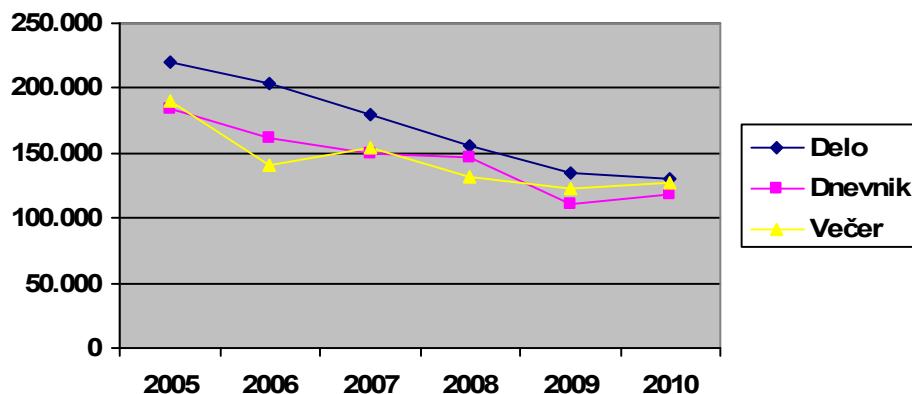
Vir: RPN 2005–2010

Graf 6.3: Primerjava revidiranih prodanih naklad Dela, Dnevnika in Večera

Vir: RPN 2005–2010

Graf 6.4: Branost Dela, Dnevnika in Večera

Vir: NRB 2005–2010

6.3 Prelomno leto 2007

V drugi polovici leta 2006 in v začetku leta 2007 z izjemo odstavitve Ervina Hladnika Milharčiča kot urednika Sobotne priloge ni bilo drugih odmevnih kadrovskih potez, sta pa svojo politiko začela izvajati odgovorni urednik Peter Jančič in predsednik uprave Danilo Slivnik, ugled pa je strmo padel. Raziskava Ugled je zabeležila drugi največji padec ugleda (–12,07 indeksne točke). Ta je bil le malenkost manjši od rekordnega zmanjšanja ugleda (–12,10 indeksne točke), ki se je zgodilo med letoma 2003 in 2004. Od leta 2007 pa se ugled Dela nikdar več ni dvignil nad 50 indeksnih točk.

Prakso vodilnega dvojca Dela v omenjenem obdobju sva podrobneje opisala v prejšnjem poglavju, pri čemer je treba poudariti, da so v statističnem letu 2007 »zabeleženi« le pritiski na uredništvo Sobotne priloge, ne pa tudi na dopisnika Matijo Graha in Roka Kajzerja. Slednji so se sicer dogajali v letih 2006 in 2007, a sta jih novinarja javnosti razkrila šele v drugi polovici leta 2007, kar, gledano skozi optiko raziskave, statistično sodi že v naslednje leto. K padcu ugleda pa je zagotovo pripomoglo tudi razkritje najvišjih plač novinarjev Dela, ki jih je aprila 2006 objavil tedanji oblasti naklonjen tednik Demokracija. »Vsiljuje se

domneva, da so zaupni podatki v Demokracijo prišli iz najožjega vrha podjetja Delo, d. d.,« sta tedaj protestirala aktiv in sindikat novinarjev (Dnevnik.si, 15. 4. 2006). Popoln seznam plač vseh zaposlenih sta namreč po trditvah novinarjev imela le računovodstvo in predsednik uprave Dela Danilo Slivnik. Dodajmo še, da se je oktobra 2008 po manj kot enem letu iz lastniške strukture Dela popolnoma umaknila družba KD Group.

Raziskava Ugled 2007 je ugotovila, da se je rang družbe Delo leta 2007 v primerjavi z letom prej »izrazito poslabšal«, najpomembnejša dejavnika, ki sta oblikovala ugled v očeh splošne javnosti, pa sta bili »kakovost ponudbe« in »skrb za zaposlene« (Ugled 2007). Anketirani potrošniki, ki so ocenjevali ugled Dela, so kot najpomembnejši vir informacij pri ocenjevanju ugleda družbe navedli poročanje medijev.

Drastičen padec ugleda Dela je spremljal tudi občuten padec branosti. Ta je v primerjavi z letom 2006 padla za kar 24.000 bralcev oz. 11,82 odstotka na izid (glej Tabelo 6.3), medtem ko sta tiskana in prodana naklada časnika zabeležili najmanjši padec v celotnem šestletnem obdobju t. i. politično-kapitalske intervencije na Delu. Tiskana naklada je leta 2007 padla za vsega 359 izvodov oziroma 0,47 odstotka na posamezno natisnjeno številko (glej Tabelo 6.1), prodana naklada pa za 2.962 izvodov oziroma 4,41 odstotka (glej Tabelo 6.2).

Konkurenčna dnevnikarja sta tudi v tem letu zabeležila ugodnejše razmere pri natisnjenih in prodanih izvodih ter dosegu branosti. Dnevnikova tiskana naklada je tudi to leto zrasla, in sicer so na posamezno številko natisnili 125 oziroma 0,21 odstotka izvodov več kot leta 2006, prodana naklada pa je padla za 108 izvodov oziroma 0,22 odstotka (glej Graf 6.3). Branost Dnevnika se je zmanjšala za 12.000 bralcev oziroma 7,41 odstotka na izid (glej Graf 6.4). Večer je medtem zabeležil bistveno večji padec tiskane naklade, saj so natisnili 1.393 izvodov oziroma 2,60 odstotka manj kot leto prej (glej Graf 6.2), padec prodane naklade je bil podoben kot pri Delu – 2.556 izvodov oziroma 5,53 odstotka manj kot leta 2006 (glej Graf 6.3), zvišala pa se je Večerova branost, ki je v primerjavi z letom poprej zrasla za 13.000 bralcev oziroma 9,22 odstotka na izid (glej Graf 6.4).

6.4 Leto 2008: Trend ugleda navzgor

Ugled podjetja se je po skoraj rekordno strmem padcu leta 2008 spet nekoliko popravil in se dvignil za 5,51 indeksne točke. Poglejmo, kaj se je v tem obdobju dogajalo na Delu. Pivovarna Laško je z več kapitalsko povezanimi družbami v drugi polovici leta 2007 postopoma popolnoma prevzela lastniško strukturo Dela in iz nadzornega sveta družbe umaknila nadzornike, ki so bili blizu tedanji največji vladni stranki SDS. Vodenje nadzornega sveta pa je po odstopu z mesta generalne sekretarke na gospodarskem ministrstvu prevzela Andrijana Starina Kosem. Šrot je v intervjuju za Sobotno prilogo Dela decembra 2007 dal javno zavezo, da časopisa ne bo zlorabljal za svoje zasebne potrebe ali za potrebe skupine Pivovarna Laško.

Zgodili sta se tudi dve odmevni kadrovski menjavi. Junija 2007 je odstopil dotedanji odgovorni urednik Peter Jančič. Nadomestil ga je Janez Markeš, po prihodu katerega so se končala medijska poročanja o pritiskih na novinarje in urednike časopisa. Oktobra 2007 je odstopil tudi dotedanji predsednik uprave Danilo Slivnik, ki ga je zamenjal Peter Puhan. Omenjeno obdobje je bilo sicer tudi čas, ko se je pred očmi javnosti začel spor med tedanjim predsednikom vlade Janezom Janšo in predsednikom uprave Pivovarne Laško Boškom Šrotom. Premier Janša je namreč ob glasovanju o zaupnici svoji vladi novembra 2007 Šrotu in predsedniku uprave DZS Bojanu Petanu očital, da s pomočjo opozicijskih strank LDS in SD »obvladujeta večino slovenskih medijev« (Žurnal24.si 2007).

Januarja 2008 se je vodstvo Dela odločilo tudi za pomembno oblikovno spremembo – zoženje formata. Časopis je prvič po skoraj pol stoletja izhajanja v razprti obliki meril osem centimetrov manj kot prej, s čimer so želeli Delov format »prilagoditi zahtevam bralcev po večji praktičnosti, preglednosti in privlačnosti« (Delo.si 2008). Istega leta je Delo odpravilo tudi večerno in sedem regionalnih izdaj ter začelo izhajati zgolj v eni izdaji s krajevnimi stranmi v posebnem snopiču.

Kljub oblikovnim spremembam, ki naj bi časopis ponovno približale bralcem, so politično-kapitalske intervencije v Delu in z njim povezanih družbah očitno pustile negativen pečat v javnosti. Branost Dela je namreč že drugo leto zapored padla za 24.000 bralcev na izid (glej Tabelo 6.3), kar pomeni, da se je v enem letu zmanjšala za dodatnih 13,41 odstotka. V istem času je branost Dnevnika padla za zgolj 3.000 bralcev oziroma 2 odstotka na izid, medtem ko se je branost Večera – podobno kot pri Delu – zmanjšala za kar 23.000 bralcev oziroma 14,93 odstotka (glej Graf 6.4).

Bistveno večji kot v letu 2007 je bil tudi padec tiskane in prodane naklade največjega slovenskega časnika. Tiskana naklada Dela je leta 2008 v primerjavi z letom poprej padla za kar 8.459 izvodov oziroma 11,05 odstotka na posamezno številko (glej Tabelo 6.1), kar je daleč največ v preučevanem obdobju med letoma 2005 in 2010. Izrazit, celo drugi največji padec v omenjenem šestletnem obdobju t. i. politično-kapitalskih intervencij na Delu je zabeležila tudi prodana naklada, ki se je leta 2008 zmanjšala za 5.064 izvodov oziroma 7,89 odstotka na številko (glej Tabelo 6.2). Oba konkurenčna časnika sta v tem letu zabeležila bistveno manjši padec tiskane in prodane naklade. Tiskana naklada Dnevnika je v primerjavi z letom 2007 padla za 2.369 izvodov oziroma 3,99 odstotka na posamezno številko (glej Graf 6.2), prodana pa za 1.269 oziroma 2,62 odstotka (glej Graf 6.3). Podoben padec je zabeležil tudi Večer, kjer se je tiskana naklada zmanjšala za 1.593 izvodov oziroma 3,05 odstotka (glej Graf 6.2), prodana pa za 1.582 oziroma 3,62 odstotka (glej Graf 6.3).

6.5 Drugi opaznejši zdrs ugleda leta 2009

Leta 2009 so se očitno začele čutiti posledice drugega dela politično-kapitalske intervencije, saj je ugled časopisne hiše padel za 3,83 indeksne točke. Ugled je z vrednostjo 42,71 dosegel tretjo najnižjo vrednost v proučevanem 12-letnem obdobju. V tem času je najbolj odmevala razrešitev tedanjega odgovornega urednika Dela Janeza Markeša, ki so ga

nadzorniki junija 2008 odstavili po vsega desetih mesecih urednikovanja. Markeš je, tik preden je moral oditi s položaja, razkril, da je tedanji predsednik uprave lastnikov Dela Boško Šrot od njega pred državnozborskimi volitvami izrecno zahteval, naj časopis »podpira predsednika opozicijske SD Boruta Pahorja in ruši predsednika vlade Janeza Janšo« (Mladina 2008). Funkcijo odgovornega urednika je 30. junija 2008 drugič nastopil Darijan Košir.

Sredi leta 2008 se je v Delu začelo tudi odkrito zagovarjati interese lastnikov iz Pivovarne Laško. Tako je Šrot julija 2008, ko ga je državna Agencija za trg vrednostnih papirjev ovadila zaradi domnevnega prikrivanja lastništva v družbi Kolonel (ključnega podjetja v lastniški mreži Pivovarne Laško), ekskluzivno za Delo izjavil, da naj bi mu premier Janez Janša preko kurirjev grozil, naj Delo proda, sicer bo aretiran. V omenjenem obdobju je odgovorni urednik Košir objavljala tudi komentarje, v katerih je upravičeval poskus Šrotovega menedžerskega odkupa Pivovarne Laško in nasprotoval postopkom državnih organov, ki so preiskovali poslovno politiko lastnikov. Primere takih stališč lepo ponazarjata mnenjski besedili »Tajkuni in pravno politična aroganca« (Delo 2008a) ter »Tajkuni že, a kaj po tem?« (Delo 2009f).

Dodajmo tudi, da se je vodstvo Dela decembra odločilo za nov, enotirni način upravljanja podjetja. Tako so združili funkciji uprave družbe in nadzornega sveta in ustanovili nov petčlanski organ – upravni odbor. Predsedovanje je prevzela Andrijana Starina Kosem, v njem pa so sedeli še dotedanji predsednik uprave Peter Puhan, odgovorni urednik Darijan Košir, svetovalka predsednika uprave Pivovarne Laško Mojca Jazbinšek Volk in novinar Brane Piano.

Način pisanja, s katerim je Delo odkrito zagovarjalo interese lastnika, je povzročil drugi, a precej manjši padec ugleda, nadaljeval pa se je tudi trend upadanja naklad in branosti, a se le-ta v primerjavi s prejšnjim letom ni dodatno povečal. Najbolj je padla branost, ki se je že tretje leto zapored zmanjšala za več kot 20.000 bralcev na izid. V primerjavi z letom 2008 je padla za 21.000 bralcev oziroma rekordnih 13,55 odstotka (glej Tabelo 6.3). Na

posamezno številko je bilo natisnjenih 4.516 oziroma 6,64 odstotka izvodov manj (glej Tabelo 6.1), prodana naklada pa je padla za 4.243 izvodov oziroma 7,17 odstotka (glej Tabelo 6.2).

Podoben oziroma celo nekoliko večji padec tiskane naklade sta v omenjenem obdobju zabeležila tudi Dnevnik in Večer – prvemu je padla za 4.529 izvodov oziroma 7,95 odstotka na številko, drugemu za 4.378 izvodov oziroma 8,65 odstotka (glej Graf 6.2). Nekoliko manjši padec sta konkurenčna dnevnik zabeležila pri prodanih nakladah – Dnevnikova je padla za 3.329 izvodov na številko, torej 7,05 odstotka, Večerova pa za 2.890 oziroma 6,87 odstotka (glej Graf 6.3). Večja odstopanja so pri branosti konkurenčnih dnevnikov – prvič v preučevanem obdobju od leta 2005 do leta 2010 je Dnevnik izgubil več bralcev kot Delo, in sicer kar 36.000 oziroma 24,49 odstotka na posamezni izid, medtem ko je Večeru branost padla za 8.000 bralcev oziroma 6,11 odstotka (glej Graf 6.4).

6.6 Leto 2010 in posledice

Delo je v drugi polovici leta 2009 pod vodstvom Darijana Koširja še naprej zagovarjalo ravnanje lastnikov in branilo lik in delo Boška Šrota. O tem nazorno pričata urednikova komentarja »Bandidosi« (Delo 2009d) in »Kaj je zadaj?« (Delo 2009e), pa tudi članki kot denimo »Skupina Laško ima ogromen potencial in igrice ga uničujejo« (Delo.si 2009). S slednjim novinarskim prispevkom je časopis javnosti ekskluzivno predstavil Pierpaola Ceranija, italijanskega podjetnika, ki naj bi z nakupom podjetja Kolonel rešil lastniško mrežo Boška Šrota. Omenjena zgodba se ni končala tako, kot so napovedovali vpleteni, časopisu pa je tistega leta v javnosti ugled vseeno zrasel za 3,91 indeksne točke.

Na to, da je ugled leta 2010 znova dosegel raven iz leta 2008, je tako očitno vplivalo nekaj odmevnih kadrovskih menjav na Delu. Najprej je iz osebnih razlogov julija 2009 odstopil izvršni direktor Peter Puhan, istega meseca pa je bila – po tem, ko je Boška Šrota na mestu predsednika uprave zamenjal Dušan Zorko – razrešena tudi predsednica upravnega odbora

Andrijana Starina Kosem. Začasno jo je zamenjala dotedanja vodja pravne službe v Pivovarni Union Marjeta Zevnik, ki je v časopisni hiši ponovno uvedla dvotirni sistem upravljanja, oktobra 2009 pa je funkcijo predsednika uprave prevzel Jurij Giacomelli. Marca 2010 je nova uprava zaradi padca ugleda v prejšnjem letu odstavila Darijana Koširja in za novo odgovorno urednico imenovala Romano Dobnikar Šeruga. Leta 2010 se je na Delu zgodila tudi velika tehnološka in logistična sprememba – vsa prej ločena uredništva so se jeseni preselila v skupno integrirano redakcijo po vzoru trendov v zahodnoevropskih in ameriških medijih.

Poglejmo še indeks ugleda za leto 2011. Omenjeno leto sicer ni več del proučevanega obdobja, a zaradi reverzibilne interpretacije zaobjema trend spremenljivke v večjem delu leta 2010. V tem času ni bilo odmevnejših kadrovskih zamenjav ali lastniških oziroma uredniških posegov, ugled pa je časniku Delo vseeno padel za 1,48 indeksne točke.

Kljub ponovnemu dvigu ugleda in začasni umiritvi situacije v podjetju bistvenih izboljšav na področju tiskane in prodane naklade ter branosti Dela ni bilo. Vse tri so namreč tudi leta 2010 padle – tiskana naklada se je zmanjšala za dodatnih 3.905 izvodov oziroma 6,15 odstotka na posamezno številko (glej Tabelo 6.1), prodana pa za 3.149 izvodov oziroma 5,74 odstotka (glej Tabelo 6.2). Daleč najmanjši padec v preučevanem obdobju od leta 2005 do 2010 pa je zabeležila branost časnika, ki je sicer – tako kot vsa leta prej – padla, a bistveno manj, saj se je povprečni dosež enega izida časnika Delo zmanjšal za 4.000 bralcev oziroma 2,99 odstotka (glej Tabelo 6.3).

Konkurenčna Dnevnik in Večer sta v tem času zabeležila rast branosti. Prvemu se je – prvič v preučevanem obdobju – dvignila za 7.000 bralcev oziroma 6,31 odstotka na izid, Večer pa je v tem obdobju zabeležil že drugi dvig branosti – ta se je dvignila za 4.000 bralcev oziroma 3,25 odstotka (glej Graf 6.4).

7 ZAKLJUČEK

Med letoma 2005 in 2010 je bilo gibanje ugleda Dela, kot kažejo rezultati raziskave dr. Mira Klineta, nestanovitno. Preučevana spremenljivka se je v omenjenih šestih letih kar štirikrat dvignila oziroma izboljšala, padla pa le dvakrat. Leta 2007 širša javnost očitno ni dobro sprejela prihoda predsednika uprave Danila Slivnika in odgovornega urednika Petra Jančiča ter njune delovne politke. V tem času so, kot sva podrobneje opisala v petem poglavju, odmevali primeri pritiskov na novinarje, cenzure in spornega kadriranja, ugled v očeh splošne javnosti pa je največjemu slovenskemu časniku tedaj močno upadel predvsem zaradi »kakovosti ponudbe« (Ugled 2007).

»Časnik se namreč ni urejal na Delu, pač pa nekje drugje. Takrat vladajoči so na Delu postavili politične komisarje, ki so izpolnjevali želje in pričakovanja oblasti. Bralci – in Delo ima levji delež kritičnih bralcev – so to seveda dokaj hitro prepoznali in naš časnik v precej velikem številu odpovedovali. Najtežje je takšne bralce pridobiti nazaj. Toda to je bila še najmanjša težava, saj je moralo Delo veliko časa po spremembi oblasti znotraj hiše dokazovati, da je znova vredno zaupanja. Sanacija padca ugleda iz tistega obdobja na žalost traja še danes,« je dogajanje na Delu in posledični padec ugleda časopisa povezal novinar Rok Kajzer, ki je bil sicer tudi sam deležen sankcij s strani tedanjega vodstva medijske hiše (Kajzer 2012).

Takoj po umiku vodilnega dvojca Slivnik-Jančič se je ugled leta 2008 začasno izboljšal. Tiskana in prodana naklada pa v času njunega mandata nista padali tako drastično kot v ostalih letih politično-kapitalske intervencije, kar se na prvi pogled zdi nekoliko presenetljivo. Nasprotno, leta 2007 je časopis zabeležil celo najmanjši padec raziskovanih spremenljivk v problematiziranem obdobju. Toda omenjeno ugotovitev v povsem drugačno luč postavlja meritev Oglaševalske zbornice Slovenije, ki je v istem času zabeležila 11,82-odstoten padec branosti v primerjavi z letom 2006, kar nominalno v povprečju pomeni kar 24.000 bralcev manj na posamezno izdajo (glej Tabelo 6.3). To implicira, da je tedanje

vodstvo, ki je bilo blizu vodilni vladni stranki SDS, skušalo umetno ustaviti množične odjave časopisa s strani individualnih naročnikov, kar bi denimo lahko storili, če bi državna podjetja in institucije v podobnih odstotkih začele naročati časnik. Omenjene teze sicer na naročniškem oddelku Dela ni bilo mogoče preveriti.

Da so bili novinarski pritiski v prvem delu politično-kapitalske intervencije, o katerih so poročali praktično vsi relevantni mediji v državi, neposredno krivi za padec ugleda Dela leta 2007, ne dvomi niti nekdanja izvršna urednica Sobotne priloge Tadeja Zupan Arsov. »A verodostojnosti in ugleda ni moglo ne dvigniti ne omajati poročanje medijev, to je bilo dovolj samoohranitveno in, vljudno rečeno, politično korektno. Verodostojnost in ugled medijev najbolj dolgoročno omaje tiha, pravzaprav neke vrste konsenzualna kooperativnost vseh, ki po takih posegih, čeprav so jim priča, sodelujejo s tako inštitucijo,« je ocenila (Zupan Arsov 2012).

Kot sva definirala na začetku diplomske naloge, je drugi del politično-kapitalske intervencije na Delu potekal od sredine leta 2008 do januarja 2010. Ugotavljava, da se je javnost tudi v tem primeru odzvala podobno kot v času prvega dela politično-kapitalske intervencije. Zaupanje v medij je izgubila neposredno ob pojavu informacij in stališč, ki so namesto interesov javnosti prikazovala in zagovarjala interese tedanjega šefa lastnikov iz Pivovarne Laško Boška Šrota. Tako je ugled Dela leta 2009 dosegel eno najnižjih vrednosti v proučevanem 12-letnem obdobju. Naslednje statistično leto, ko so se s funkcij morali posloviti ključni akterji drugega dela politično-kapitalske intervencije – odgovorni urednik Darijan Košir, predsednica upravnega odbora Dela Andrijana Starina Kosem in nenazadnje tudi predsednik uprave Pivovarne Laško Boško Šrot –, se je ugled časopisne hiše znova nekoliko popravil.

Med prvim in drugim delom politično-kapitalske intervencije je bila, kot sva podrobneje opisala v petem poglavju, pomembna razlika v načinu vplivanja na vsebino časnika, a podatki kažejo, da sta bila oba približno enako škodljiva. Nekdanji Delov novinar Primož Cirman, ki je na lastni koži občutil »neposredno in brutalno« (Cirman 2012) uredniško

prakso nekdanjega predsednika uprave Danila Slivnika, pojasnjuje, zakaj je enako škodljiva tudi novinarska servilnost lastnikom:

»Takšna praksa namreč vpliva na interne človeške potenciale. To vpliva na pisanje posameznih novinarjev. Jaz sem to izkusil na svoji koži. Enostavno nimaš več volje. Tekste pišeš samo zato, da nekaj pišeš. Če na tak način dela dvesto zaposlenih, ti javnost ne verjame več, tudi ko nekoga "nabiješ". Vsi namreč mislijo, da delaš po navodilih nekoga drugega. To postane za časopis uničujoča snežna kepa. Ne gre samo za neposredno preprečevanje objavljajanja določenih vsebin, ampak začne takšna praksa najedati tudi percepcijo javnosti in profesionalni ugled. Ko kot novinar prideš nekam, te denimo vsi vidijo kot izpostavo nekoga drugega. To je bilo zelo dobro vidno v "protitajkunski vojni", ko (Delu; op. a.) določenih stvari ne bi bilo potrebno pisati. Jasno je bilo, da je bitka izgubljena.« (Cirman 2012.)

Če dodamo še številke o nakladi in branosti Dela v problematiziranem obdobju in jih primerjamo s številkami Dnevnika in Večera, ugotovimo tudi, da sta spremenljivki pri največjem slovenskem časopisu med letoma 2005 in 2010 padli bistveno bolj kot pri konkurentih. Tiskana naklada Dela je bila denimo leta 2010 kar 22.773 izvodov manjša kot leta 2005, kar pomeni, da je v petih letih padla za 27,63 odstotka (glej Tabela 6.1). Bistveno manjši padec sta v enakem obdobju zabeležila oba konkurenčna časnika. Dnevnikova tiskana naklada je bila leta 2010 le za 16,24 odstotka (9.544 izvodov) manjša kot leta 2005, ko je bilo na posamezno številko natisnjenih 58.758 izvodov, leta 2010 pa 49.214. Večer je zabeležil večji padec tiskane naklade kot Dnevnik, a še vedno manjšega kot Delo. Leta 2005 je bila posamezna številka natisnjena v povprečno 55.921 izvodih, leta 2010 pa le še v 42.729 izvodih, kar pomeni, da je tiskana naklada v petih letih padla za 13.192 izvodov oziroma 23,59 odstotka (glej Graf 6.2).

Še nekoliko večji padec pa je Delo zabeležilo pri prodani nakladi (upoštevani so tako naročniki kot kolportajna prodaja po Sloveniji in v tujini). Prodana naklada Dela je tako v petih letih padla za kar 21.488 izvodov na posamezno številko, kar pomeni, da je bila leta

2010 29,34 odstotka manjša od leta 2005 (glej Tabelo 6.2). Prodana naklada je tako v preučevanem obdobju padla za slab odstotek in pol več kot tiskana naklada časnika Delo v enakem obdobju. Za skoraj polovico manj (14,16 %) je v enakem časovnem obdobju prodana naklada padla časniku Dnevnik – leta 2005 je bilo prodanih 47.721 izvodov na številko, leta 2010 pa le 6.757 manj, torej 40.964 izvodov. Podoben padec kot Delo pa je zabeležil dnevnik Večer, katerega prodana naklada na številko je bila leta 2010 za 26,55 odstotka oziroma 13.040 izvodov manjša kot leta 2005. Revidirana prodana naklada Večera je bila namreč leta 2005 49.115 izvodov na posamezno številko, leta 2010 pa le še 36.075 (glej Graf 6.3).

Nekdanjega novinarja Dela Primoža Cirmana, ki prav zaradi pojava politično-kapitalske intervencije danes piše za Dnevnik, navedene številke glede prodaje in branosti ne čudijo. »Pametna konkurenca to (Delovo nekredibilno poročanje o razpletanju zgodbe z lastniškim imperijem Boška Šrota; op. a.) seveda takoj izrabi. Takrat se je Dnevnik pravzaprav profiliral kot vseslovenski časopis in začel posegati v Delove bralce, kar je bilo prej nepojmljivo. Obljubil je neko svežino in nov pristop, medtem ko se je Delu zgodilo, da mu ljudje enostavno niso več verjeli, da je kredibilno in kritično tam, kjer samo presodi. Namesto tega je prevladala percepcija, da se vse ureja iz Laškega.« (Cirman 2012.)

Neposredne povezave med izsledki raziskav in podatkov, ki jih navajava, s kadrovske in lastniškimi menjavami na Delu seveda ni mogoče nedvomno povezati. Dogajanje v medijih – zlasti časopisnih – je namreč mnogoplastno. A vendar ocenjujeva, da sva v diplomski nalogi tezo, da je politično-kapitalska intervencija negativno vplivala na ugled časopisne hiše Delo v javnosti, ustrezno analizirala ter vsebinsko dokazala in potrdila. Na padec ugleda, branosti in prodaje časnika Delo je poleg omenjenih pritiskov sicer vplivala še vrsta drugih dejavnikov, kot so denimo razmere na medijskem trgu in nestanovitno vodstvo – menjave lastnikov in urednikov so bile v tem času bistveno pogostejše kot pri konkurenčnih dnevnikih, kar se je nedvomno odrazilo tudi pri zaupanju bralcev. Korelacija med dogajanjem na Delu in nihanjem ugleda, ki ga kažejo podatki študije, pa vendarle dokazuje, da so bile pri oblikovanju ugleda družbe v javnosti odločilne prav posamezne poteze

glavnih akterjev v problematiziranem času. Kateri od obeh delov politično-kapitalske intervencije je bil za časnik bolj škodljiv in usoden, bi bilo na podlagi zbranih podatkov nevhvaležno ocenjevati. S stališča profesionalnega in etičnega novinarstva je treba obsoditi oba dela, zagotovo pa lahko trdimo, da se drugi del ne bi zgodil brez prvega, zato kot ključno težavo omenjenega obdobja izpostavljava neprimeren odnos medijskega lastnika, ki je lastne interese postavil pred objektivnost in kredibilnost časnika Delo.

8 LITERATURA

1. 24ur. 2005. *Popravni izpit za parkiranje delnic*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/gospodarstvo/popravni-izpit-za-parkiranje-delnic.html> (12. junij 2012).
2. --- 2009. *V Pivovarni Laško ga ne bo več*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/gospodarstvo/bo-srot-z-vrha-pivovarne-lasko-odselsam.html> (3. junij 2012).
3. Ajpes. 2012. Sodni register. Dostopno prek: http://www.ajpes.si/Registri/Poslovni_register/Vpogled_ePRS (1. april 2012).
4. Barnett, Michael L., John M. Jermier in Barbara A. Lafferty. 2006. Corporal Reputation: The Definitional Landscape. *Corporate Reputation Review* 9 (1): 26–38.
5. Bašić Hrvatina, Sandra, Lenart J. Kučić in Brankica Petković, ur. 2004. *Medijsko lastništvo: vpliv lastništva na neodvisnost in pluralizem medijev v Sloveniji in drugih post-socialističnih državah*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
6. Bašić Hrvatina, Sandra. 2011. *Kako je privatizacija medijev omogočila privatizacijo politike*. Dostopno prek: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/39/tranzicija> (2. marec 2012).
7. B., L. in K. M. 2004. Tone Turnšek odslovil Jureta Apiha. *Finance*, 6 (15. julij 2012).

8. Bromley, Dennis. 2001. Relationships between personal and corporate reputation, *European Journal of Marketing* (35): 316–334.
9. B., V. 2008a. Markeš pred odpoklicem. *Dnevnik*, 5 (30. maj 2012).
10. Carmeli, Abraham in Anat Freund. 2002. The Relationship Between Work and Workplace Attitudes and Perceived External Prestige. *Corporate Reputation Review* 5 (1): 51–68.
11. Cirman, Primož in Vesna Vuković. 2009. *Novi solastnik Kolonela, Pierpaolo Cerani, je finančni »palček«*. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/poslovni_dnevnik/1042287999 (3. junij 2012).
12. Dd.delo.si. *Zgodovina družbe*. Dostopno prek: http://dd.delo.si/?i=dd_zgodovina (20. marec 2012).
13. Dimnik, Lucija. 2009. *Dnevnikovo poročanje o Ceraniju omejeno: Zgrožena so tako domača kot tuja novinarska društva*. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/1042292389> (3. junij 2012).
14. Einspieler, Vili. 2007. Delo je bilo veskozi Janšev cilj, Mercator pa je bil le sredstvo za izsiljevanje. *Sobotna priloga*, 15 (22. december 2012).
15. Eisenegger, Mark. 2009. *Reputation Capital: Building and Maintaining Trust in the 21st Century*. Trust and reputation in the age of globalisation, 11–22. V. Klewes in R. Wreschniok (ur.). Berlin: Springer.
16. Erjavec, Karmen. 1999. *Novinarska kakovost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

17. --- in Melita Poler Kovačič. 2010. Relations with the media: Who are the main actors in an advertorial production process in Slovenia? *Journalism* 11 (1): 91–109.
18. Finance.si. 2003. *Pivovarna Laško lastnik 24,98 odstotka Dela*. Redakcija Financ. Dostopno prek: <http://www.finance-si/40989/Pivovarna-La%C5%A1ko-lastnik-2498-odstotka-Dela>. (24. april 2012).
19. --- 2005. Janković je zgodovina. Dostopno prek: <http://www.finance.si/137172/Jankovi%C4%87-je-zgodovina> (18. maj 2012).
20. --- 2009. Starino Kosem razrešili z Dela. Dostopno prek: <http://www.finance.si/253835/Starino-Kosem-razre%C5%A1ili-z-Dela> (6. april 2012).
21. Gaultier-Gaillard, Sophie, Jean-Paul Louisot in Jenny Rayner. 2009. *Reputation Capital: Building and Maintaining Trust in the 21st Century*. V. Klewes in R. Wreschniok (ur.). *Managing reputational risk – from theory to practice*, 161–178. Berlin: Springer.
22. Grah, Matija. 2007a. »Šikaniranja so presegla meje razumnega in dostojnega«. *Mladina*, 26 (21. julij 2012).
23. Grgič, Maja. 2005a. Nadzorniki Dela razrešili odgovornega urednika. *Delo*, 1 (17. september 2012).
24. ---, E. M. in STA. 2008. *Šrot: Janša grozi, Delo ali aretacija*. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/63414> (23. junij 2012).
25. --- in Božena Križnik. 2009. *Skupina Laško ima ogromen potencial in igrice ga uničujejo*. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/85365> (6. maj 2012).

26. --- in Vanja Tekavec. 2004. Zamenjali upravo Dela. *Delo*, 1 (15. julij 2012).
27. H., B. 2007a. Sindikat brani dopisnika. *Dnevnik*, 3 (30. april 2012).
28. Hladnik Milharčič, Ervin. 2006. Kot če bi zmagali Nemci. *Sobotna priloga*, 1 (8. april 2012).
29. Jakše, Luka. 2011. Delo toži Starino Kosmovo in Puhana za 11 milijonov, 4 *Delo* (11. november 2012).
30. Jančič, Peter. 2005a. Virk: »Razlog ni Slivnik«. *Večer*, 3 (8. oktober 2012).
31. Kajzer, Rok. 2007b. Napačno poročanje o Hotizi. *Mladina*, 26-27 (18. avgust 2012).
32. König, Arne, Franz C. Bauer, Dragutin Lucić Luce, Katja Kušec, Grega Repovž, Iztok Jurančič in Zorica Stanivuković. 2007. *Skupna izjava novinarskih organizacij: Obsojamo predčasni odpoklic dveh dopisnikov Dela*. Dostopno prek: <http://www.novinar.com/novice/novica.php?id=442> (23. marec 2012).
33. Kopusar, Sebastijan. 2007b. Na Delu obtožbe o neustavnem ravnanju. *Dnevnik*, 4 (19. maj 2012).
34. Košir, Darijan. 2007a. Bojevniki brez volje. *Delo*, 1 (27. december 2012).
35. --- 2007b. Delo je danes povsem neodvisen medij. *Delo*, 3 (19. november 2012).
36. --- 2007c. Pivovarna Laško: lastnini sledi nadzor. *Delo*, 3 (22. maj 2012).

37. --- 2008a. Tajkuni in pravno politična aroganca. *Delo*, 5 (23. avgust 2012).
38. --- 2009d. »Bandidosi«. *Delo*, 1 (19. junij 2012).
39. --- 2009e. Kaj je zadaj? *Delo*, 1 (24. julij 2012).
40. --- 2009f. Tajkuni že, a kaj po tem? *Delo*, 1 (31. marec 2012).
41. Kršinar, Igor. 2005. Kalimero. *Mag*, 7 (7. september 2012).
42. --- 2008. Črno vdovo zapušča pet novinarjev. Dostopno prek:
<http://igorkrsinar.blogspot.com/2008/04/rno-vdovo-zapua-pet-novinarjev.html> (23. junij 2012).
43. --- 2008. Dragi Gregor, dragi Borut. *Reporter*, 12 (2. junij 2012).
44. Ljubljanska borza. 2012. *Arhiv vrednosti VP in indeksov*. Dostopno prek:
<http://www.ljse.si/cgi-bin/jve.cgi?doc=1289&sid=0ax1IOrF8e4xPM0m> (25. marec 2012).
45. Lovec, Suzana. 2005a. Virk odstopil, kriza na Delu se še pogloblja. *Dnevnik*, 4 (8. oktober 2012).
46. --- 2006. Danilo Slivnik: Odgovorni urednik naj bo Peter Jančič. *Dnevnik*, 4 (7. februar 2012).
47. Markeš, Janez. 2008b. Markeš: Žal mi je vsake minute. *Dnevnik*, 14 (11. september 2012).

48. Matejčič, Katarina. 2006. Danilo Slivnik vztraja pri Petru Jančiču, Delovi novinarji pa so neodločni. *Finance*, 6 (21. februar 2012).
49. --- 2009. Ribarič, Giacomelli, Puhan in Pavlin menda finalisti za Delo. *Finance*, 7 (1. oktober 2012).
50. Mekina, Borut. 2008. Delo in Večer spet naprodaj. *Mladina*, 24 (30. maj 2012).
51. Morozov, Sebastjan, Suzana Rankov, Vesna Vuković in Primož Cirman. 2009b. Kriminalisti iskali dokumentacijo o Šrotovem lastninjenju Pivovarne Laško. *Dnevnik*, 3 (19. junij 2012).
52. Motiwala, Azaz. 2005. *The Dictionary of Marketing*. Rajkot: Lulu.
53. Nahtigal, Neva. 2006a. *Kolikokrat že (in kolikokrat še) videno?* Dostopno prek: http://sindikar.novinar.com/?m=6&id_clanek=68 (13. april 2012).
54. --- 2006b. *Pregled kadrovskih sprememb*. Dostopno prek: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/26/kadri/print.html> (13. april 2012).
55. Pavlin, Barbara. 2005. *Dogovor na vrhu*. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/92551/dogovor-na-vrhu/> (1. marec 2012).
56. Pečauer, Marko, C. R. 2005b. Jani Virk ne bo odgovorni urednik. *Delo*, 1 (8. oktober 2012).
57. Pirc, Vanja. 2003. *Jože Lenič*. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/91501/joze-lenic> (29. marec 2012).

58. --- 2007. *Proti zastraševanju in kaznovanju!* Dostopno prek: <http://www.mladina.si/95377/proti-zastrasevanju-in-kaznovanju/> (22. junij 2012).
59. Poler Kovačič, Melita in Karmen Erjavec. 2011. *Uvod v novinarstvo*. Fakulteta za družbene vede.
60. Predanič, Jure. 2009c. Sodniki: odpoklic z Dunaja je bil zakonit. *Delo*, 7 (2. april 2012).
61. P., S. 1990. Javnost podpira politično samostojnost časnika Delo. *Delo*, 1 (22. junij 2012).
62. Ranc, Tomaž in Matija Stepišnik. 2008. Nobenih zagotovil nobene politike ne pričakujem. *Večer*, 42 (30. avgust 2012).
63. Rankov, Suzana. 2005b. Naš edini motiv je dobiček. *Dnevnik*, 11 (19. november 2012).
64. R., C. 2003a. Proti razrešitvi Mitje Meršola. *Delo*, 2 (27. junij 2012).
65. --- 2003b. Darijan Košir dobil podporo novinarjev. *Delo*, 2 (25. september 2012).
66. --- 2008a. Pivovarna Laško odgovarja Dnevniku in Financam. *Delo*, 3 (22. avgust 2012).
67. --- 2009b. Italijani kupili Šrotov Kolonel. *Delo*, 1 (28. julij 2012).
68. Roglič, Meta in Suzana Rankov. 2007c. Andrijana Starina Kosem pisma še vedno ne želi komentirati. *Dnevnik*, 3 (12. junij 2012).

69. R., N. 2007d. V Delu začeli postopek odpuščanja dveh dopisnikov. *Dnevnik*, 4 (19. april 2012).
70. --- 2007d. Janez Markeš z avgustom predvidoma novi odgovorni urednik Dela. *Delo*, 2 (7. julij 2012).
71. Repovž, Grega in Iztok Jurančič. 2007. *Protest zaradi nadaljevanja šikaniranja novinarja Dela Roka Kajzerja*. Dostopno prek: http://sindikar.novinar.com/?m=18&id_clanek=299 (7. junij 2012).
72. Roberts, Peter W. in Grahame R. Dowling. 2002. Corporate reputation and sustained superior financial performance. *Strategic Management Journal* 23. 1077–1093.
73. Rtv slo. 2009. *Šrot odhaja, prihaja Zorko*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/gospodarstvo/srot-odhaja-prihaja-zorko/208260> (18. april 2012).
74. --- 2015. *Delo v roke FMR-ja za 7,3 milijona evrov*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/gospodarstvo/delo-v-roke-fmr-ja-za-7-3-milijona-evrov/366629> (8. december 2015)
75. S., D. 1991. Preoblikovani tozd Delo je samostojno podjetje Delo, d. o. o. *Delo*, 1 (6. april 2012).
76. Siol.net. 2010. *Sodišče ugodilo novinarju Dela Matiji Grahju*. Dostopno prek: http://www.siol.net/novice/slovenija/2010/03/sodisce_novinarjev_ugodilo_graharju.aspx (3. maj 2012).

77. Sovdat, Petra in Katarina Matejčič. 2006. Matjaž Gantar brez Delovih delnic laže v Abanko? *Finance*, 4 (30. oktober 2012).
78. Srdić, Milutin. 1975. *Politička enciklopedija*. Beograd: Savremena administracija.
79. STA. 2005. *KD Holding in Infond Holding zamenjala delnice Mercatorja in Dela*. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?s=s&id=996702> (3. maj 2012).
80. --- 2011. *Odvisne družbe Pivovarne Laško tožijo Šrota za 116,7 milijona evrov*. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?s=s&id=1606462> (26. junij 2012).
81. Svenšek, Katja. 2009a. Peter Puhan zapušča vrh Dela. *Dnevnik*, 21 (10. julij 2012).
82. Škerl Kramberger, Uroš. 2008c. Urednik Dela odstavljen, nadzornik Zdolšek zato odstopil. *Dnevnik*, 12 (4. junij 2012).
83. Šlamberger, Vlado. 2009. Junaki svinčenih časov: 50 let Dela. 50 let dela. Ljubljana: Medijski partner.
84. Šrot Aužner, Anica. 2005. Prezemi in kapitalske povezave Pivovarne Laško d. d. *Diplomsko delo*. Maribor: Ekonomsko poslovna fakulteta.
85. Šubic, Petra. 2003. Novi lastniki medijev: zakaj je Laško kupil delež v Delu? *Medijska preža* 16: 18–21.
86. Šuligoj, Boris in Vanja Tekavec. 2010. *Kako je Cerani pobral 1,15 milijona evrov*. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/127564> (4. junij 2012).
87. Tekavec, Vanja. 2006. Namesto Peroviča Slivnik. *Delo*, 1 (21. januar 2012).

88. --- 2009a. Pierpaolo Cerani: Igre je konec. *Delo*, 3 (29. december 2012).
89. --- 2010. Nadzorniki predlagajo zamenjavo v vrhu Dela. *Delo*, 3 (13. februar 2012).
90. Toplak, Damijan. 2005b. Pivovarna Laško dvignila roke od Dela. *Večer*, 8 (24. december 2012).
91. Toplak, Simona in Vita Cajnko Javornik. 2004. *Borak premagal Turnška. Pred sodniki tudi drugi*. Dostopno prek: <http://www.finance.si/99328/Borak-premagal-Turn%C5%A1ka.-Pred-sodniki-tudi-drugi> (12. junij 2012).
92. Vobič, Igor. 2009. *Konvergenca v novinarstvu: integracija uredništev v časopisnih hišah Delo in Žurnal*. Dostopno prek: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/35/splet/index.html#1> (13. maj 2012).
93. Vukelić, Majda. 2010. *Razlogi prvostopenjskega sodišča neutemeljeni*. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/100966> (7. april 2012).
94. Vuković, Vesna in Primož Cirman. 2007e. Puhan iztiril Slivnika, nova smer na Delu. *Dnevnik*, 20 (23. oktober 2012).
95. Vuković, Vesna in Suzana Rankov. 2007f. Pivovarna Laško za odpoklic Janševih nadzornikov v Delu. *Dnevnik*, 17 (21. maj 2012).
96. Weiss, Monika. 2006. Kljubuje plebiscitarnemu izidu. *Finance*, 2 (20. februar 2012).
97. *Zakon o medijih (ZMed)*. Ur. l. RS 110/2006. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO1608.html (17. maj 2012).

98. Zimic, Srečko. 2008d. Andrijana Starina Kosem na čelu upravnega odbora Dela. *Dnevnik*, 23 (19. december 2012).
99. Znp.si. 2008. *Urednik Markeš razrešen, večina podprla Koširja*. Dostopno prek: <http://www.znp.si/arhiv/33-veina-podprla-koirja> (4. maj 2012).
100. Zver, Milan. 1998. *Avtonomizem pri Slovencih*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
101. Žerdin, Ali. 2006. *Kuhinja v nadzornem svetu*. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/94852/kuhinja-v-nadzornem-svetu/> (17. maj 2012)
102. Wikipedia, 2007. *Peticija zoper cenzuro in politične pritiske na novinarje v Sloveniji*. Dostopno prek: http://sl.wikipedia.org/wiki/Peticija_zoper_cenzuro_in_politi%C4%8Dne_pritiske_na_novinarje_v_Sloveniji (20. marec 2012).

PRILOGA A: INTERVJU S TADEJO ZUPAN ARSOV

Intervju po elektronski pošti z nekdanjo izvršno urednico Sobotne priloge Tadejo Zupan Arsov (21. 5. 2012)

Sobotna priloga bi morala 29. aprila 2006 iziti v obširnejši obliki – namesto običajnih 32 strani naj bi jih takrat izjemoma imela 40. A tedanji odgovorni urednik Peter Jančič in predsednik uprave Danilo Slivnik sta imela številne pomisleke glede vsebine, zaradi česar je SP izšla celo z eno prazno stranjo. Kaj vse in zakaj ju je motilo?

Predsednika uprave in takratnega odgovornega urednika je glede na njune reakcije motilo avtonomno obnašanje našega uredništva: o temah sem se s sodelavci dogovorila na internem kolegiju in jih predstavila na skupnem, Delovem kolegiju, kar je povzročilo revolt in nestrinjanje, češ da je treba delovati po hierarhičnem in ne suverenem principu. Najbolj konkretno sta omenjena vztrajala pri neobjavi že pripravljenega intervjuja z Zoranom Jankovičem ter pri tem, da bi moral uvodnik spisati avtor, ki je tik pred kratkim prišel na Delo s takratne revije Mag. Po mojih merilih pa se slednji ni mogel kvalificirati za avtorja uvodnika v Sobotni prilogi. Uvodnik smo v uredništvu zaupali samo najbolj kompetentnim avtorjem z dolgoletnimi izkušnjami, s sposobnostjo analize in umeščanja lokalnega v širšo sliko, osebam s spominom ter z vrhunskim specializiranim in splošnim znanjem. Žal pa sta na zaprtih sestankih uspela odgovorni urednik in predsednik uprave tako ustrahovati novinarja, ki sta opravila intervju z Jankovičem, da tega že zapisanega intervjuja kljub mojemu vztrajanju novinarja sploh nista oddala našemu uredništvu.

Omenjena številka SP je bila zadnja, ki ji je urednikoval Ervin Hladnik Milharčič, ki pa je bil tedaj na potovanju. Urejanje ste zato kot izvršna urednica prevzeli vi. Vas je v petek pred izidom SP, ko se tradicionalno zaključuje urejanje priloge, res že zjutraj v redakciji obiskal predsednik uprave Slivnik? Kakšen je bil namen obiska? Je šlo za pritiske ali kršitve uredniške avtonomije?

Obisk je potekal v nekonstruktivnem vzdušju (vstop v mojo pisarno z dvignjenim kazalcem in vzkliki). O njegovem namenu težko sodim, lahko pa okvirno ponovim, kako ga je predsednik uprave artikuliral: nekaj kratkih vzklikov, če uporabim evfemizem, ki bi se jih dalo povzeti, da moramo narediti tak časopis, kot bo on želel, vse skupaj pa je spremljalo odločno mahanje z desnico in dvignjenim kazalcem. Pritisk ali kršitev? Bolj osmešenje odrasle osebe na funkciji predsednika uprave podjetja, ki po statutu sploh ni imel koherence nad vsebino mojega dela. Pogovor se je končal hitro, ker sem mu odvrnila, naj me pusti, da kvalitetno opravim petkovo intenzivno delo, za katero pred odhodom v tiskarno ni bilo več veliko časa.

Ste Slivniku tisti dan res poskušali fizično preprečiti vstop v redakcijo SP?

S svojim strokovnim znanjem nisem bila usposobljena za fizično preprečitev gibanja kogar koli. S precej domišljije, ki ne sodi v uredniško pisarno, bi se dalo tako interpretirati moj odhod v bližino vrat, od koder je zamahoval predsednik uprave. Kratko sem ponovila gesto, podobno njegovi (dvignjen kazalec), ker se je zdelo, da ta znakovni jezik razume, ter odgovorila, da naj zapusti prostore Sobotne priloge, ker moti moje delo (pred odhodom k tehničnemu uredniku je ob petkih potrebno na Sobotni pripraviti članke čim bolj skrbno, da potem delo gladko steče). To gesto je res predsednik uprave dovolj hitro razumel, saj je takoj zatem odšel iz moje pisarne.

V petek popoldan (28. aprila 2006) se je zapletlo tudi tik pred samo oddajo SP, ko je Jančič ob navzočnosti Slivnika posegel v že pripravljeno številko SP. Kakšne popravke je zahteval? Zakaj so se vam ti zdeli sporni – odgovorni urednik vendarle ima pristojnosti poseganja v vsebino vseh edicij Dela?

Zahtevani popravki so bruhalo iz odgovornega urednika v neki stiski in paniki, tik pred oddajo časopisa v tiskarno. Zadnji hip je želel spreminjati del uvodnika novinarke komentatorke – ko je to želel storiti mimo moje volje pri tehničnem uredniku, sem mu preprečila –, novinarica odgovornemu uredniku ni bila dosegljiva po telefonu, jaz pa se s spremembo nisem strinjala in ga obvestila, da torej ne more vsiliti svojih neutemeljenih sprememb. Natančne vsebine zahtevanega popravka se ne spominjam, definitivno pa je šlo

za ukinjanje avtonomnega razmisleka avtorice, katere ugotovitve se nikakor niso dale interpretirati kot hvalnica takratnemu zunanjemu ministru. Ni šlo toliko za komentiranje, bolj za nizanje decidiranih utemeljitev na podlagi dolgoletnega dela komentatorke v članku, klasificiranem kot uvodnik – komentar.

Zakaj so se mi zdeli zahtevani popravki sporni? Če se spremembe v besedilu doseže ob konstruktivnem dialogu z urednikom in/ali avtorjem, se s sugestijami ali z dialogom, ne pa z ukazi, gotovo lahko strinjamo in dosežemo konsenz. Že v toku tedna oziroma v času nastajanja osrednjega intervjuja s takratnim predsednikom državnega zbora je odgovorni urednik v soglasju z novinarjem dosegel nekaj izpustitev besedila v uvodu in v podpisu pod sliko – kljub nestrinjanju je sicer novinar pristal na to. Odstranjeno besedilo je izražalo samo lucidnost novinarja, ki je z najmanjšimi, a legitimnimi sredstvi – ironičnimi opazkami – navajal, sploh ne komentiral, le to, kar mu je intervjuvanec omogočal sam s svojimi odgovori in reakcijami.

Ko je odgovorni urednik vztrajal še pri dodatnih izbrisih tik pred oddajo v tiskarno, se nismo več strinjali s temi posegi. Zato pa je tik pred pošiljko celotnega časopisa odgovorni urednik ukazal tehničnemu uredniku, naj zbríše seznam sodelujočih, ki ga je za 2. stran časopisa pripravil urednik Priloge. To je bil samo impresiven seznam domačih in tujih piscev, novinarjev in kompetentnih avtorjev, ki so dve leti soustvarjali naš časopis. V dikciji tistega časa bi ga lahko brez pejorativnega prizvoka opisala kot mogočen seznam avtorjev s pluralnim pogledom na svet. Odgovorni urednik kljub mojim vztrajnim prošnjam ni znal ali hotel pojasniti, vztrajal je samo pri ukazu. Njegov glavni argument je bil: Ker sem jaz tako rekel. V določenem trenutku sem se odločila, da je bistvena ustavna pravica javnosti do informiranosti – informacije so bile na vseh preostalih straneh Sobotne, prav tako pa je bila informacija tudi odsotnost informacij na prazni 2. strani. Zaradi oviranja pri delu smo bili z oddajo časopisa v tisk že precej pozni. Na dosegu telefonske številke nas je čakala pripravljena TV-ekipa, ki pa je nisem povabila, saj je v resnici precej skrbno uresničevala maksimo takratnega zunanjega ministra. Namesto senzacionalizma kratke sape sem raje izbrala izid časopisa, ki je govoril z lastnim jezikom.

Se v tistem času spomnite še kakšnih drugih kršitev ali poskusov vpliva na novinarsko in uredniško avtonomijo?

Pogovori – ustrahovanja – z novinarji so se izvajali v pisarni odgovornega urednika ob navzočnosti še ene osebe. Na enega takih sem bila povabljena nemudoma po kolegiju Dela, ker se na njem nisem strinjala z ukazi predsednika uprave in odgovornega urednika, naj objavim uvodnik avtorja, ki sta ga predlagala. Od preostalih urednikov se na kolegiju razen urednice spletnega portala tudi nihče ni želel konstruktivno vpletati v našo debato, tako da je odgovorni urednik sklenil, da nadaljuje z drugimi sredstvi in za zaprtimi vrati. Moja objava uvodnika novega avtorja z Maga je bila pogojevana z mojo premestitvijo na nižje delovno mesto (novinar poročevalec v ljubljanski redakciji) oziroma z mojim odpuščanjem. Pogovor sem snemala, uvodnika neznanega avtorja pa nisem sprejela. Preostali pogovori z novinarji so se končali neuspešno – kolikor vem, so ob pritiskih oziroma sugestijah nadrejenih in ob apatičnosti in strahu sodelavcev popuščali ukazom.

Se vam je zdelo ravnanje odgovornega urednika Jančiča samostojno? Kako bi primerjali njegovo uredniško prakso z načinom dela njegovega predhodnika (in kasneje namestnika) Darijana Koširja?

Ves čas navzočnosti odgovornega urednika Jančiča v centralni redakciji Dela ob popoldanskem zaključevanju Sobotne sem od njega hotela samo ta odgovor: Ali ravna iz lastnih vzgibov, torej kot odgovorni urednik, in zakaj se posvetuje o vsem s predsednikom uprave, ki po takratnem statutu ni imel pravice posegati v avtonomne odločitve uredništva? Na vprašanje odgovorni urednik ni hotel ali znal odgovoriti, se je pa za vsako odločitev še naprej posvetoval s predsednikom uprave. Tudi slednji ni hotel pojasniti, kaj dela v »desku«, ali opazuje ali nadzoruje delovni proces.

Darijan Košir je, dokler je opravljal funkcijo odgovornega urednika, razumel uredništvo Sobotne priloge kot samostojno entiteto, ki deluje koordinirano z dnevnim časopisom, a avtonomno ali v konstruktivnem dialogu odloča o relevantnih odločitvah.

Omenjenim sporom glede vsebine in pristojnosti so v petek, 28. aprila, prisostvovali tudi pravnik Sindikata novinarjev Slovenije in nekaj drugih sindikalnih sodelavcev. Kdo in zakaj jih je povabil?

Povabila sem jih sama, ker sem bila prepričana, da se bo, sodeč po eskalaciji dogodkov tistih dni, skušala izvajati praksa, ki ne sme dobiti prostora v nobeni medijski hiši: grožnje zaposlenim, predvsem na samem, povezane z njihovimi ustavnimi in s statutom ter z novinarskim kodeksom zagotovljenimi pravicami, barantanje namesto dogovarjanja za avtorje člankov in teme, odločanje za sogovornike za intervju mimo volje uredništva, oviranje dela z ustrahovanjem zaposlenih in s posegi, ki jih že nekaj časa opisujejo s priljubljenim evfemizmom – mobing.

Vse je potekalo v duhu takrat aktualne maksime, da bi se novinarji in uredniki morali sinhronizirati z vladajočo politično opcijo in da je treba vendarle ustreči lastnikom. Vsebine ne more določati lastnik ali od njega nastavljeni uradniki, ki blede prevajajo želje kapitala, pač pa jo lahko le pamet. Prepričana sem bila, da se kratijo temeljne pravice avtonomije ne samo novinarjev, pač pa zrelih odraslih ljudi. V takem primeru pravnik vedno pride prav.

Se strinjate s tezo, da so omenjeni dogodki na Delu, o katerih so poročali praktično vsi mediji v državi, omajali verodostojnost in ugled časopisa? Zakaj?

Da. A verodostojnosti in ugleda ni moglo ne dvigniti ne omajati poročanje medijev, to je bilo dovolj samoohranitveno in, vljudno rečeno, politično korektno. Verodostojnost in ugled medijev najbolj dolgoročno omaje tiha, pravzaprav neke vrste konsenzualna kooperativnost vseh, ki po takih posegih, čeprav so jim priča, sodelujejo s tako inštitucijo.

Jančič je pojasnil, da se je za razrešitev odgovornega urednika SP odločil zaradi njegovega pomanjkanja formalne izobrazbe, Milharčič pa je kasneje z Dela prestopil na Dnevnik. Kako in na čigavo pobudo pa se je končala vaša zaposlitev na Delu?

Po izidu te Priloge, ki je izšla še v mojem mandatu, sem odšla na dopust in napisala odpoved, v kateri sem zapisala datum odhoda z Dela 31. maj 2006. List sem oddala v kadrovske službi in po slabih 13 letih zapustila službo na Delu. V času dopusta sem še nesla

pokazat odvetniku obtožni predlog, ki ga je spisala uprava, češ da »smo« izdali poslovno skrivnost o nastajanju časopisa; zapis uprave je bil tako aboten, da se odvetniku ni zdel vreden omembe. Pobuda za konec moje zaposlitev na Delu je torej moja, odgovor na kako pa je – pisno.

PRILOGA B: INTERVJU S TITOM DOBERŠKOM

Pogovor z nekdanjim odgovornim urednikom in direktorjem Dela Titom Doberškom (9. 8. 2011)

Začniva v prejšnjem sistemu. Ustanoviteljica Dela je bila SZDL, ki je na pisanje in poročanje časnika nedvomno vplivala. Kako konkretno se je to izvajalo? Preko tiskovnega sveta?

V omenjeni svet so bili delegirani predstavniki posamičnih političnih sestavin socialistične zveze in tudi predstavniki širše javnosti s posameznih področij. Denimo kulturnega, športnega, zdravstvenega in tako dalje. Spomnim se, da je bila sejna soba v pritličju Delove stolpnice povsem polna, kar pomeni, da je v njem moralo sedeti okoli 25 ljudi – ne spomnim pa se, kdo poimensko.

Kako je funkcioniral, najlažje pojasnim na svojem uredniškem imenovanju leta 1986. Tedaj je urednika po posvetu s komunistično partijo imenovala SZDL. Tedaj je bilo na seznamu devet ljudi, ki naj bi bili primerni, enega pa so lahko predlagali novinarji. Ti so predlagali mene, med drugim pa so bili na seznamu tudi Mitja Meršol, Jože Volfand (prejšnji odgovorni urednik), Branko Podobnik (urednik notranjepolitične redakcije) in drugi. Šef SZDL je bil tedaj Jože Smole, ki se je odločil, da brez soglasja ne bo imenoval odgovornega urednika. Novinarji so vztrajali pri meni, partija pa se ni strinjala, češ da sem nepredvidljiv. Smoleta je bilo vendarle toliko v hlačah, da si je upal nastopiti proti partiji, in po njegovi zaslugi sem potem tudi postal urednik. Za tem me je formalno potrdil še tiskovni svet.

Funkcijo odgovornega urednika ste opravljali do leta 1996, med letoma 1991 in 2001 pa ste bili tudi direktor družbe. Kako kot »idejni oče« lastninskega modela Dela danes gledate na ta proces?

Privatizacija Dela je bila zamujena priložnost za samostojno novinarstvo v Sloveniji. Gre za zgodbo, v kateri sem sodeloval do začetka prodiranja Pivovarne Laško v lastniško strukturo Dela, za njeno razumevanje pa je potrebno poznati predzgodovino.

Prva faza se je začela leta 1989 in je pomenila ločitev od sozda (sestavljene organizacije združenega dela) ČGP Delo. To je bilo orjaško podjetje z več kot 2000 zaposlenimi, v katerem je bilo Delo le eden izmed 14 povezanih tozdov (temeljnih organizacij združenega dela). Glavni razlog so bile predvsem centrifugalne sile grafičnega dela podjetja – tiskarne, Retro studia in Dela Prodaje –, ki so na trgu zase iskale druge priložnosti, namesto da bi servisirale osnovni izdelek, ki je bil časopis Delo. Sam sem zagovarjal stališče, da če želimo ostati skupaj, se moramo vrniti k osnovnemu produktu, na kar pa drugi niso pristali, zato smo se začeli pogovarjati o ločitvi. Šlo je za mučen in dolgotrajen proces, v katerem je šlo za vprašanja, kdo bo dobil skupne službe, seznam naročnikov, dokumentacijo, tiskarske stroje in celo najsposobnejše kadre. Treba pa je bilo razdeliti tudi 14-nadstropno stolpnico »Črna vdova,« ki je bila zgrajena s skupnim kreditom, ki smo ga odplačevali vsi tozdi.

Kot direktor novoustanovljene družbe z omejeno odgovornostjo sem moral nato podjetje znova postaviti na noge. Tako sem v upravo zvabil Emila Šuštarja, ki mi je vzpostavil tajništvo, računovodstvo in druge osnovne službe. Moral sem dobiti tudi Jureta Apiha, ki je želel s Studiom Marketing odpreti samostojno firmo, a sem ga pregovoril, da je sodeloval v upravi kot direktor oglasnega trženja. Dobil sem tudi Iva Omana, ki je prej v okviru sozda skrbel za tiskarno in tehnološki razvoj. Ker so bili vsi strokovnjaki na svojem področju, smo manjkajoče službe razvili relativno hitro in uspešno.

Sledil je nakup nove rotacije, in to z denarjem Svetovne banke. Delegaciji, ki nas je obiskala, je bilo zato potrebno predstaviti prihodnje načrte, lahko pa mi verjamete, da v tistem trenutku kakšnih velikih načrtov nismo imeli. Tako smo si v nekaj dneh izmislili cel kup novih projektov, ki bi zapolnili kapaciteto rotacije, sicer kredita ne bi dobili. Sam sem si takrat izmislil Delo plus, Delo X, Delo romar, Delo adut, Delo finale, ki smo jih kasneje združili v Slovenske novice.

Zgodba pa je imela še eno pomembno plat. Postavilo se je vprašanje, kaj storiti z ustanovitelji. Delo je formalno ustanovila SZDL, ki so jo sestavljali komunistična partija, zveza borcev, sindikati, mladinska organizacija in druge družbene organizacije – mi smo jim rekli »duhovi preteklosti« –, vsi pa so preko ustanoviteljskih pravic hoteli ohraniti

lastništvo nad Delom. Zlasti s partijo in sindikati smo imeli mučna pogajanja, da bi nam v novem sistemu prepustili ustanoviteljstvo, k sreči pa nam je bil precej naklonjen tedanji podpredsednik SZDL za družbeno-ekonomske odnose v Sloveniji in član vodstva Zveze komunistov Viktor Žakelj, ki nam je pomagal, da smo se izvili iz krempljev ustanoviteljev.

Od tu do začetka privatizacije je Delo doživelo svoje zlato obdobje samostojnosti. Po tem, ko smo se rešili sozda in se znebili ustanoviteljev, nam nihče več ni sedel za vratom. V začetku devetdesetih je sicer s političnimi pritiski poskušal tudi Demos – tu je bil zlasti agresiven Dimitrij Rupel. Zahtevali so, da imajo kot nova glavna družbena in politična sila pravico do lastništva nad Delom, tako kot ga je imela prej partija preko SZDL. Tudi z njimi smo imeli zelo mučna pogajanja, iz katerih se spomnim, da sem nekoč Dimitriju Ruplu odkrito dejal, da si lahko prilastijo zidove, mize in omare, ne pa tudi ljudi, saj bodo ti branili svojo komaj pridobljeno samostojnost.

To je bil tudi eden glavnih razlogov za ustanovitev Slovenskih novic. Tako bi v primeru, če bi se politika res »usedla« na Delo, novinarski del preselili v SN in bi tam nadaljevali svoje novinarsko poslanstvo. Na začetku SN namreč sploh niso bile bulvarski časopis, ampak povsem običajen časopis, brez kakšnih senzacionalizmov. Slovenske novice so bile ustanovljene z direktnim vlaganjem novinarjev. Imel sem velike težave s prepričevanjem novinarjev, da bi vložili svoj denar in postali solastniki SN, uspelo pa mi je prepričati 140 novinarjev. Moram reči, da so mi bili kasneje, ko ni bilo več nevarnosti prevzema in so deleži postali sestavni del časopisne hiše Delo, v glavnem vsi hvaležni, saj so kljub porodnim težavam in nerentabilnosti SN vsaj desetkrat zaslužili.

Ste pa zato slišali očitke, da so Slovenske novice by-pass podjetje. Slabo polovico denarja za njihovo ustanovitev je namreč prispevalo kar Delo samo, ki tedaj še ni bilo lastniško konsolidirano.

Prav to vam hočem povedati. SN so bile by-pass podjetje za primer, če bi Demos tedaj prevzel Delo, ne pa zato, da bi tja prenesli kakšen kapital. Večinski delež – 51 odstotkov – je bil vendarle v rokah novinarjev in urednikov, ki so dejansko vplačali iz svojih žepov.

Kako je družba Delo funkcionirala med letoma 1991 in 1995, ko še ni imela vzpostavljenih vseh običajnih organov, ki jih poznajo podjetja v kapitalističnem okolju? Delo je imelo vzpostavljen le upravni odbor, vi pa ste hkrati opravljali funkciji odgovornega urednika in direktorja družbe.

Pomagali smo si z določenimi organizacijskimi enotami iz prejšnjih časov. Ohranili smo denimo nek razširjen uredniški svet, ki so ga poleg zaposlenih sestavljali ugledni predstavniki javnosti. Rekli smo mu časopisni svet, v njem pa so denimo sedeli pisatelj Rudi Šeligo, alpinist Tomo Česen in igralec Boris Cavazza. To je bila nekakšna oblika javnega nadzora, ko še ni bilo nadzornega sveta – še vedno namreč nismo bili popolnoma zasebna firma. Imeli pa smo tudi štiričlansko upravo, ki je bila sestavljena iz ljudi, ki sem jih prej naštel.

Leta 1993 smo začeli s pripravami na lastninjenje in pričeli pogovore s tedanjim sekretarjem za privatizacijo Tonetom Ropom. Spomnim se, da se je obnašal precej arogantno, zato sklepam, da je imel precej proste roke, da lahko določene postopke izpelje tudi precej mimo volje posameznih podjetij. Svojo moč je želel pokazati – podobno kot nekaj let prej naši ustanovitelji – na primeru Delove dokumentacije. Mnogi, tudi Rop, so želeli, da dokumentacija zaživi kot samostojno podjetje, ker so mislili, da je to neka posebna moč. Danes v času interneta in vseh drugih arhivov si je to težko predstavljati, toda tedaj je to vseeno predstavljalo zelo dober fundus, iz katerega se je lahko marsikaj razvijalo, in je zato predstavljalo neko prednost. Rop mi je v določenem trenutku celo dejal, da lahko Delo organizacijsko vztraja pri svojem, on pa lahko naredi, kakor hoče. Odvrnil sem mu, da je tudi nad njim še nekdo – slovenska javnost –, do nje pa imamo mi svojo odgovornost. Ker se je ustrašil, da bomo s kakšnimi stvarmi prišli v javnost, se je ustrašil in ni več vztrajal pri razdružitvi časopisa in dokumentacije.

Leta 1995 ste se z agencijo za privatizacijo vendarle dogovorili za model lastninjenja z notranjim odkupom delnic. Tako je razmerje notranjih lastnikov proti državi in zasebnim investicijskim skladom sprva znašalo 60 : 40, a se je že v naslednjih letih občutno zmanjšalo in se leta 2007 končalo s popolnim prevzemom Pivovarne Laško.

Kako danes gledate na ta proces? Bi lahko rekli, da je bil neuspešen, glede na to, da Delo danes nima strateškega lastnika, ki bi bdel nad organizacijsko profesionalnostjo in kvaliteto časopisa?

Nekaj časa smo imeli tudi idejo, da bi nekaj deleža v odkup ponudili tudi bralcem, a se je zaradi šibke kapitalske moči izkazala za neizvedljivo. Moja ideja je bila – in zato tudi govorim o izgubljeni priložnosti –, da bi po zgledu francoskih Le Monda in Liberaciona novinarji postali večinski lastniki družbe. Nekaj časa je tako tudi bilo in tako smo s 60-odstotnim deležem Krekovi družbi, ki je izžrebala 20 odstotkov lastništva Dela, preprečili, da bi lahko kdajkoli resno vplivali na nadzorni svet. Da kljub petinskemu deležu niso imeli praktično nobenega vpliva na Delo, jih je mučilo, zato so se najverjetneje tudi odločili prodati svoj delež.

Glede interne prodaje delnic pa sem takrat novinarjem predlagal, da ustanovimo družbo pooblaščenko in tako zapremo kupovanje delnic znotraj novinarskega kolektiva. Del novinarjev, ki je bil bližje levemu političnemu polu oziroma strankama LDS in ZLSD, je temu nasprotoval, češ da bi to pripeljalo do tajkunizacije Dela. Bali so se, da bo ozka skupina vodstva dobila lastništvo v svoje roke, zato so menili, da je bolje, če prodajo delnic prepustimo sivemu trgu. To se je izkazalo za napako. Dejansko bi lahko našli kakšne mehanizme, ki bi preprečili tajkunizacijo, o kateri so govorili, že tako pa smo imeli pri samem odkupu delnic omejitvev na maksimalno dvo odstotni delež. Sam sem imel 1,6 odstotka, vsi štirje člani uprave pa skupaj okoli pet odstotkov lastništva. To ni bilo nekaj, kar bi lahko ogrozilo samostojnost podjetja. Jo je pa ogrozilo prosto prodajanje na sivem trgu. Pod roko se je namreč prodajalo najboljšim ponudnikom, to pa je bila v prvi vrsti Krekova družba, ki je hitro prišla na 25 odstotkov lastništva. Kot se je pokazalo kasneje, ko je Delo prišlo na borzo, je imela posamezna delnica večjo kapitalsko vrednost, kot je bilo sprva ocenjeno. Preko Dela je bilo namreč možno priti do določenega vpliva in tega so se zavedali vsi.

Zato je bila tudi želja, da gremo čim prej na borzo, da bo vsaj postalo razvidno to nevarno prodajanje pod mizo. V hipu, ko sem videl, da se nam usuva novinarsko lastništvo – s 60

odstotkov je v nekaj letih padlo na 40 odstotkov – in je grozilo, da bomo izgubili večino v nadzornem svetu, je bila moja želja razpršiti lastništvo. Tako sem želel v dogovoru z nekaterimi lastniki doseči, da ne bi prišlo do prevladujočega vpliva na lastništvo in bi tako podjetju zagotovil še kolikor toliko samostojnosti. Tako sem želel preko borznoposredniške družbe Poteza preusmeriti nakupe na Ljubljansko banko oziroma njen PID Maksima in Pivovarno Laško. V nadzorni svet Dela so tako prišli podpredsednik Ljubljanske banke in šef Maksime Boris Zakrajšek, direktor PL Tone Turnšek in tudi šefa državnih kapitalne in pokojninske družbe. Ta nadzorni svet je bil torej dokaj ugledno sestavljen. Ker so v njem sedeli prav šefi glavnih lastnikov, smo se lahko o marsičem pogovarjali na štiri oči in smo lahko tako sklepali, ali so njihovi interesi res strateški ali politični. Tega sicer nikoli ne moreš zagotovo vedeti, lahko pa slutiš. Večkrat je prišlo tudi do prikritih pritiskov name. Očitno določenemu delu politike nisem bil povšeči in bi me raje videli v zakulisju, zato so mi ponujali denimo mesto ambasadorja v Kairu in podobno. Imel sem občutek, da je leva politična opcija smatrala, da sem bolj naklonjen desnim strankam, ocena pa je najbrž temeljila na dejstvu, da sem za svojega namestnika postavil Danila Slivnika. To so bili precej umazani časi. Postavljali so tudi precej trde zahteve glede poslovanja, zato smo v upravi včasih z nadzorniki prišli v konflikte. Vedno pa smo se o vsem odkrito pogovarjali.

Od kod so prihajali ti pritiski? S strani državnih Kada in Soda?

Odškodninska in Kapitalska družba se nista dosti vmešavali. Deloma so pritiski prihajali s strani Ljubljanske banke. Čeprav sva bila z Zakrajškom v razmeroma prijateljskih odnosih, se mi je vedno zdelo, da nekam hodi po politično mnenje in ga tudi prenaša meni osebno in nadzornemu svetu. Seveda je bilo tedaj to težko uvideti, logika razvoja dogodkov pa napeljuje, da takšnih špekulacij ne gre kar tako ovreči.

Še pred nadzorniki, ki ste jih omenili, je imela v nadzornem svetu predstavnika tudi Krekova družba. Zakaj je bila Krekova družba tako nezaželen lastnik na Delu? Ste se bali političnega vpliva?

Drži. Leto ali dve je bil nadzornik tudi Milan Gerič, ki pa je s Krekovo družbo prišel v konflikt in so ga sami umaknili, ker ni zagovarjal njihovih interesov. Njihov vpliv pa je bil

kljub četrtnskemu deležu zelo majhen, zato so v nadzornem svetu Dela želeli imeti dva člana. Večina novinarjev je menila, da bi bil to prevelik vpliv cerkvenih krogov, česar si kot laični časopis ne moremo privoščiti.

Vrniva se še malo k lastninjenju Dela. Posamezni novinarji in uredniki ste ob trgovanju s svojimi deleži kar precej zaslužili. Ali so torej zaposleni s prodajo svojih deležev sokrivi za pojav politično-kapitalskih vplivov, ki so se pojavili kasneje?

Jaz ne bi tako rekel. Navsezadnje je povsem osebna odločitev, kaj s svojim denarjem počneš, in jaz sem to razumel. Mnogi so si na ta račun kupili hiše, stanovanja ali karkoli drugega vrednega. Te odločitve pa niso bile plod kakšnih zunanjih političnih navodil, češ da bi tako pospešili razprodajo. Rekel bi, da se je premalo čutila lojalnost in zavezanost Delu kot samostojnemu novinarskemu podjetju.

Jaz sem skušal novinarje v to prepričati od samega začetka, a je bilo tedaj razumljeno bolj kot demagogika, čeprav sem mislil iskreno. Nenazadnje sem s tem imel določene izkušnje. Študiral sem v Franciji in poznal, kako je bilo z Le Mondom in Liberacionom. Meni je bilo hudo, da se ni moglo to, ko je bila idealna in enkratna priložnost, zgoditi tudi pri nas. Moram pa priznati, da sta imela pri takšnem modelu lastninjenja težave tudi oba francoska dnevnikarja in sta se morala obrniti na zunanje lastnike in zasebnikom odprodati del lastništva. Najbrž dolgoročno tudi pri nas ne bi šlo drugače.

Pri nas je bil s stališča novinarjev v prvem planu vedno mezdni odnos. To se je pokazalo v pripravljenosti na stavko za dvajset odstotkov višje plače. Ta mezdni odnos z upravo je bil torej pomembnejši kot odnos do samostojnega novinarstva, ki zanje ni bil prioriteta.

Je po vašem mnenju politično-kapitalska intervencija vplivala na ugled časnika Delo? Lahko padanje naklade in branosti pripišemo poskusu političnega vplivanja prve vlade Janeza Janše in kasneje pritiskov Pivovarne Laško?

Ugled je zelo nihal tudi zaradi drugih reči. V primerjavi z mojim časom na Delu, ko je bila naklada med 80 do 100 tisoč izvodov, se je število bralcev do danes prepopolovilo. Pa ne zato, ker bi vsi bralci zbežali na internet, ali zato, ker mlade generacije ne berejo. Delo je

bralstvo izgubilo zato, ker je izgubilo kredibilnost pri večini tistih bralcev, ki so v Delu videli nekaj objektivnega in zaupanja vrednega. Šlo je za to, da so mnogi novinarji – pa ne zaradi političnih vplivov, ampak zaradi svojih osebnih prijateljskih odnosov z določeno politično opcijo – pozabili, da morajo biti po osnovnem poklicnem poslanstvu nevtralni in samostojni od politike. Recimo, da je od polovice bralcev, ki jih je Delo izgubilo, tretjina šla na račun tistih, ki finančno niso več zmogli. Del najbrž tudi zato, ker Delo ni znalo pritegniti mlajših bralcev in so se ti raje preusmerili na nove medije. Ampak večina je šla stran zato, ker niso več videli uravnotežene kredibilne drže, pač pa se je vse bolj usmerjala v levo.

Pazite, desna usmeritev Dela je bila mogoče tisti dve, tri leta, ko sta prišla Peter Jančič in Danilo Slivnik. Toda to je bilo kratko obdobje, ko osip ni bil tako strahoten, kot je postal po tem, ko se je Janez Janša s svojo ekipo poslovil iz Dela in ko se je časopis začel izraziteje nagibati k levi politični opciji in se je pozabilo, da ima svoje bralce tudi na desni. Mislim, da je eno z drugim povezano. Ni samo Janša s svojim prihodom v Delo vsega porušil, pač pa je Delo samo rušilo svojo podobo, ko je šlo iz ene skrajnosti v drugo.

Verjetno pa je do tega vodil tudi proces lastninjenja?

Seveda je. Je pa tako, da če bi pred Delovim vstopom na borzo ustanovili tisto družbo pooblaščenko in tako prodajo delnic zaprli le za interni delavski kolektiv, bi bila situacija verjetno drugačna. Toda težko je ljudem prepričati, da v kapitalizmu uveljavijo svojo pravico od lastništva.

PRILOGA C: INTERVJU S PRIMOŽEM CIRMANOM

Pogovor z nekdanjim novinarjem Dela Primožem Cirmanom (4. 6. 2012)

Začniva pri novinarskih pritiskih in tvojem intervjuju z Zoranom Jankovičem iz leta 2006. Pogovor naj bi bil objavljen v Sobotni prilogi, kar pa se ni zgodilo. Se spomniš, kdo ti je intervju naročil, kdo je zanj vedel ter kdo in zakaj je zahteval umik?

Spomnim se, da sva intervju tik pred prvomajskimi prazniki delala skupaj z Vanjo Tekavec. Če se ne motim, je intervju predlagal tedanji urednik SP Ervin Hladnik Milharčič, jaz pa nisem imel nič proti, saj je bil takrat Mercator zelo odmevna zgodba. To je bilo približno pol leta po tem, ko Janković ni bil več predsednik uprave, je bila pa zgodba povezana z lastninjenjem Mercatorja. Pol leta prej sta namreč v lastništvo vstopila Pivovarna Laško in Istrabenz in se je ves čas pričakovalo nek prevzem iz Srbije, za katerim pa naj bi po nekaterih ocenah stal prav Janković. Navsezadnje je res prišel nek kajmanski sklad Altima in objavil prevzemno ponudbo, kasneje so Mercatorjeve delnice kupovali tudi neki skladi, ki naj bi bili povezani s srbskim poslovnežem Milanom Bekom. Medtem je Šrot gradil svojo lastniško obrambo in prav tako kupoval Mercatorjeve delnice, Bavčar pa je spet igral neko svojo igro in se iz Mercatorja počasi umikal. Skratka, dogajalo se je »na polno« in nastajala je zanimiva gospodarska zgodba. Jankovića sva želela vprašati, kako pol leta po zamenjavi gleda na vso zadevo in predvsem, ali ima kaj pri tem. On se ima namreč za očeta Mercatorja, ob tem pa tedaj tudi nihče ni zares verjel, da bi ta položaj izpustil kar tako, ne da bi poizkusil kaj »poštrikati«. To je bila delovna hipoteza, s katero sva šla na intervju.

Ali je za pogovor od samega začetka vedel tudi urednik moje, gospodarske redakcije Darijan Košir, se – iskreno – ne spomnim. Vem pa, da je takrat odgovorni urednik Dela že postal Peter Jančič, a je časopis dejansko operativno vodil Košir, ker je bil bolj izkušen časnikar. Mislim, da je moral nekdo iz uredništva SP v začetku tedna to prijaviti na uredniškem kolegiju in so torej izvedeli vsi uredniki. Intervju sva naredila, spomnim pa se, da se je že med tipkanjem intervjuja oglasil predsednik uprave Danilo Slivnik in znorel, da pogovor ne bo objavljen. Kar je pravzaprav logično. On je bil takrat direktor časopisa v lasti Pivovarne Laško, sicer v začasnem najemu pri vladi, a zagotovo ni bilo nikomur v

interesu, da bi jim Janković v lastnem časopisu žugal in jim solil pamet. Jaz sem intervju vseeno pretipkal in ga poslal v avtorizacijo Jankoviću. On je stvari minimalno popravil, od tam pa stvar ni šla nikoli dalje.

Zakaj? Redakcija SP je bila po besedah izvršne urednice Tadeje Zupan Arsov do zadnjega zainteresirana za objavo.

Enostavno sem vedel, kam pelje ladja in da pogovor ne bo objavljen. Ker je bil za tipkanje zelo kratek rok, enostavno nisem hotel porabiti dvanajst ur za nekaj, kar ne bo objavljeno ali pa bo objavljeno v neki skrajšani obliki, kot so mi ponudili. Kasneje se je izkazalo, da je bil to vrhunec prevzema Sobotne priloge.

Sicer pa se glavnina pritiskov tedaj ni dogajala na SP. To je prepotencirana zgodba. Glavni pritiski so se dogajali na gospodarski redakciji. Pa seveda tudi v zunanji, toda tam je »dirigiral« tedanji zunanji minister Dimitrij Rupel. Pri nas na gospodarstvu je bila druga težava, saj nisi vedel, ali gre za posege lastnikov ali politike. Hecno, leta 2006 sem v Delu FT objavil dvostranski članek o prevzemu družbe Center Naložbe, ki je postajala lastnica skupine Pivovarne Laško. Tedaj se je vedelo, da je to začetek menedžerskega odkupa Laškega, kar sem tudi zapisal. In je bilo objavljeno! Mi je pa Darijan Košir povedal, da je Laščane kasneje zanimalo, ali je članek naročil predsednik vlade Janša. Enostavno nisi vedel, kdo je gospodar. Če se vrnem k intervjuju z Jankovićem, mislim, da je takrat zmotil oboje. Morda malo bolj Laščane, saj Janković tedaj še ni bil v politiki. Na vprašanje, ali namerava kandidirati za župana Ljubljane, mi je celo zatrdil, da ne.

Zanimivo, ko praviš, da lastnikom – logično – ni bilo v interesu pojavljanje Jankovića. V času pivovarske vojne za prevzem Uniona se je, sodeč po takratnem pisanju Dela, zdelo, da je bil časopis skoraj bolj naklonjen belgijskim kupcem, čeprav je bila Pivovarna Laško že tedaj pomembna lastnica Dela.

Drži, Delo je tedaj poročalo zelo uravnoteženo. Denimo leta 2005, ko je urad za varstvo konkurence po dolgotrajnem postopku Laščanom vendarle dovolil prevzem Uniona. Pri tem so navedli t. i. relevantna dejstva, kjer če si jih šel prebirat, so bili vsi razlogi, da se

koncentracija Uniona in Laškega zavrne, odločba pa je bila pozitivna. Delo je o tem pisalo in objavilo zelo dober komentar, ki je trdil, da je to narobe. Dalo se je torej vseeno veliko delati.

Gre torej za osebnostne in karakterne razlike med tedanjim predsednikom uprave PL Tonetom Turnškom in njegovim naslednikom Boškom Šrotom?

Seveda. Pritiski so vedno stvar ljudi. Ti so se na Delu pač stopnjevali. Ko je bil Delov predsednik uprave Tomaž Perovič, je sicer vsake toliko namignil, kaj so nezaželene teme, in se je vedelo, da je bil na sestanku pri premierju Janezu Janši ter je vlekel poslovne poteze, ki so bile narekovane od drugod – denimo prevzem Maga –, pa ni nikoli izrecno prepovedoval vsebin. Za to je bil prepameten. Njegov naslednik Danilo Slivnik je bil drugačen. Bil je divjak, neposreden, brutalen. Spomnim se, kako je tulil name: »Ne, ne, ne bo objavljeno!« Treba je upoštevati tudi megalomanski značaj Boška Šrota. On je hotel imeti vse. Odločil se je, da menedžerskega odkupa ne bo delal s 50 sodelavci, ampak sam. Želel je imeti časopise, pijače, trgovino, vpliv. Kronski dokaz, da za vsem tem stoji »veliki načrt«, pa je diplomsko delo njegove žene Anice Šrot.

Kako so v praksi izgledala srečanja s Slivnikom? Pogovori na štiri oči, na hodnikih, v redakciji?

Predsednik uprave je prišel v redakcijo k uredniku, nato pa so poklicali še mene. Slivnik se je drl name, mi grozil z znižanjem plače in stimulacije, Košir pa je pač bil zraven in tiho. To je bilo to. Kasneje sem se obrnil na predstavnico sindikata Mijo Repovž, ji poročal, kaj so mi naredili, predvsem pa me je zanimalo, ali lahko kako ukrepamo – sam pač ne moreš storiti veliko. Seveda se je Delo že takrat izkazalo kot visoko špekulativna firma. Vsi so se delali, da tega ni. Mija je sicer korektno odgovorila, kaj lahko zahtevamo, a je bilo tudi njej jasno, kam zadeva pelje. Pismo sem objavil tudi na internetu, a drugih odzivov ni bilo. Pričakoval sem sicer, da so novinarji visoko inteligentni ljudje, ki vidijo, kam zadeva gre, in da bi naredili vsaj malo hrupa, da se bo Slivnik morda malo vnesel. Pa ni bilo tako. Ljudje so si očitno to razlagali kot nekaj, kar bo s časom že minilo. Zelo upogljivo.

Spomnim se tudi, da sem na letnem razgovoru dobil slabšo oceno, kot sem mislil, da bi morala biti. Mislim, da sem za objektivnost (od 1 do 5; op. a.) dobil 3.

So ti plačo potem tudi dejansko znižali in si zato prestopil na konkurenčni Dnevnik?

Ne, ni bilo tako. Bilo je še več podobnih primerov. Jeseni 2006 pa sem v uvodniku Dela FT objavil tekst, ki je Slivniku hudo stopil na žulj. Naslov je bil »Simptom Toplak«, če se ne motim, pa je zaradi njega odletel tudi tedanji urednik Dela FT Veso Stojanov. Enostavno se je vedelo, da nekaterih stvari ne moreš delati, čeprav so bile zgodbe z Laščani tedaj top tema. Zame je bilo zelo moteče, da zadev, ki sem jih precej raziskoval in brskal, potem nisem mogel objavljati. S katerokoli zgodbo, ki smo jo delali in je bila »občutljiva«, je bilo nekaj. Enkrat sva z Mihom Jenkom pisala tekst o javnofinančnih napovedih, ki je nakazoval, da se gospodarstvo pregreva. To je kazala neka interna analiza, ki sva jo pridobila. Odgovorni urednik je med pisanjem dobesedno »svetil« za računalnikom, imel nekoga na telefonu in bral, kaj jaz pišem. Ob tem me je prepričeval, da to ni tako, da naj dodam še to in to. Popolnoma »kontra« obnašanje urednika, kot bi pričakoval.

Moj urednik Košir mi denimo ni nikoli omenil, da o tedanji državni sekretarki na gospodarskem ministrstvu in kasnejši tesni zaveznici predsednika Pivovarne Laško Andrijani Starina Kosem ne smem pisati, dokler nisem nekoč hotel objaviti neke na videz nepomembne zgodbe. Šlo je za prodajo Sodovega deleža v Emoni Obali, za katerega sem ugotovil, da je kupec nekdanji poslovni partner Andrijane Starina Kosem. Ko mi je Košir dejal, da tega noče imeti v časopisu, mi je postalo jasno, da je v hiši zavladal novi red. Ko sem razmišljal, ali se tukaj najdem ali pa sem še toliko mlad, da si upam poskusiti še kje drugje, sem se pač odločil za prestop na Dnevnik.

Preskočiva na čas, ko so se politika in lastniki Dela razšli in se je med njimi vnel oster javni spor. Delo je tedaj iz vladi naklonjenega časopisa čez noč postalo oster kritik njenih potez. Resda tebe tedaj ni bilo več na Delu, toda kako kot novinar ocenjuješ ta preobrat?

To je katastrofa. Spominja me na razvpite ruske zgodbe. Začelo se je z odmevnim pismom nekdanje državne sekretarke na gospodarskem ministrstvu Andrijane Starina Kosem, ki je prestopila na Šrotovo stran in začela prevzemati vse ključne vzvode njegovega lastniškega imperija. To, da je Šrot na tak način prekinil »pakt« z Janšo, pa je bil začetek njegovega konca. Levica mu namreč nikoli ni odpustila, da je trgoval z »njenim« časopisom. Treba je namreč vedeti, da je bil med levico in desnico dolg boj za Delo. Ne le v času lastninjenja Dela, ko je v lastniško strukturo skušala resneje vstopiti Krekova družba, ampak tudi kasneje. Denimo v času Bajukove vlade, ko se je zgodil požar v Gorenju in je vlada državno pomoč pogojevala s tem, da morajo Velenjčani prodati svoj delež v Delu. Šrot je računal, da bo prek Dela našel novo pot do nove politike. A poti nazaj ni bilo več, saj je tedaj že prišlo v percepcijo javnosti, da imamo pri nas tajkune. S tem, ko je Kosmova dobivala vedno večjo moč v Šrotovem lastniškem imperiju, pa so ga začeli zapuščati tudi najožji sodelavci kot denimo odvetnik Stojan Zdolšek in »miselni arhitekt« njegovega projekta Robert Šega.

Kaj pa to pomeni za novinarstvo časopisa v Šrotovi lasti?

Ni hujšega. Najslabše, kar se lahko časopisu zgodi, je, da javnost vidi, kako se lahko čez noč obrne plošča. Iz časopisa, ki je bil vladi relativno prijazen, v nenadno fazo »nažiganja« po Antonu Ropu, nato Janezu Janši, potem se je kar naenkrat nehalo »nažigati« po Janši. To ni bilo več ničemur podobno.

Točno to je teza najine diplomske naloge. Da so najprej pritiski na novinarje, nato pa tudi uklanjanje lastnikom močno zmanjšali ugled Dela. Toda pri slednjem se zdi, da ni šlo za klasične oblike hierarhičnega vplivanja na vsebino, pač pa je »uslužnost« nase prevzel tedanji odgovorni urednik Darijan Košir. Je to za verodostojnost in ugled enako škodljivo?

Je. Takšna praksa namreč vpliva na interne človeške potenciale. To vpliva na pisanje posameznih novinarjev. Jaz sem to izkusil na svoji koži. Enostavno nimaš več volje. Tekste pišeš samo zato, da nekaj pišeš. Če na tak način dela dvesto zaposlenih, ti javnost ne verjame več, tudi ko nekoga »nabiješ«. Vsi namreč mislijo, da delaš po navodilih nekoga

drugega. To postane za časopis uničujoča snežna kepa. Ne gre samo za neposredno preprečevanje objavljanja določenih vsebin, ampak začne takšna praksa najedati tudi percepcijo javnosti in profesionalni ugled. Ko kot novinar prideš nekam, te denimo vsi vidijo kot izpostavo nekoga drugega. To je bilo zelo dobro vidno v »protitajkunski vojni«, ko Delu določenih stvari ne bi bilo potrebno pisati. Jasno je bilo, da je bitka izgubljena.

Ravno tu se zdi velika razlika v poročanju Dnevnika in Dela. Medtem ko je prvi dvomil v poštene namene domnevnih rešiteljev Laščanov, na prvih straneh razkrival njihovo preteklost in dokazoval povezave s Šrotom, je Delo v mnenjskih člankih pogosto kritiziralo »politično gonjo« proti tajkunom.

Tako je. Pametna konkurenca to seveda takoj izrabi. Takrat se je Dnevnik pravzaprav profiliral kot vseslovenski časopis in začel posegati v Delove bralce, kar je bilo prej nepojmljivo. Obljubil je neko svežino in nov pristop, medtem ko se je Delu zgodilo, da mu ljudje enostavno niso več verjeli, da je kredibilno in kritično tam, kjer samo presodi. Namesto tega je prevladala percepcija, da se vse ureja iz Laškega.

Kako pa si sam – takrat že kot novinar Dnevnika – gledal na to, kako je o teh temah dnevno poročalo Delo, ki je zgolj pasivno sledilo dogodkom ali v najboljšem primeru ekskluzivno objavljalo informacije in pogovore z domnevnimi rešitelji Šrotovega imperija?

Žalosten sem bil. Ni mi bilo prijetno gledati, kaj se dogaja. Jasno je, da če nekomu ponudiš časopisni prostor za razlaganje – kot ga je Delo denimo italijanskemu poslovnežu Pierpaolu Ceraniju, ki naj bi lastnikom skupine Laško pripeljal svež tuj kapital –, s tem izpade kredibilen. Po drugi strani pa ga ne poznaš in ga je tudi težko »priviti« glede konkretnih zadev. Zadeva s Ceranijem je bila že skoraj smešna. Tip je bil popoln blefer, kar je pokazalo že kratko preverjanje po spletnem iskalniku Google. Hitro se je izvedelo, kaj je počel dotlej, že bežen pregled bilanc njegovih družb pa je pokazal, da so obljube o stotinah milijonov evrov pravljice.

To je bil zelo žalosten del Delove zgodovine, ki uniči notranji kolektiv. Tudi če si imel trohico želje delati, ti dve, tri ali pet let dela v takšnem okolju uniči tisto osnovno radovednost. Delo je imelo vedno nekoliko salonsko, »pametovalno« pozicijo, ki si jo je – in si jo deloma še vedno lahko – privoščilo zaradi zelo razgledanih novinarjev. Ampak danes samo s tem ni mogoče več preživeti. Kot medij nujno rabiš tudi nekaj »vohljačev«. Na Delu pa ni bilo nikoli okolja, ki bi načrtno proizvajalo takšne vohljače. Nanje se je vedno gledalo celo malo zviška. Ko pa se ti zgodi, kar se je zgodilo na Delu, ti tudi viri ne zaupajo več. Sam sem dobil tudi marsikatero zgodbo, ker so bili viri jezni na Delo in je tja niso hoteli nesti.

Kakšno vlogo pri vsem, kar se je zgodilo med letoma 2005 in 2009, pa po tvoji oceni nosijo Delovi novinarji sami? V procesu lastninjenja so svoj sprva večinski lastniški delež prodali, si zanj kupili avtomobile in stanovanja in tako nestrateškim lastnikom sploh omogočili vstop v Delo in vpliv v njem.

V idealnem svetu bi novinarji te delnice združili v družbo pooblaščenko, njeno upravljanje pa prepustili ne novinarjem, ampak nekemu, ki se spozna na posle in ki bi delal v njihovem interesu. A tu sta dva razloga, zakaj se to ni zgodilo. Prvi razlog je enostavno pomanjkanje znanja. Ljudje so takrat delnice dobili in so to videli kot nek regres v obliki certifikata, s katerim si lahko kupijo denimo avto ali stanovanje. Drugič pa dvomim, da je v Sloveniji sploh osnovna volja, da novinarji stopimo skupaj in nekaj naredimo znotraj posameznih medijskih hiš. Spomnim se, da je bilo pri prodaji važno tudi to, da so kupci »naši«. Četudi je bilo od začetka jasno, zakaj so Laščani kupili Delo, so med zaposlenimi krožile šale v stilu: »Fino, sedaj bo pa laško pivo na šanku.« V slovenskem novinarstvu je bila vedno prisotna mentaliteta tipa »saj bo že mimo«. Pa ne bo. Tudi trenutno, ko padajo naklade, je to isto in se delamo, da to ni nič. Kar je hecno, ker imaš v novinarstvu po eni strani ljudi, ki znajo zelo dobro ocenjevati trende v družbi, hkrati pa v svojem poklicu pri tem popolnoma odpovejo.

PRILOGA D: INTERVJU Z ROKOM KAJZERJEM

Intervju po elektronski pošti z novinarjem Dela Rokom Kajzerjem (7. 7. 2012)

Kako si po objavi kritičnega komentarja napotitve slovenskih specialcev na Hotizo čutil pritisk na svoje novinarsko delo? Kdo in kdaj ti je prepovedal komentiranje in kako je zunanjepolitično uredništvo postopoma prevzelo delo, ki si ga opravljal kot dopisnik?

Jasne prepovedi komentiranja nikoli ni bilo. Sistem onemogočanja kritičnega in nepristranskega pisanja je bil bistveno bolj subtilen. Komentiranje slovensko-hrvaških odnosov je čez noč prevzel urednik zunanjepolitične redakcije Stojan Žitko ali kdo drug, ki je bodisi pisal nevtralne komentarje ali takšne, ki so upoštevali vladna stališča do te problematike, t. i. državotvorne komentarje. Kot dopisnik sem pokrival tudi slovensko-hrvaške dogodke v Sloveniji (srečanja političnih vrhov, tiskovne konference MZZ, pisanje o politiki slovenskega MZZ ali politike do Hrvaške ipd.), a mi je pomočnik urednika redakcije Tit Doberšek »pojasnil«, da sem dopisnik, torej omejen le na Hrvaško in njene zadeve – kot da ne bi bil Delov novinar. V primeru, da sem komentar vendarle pisal, mi je urednik zunanjepolitične redakcije prenesel navodila odgovornega urednika Petra Jančiča (o čem pisati in o čem ne), a jih nisem upošteval.

Po prekinitvi pogodbe o zaposlitvi na mestu dopisnika si z upravo podpisal novo pogodbo o zaposlitvi. Zato si – če se ne motim – delo od 1. septembra 2007 dalje opravljal v Ljubljani. Kaj je bilo tvoje novo delovno mesto?

Čeprav sem dobil odpoved delovnega razmerja iz razloga nesposobnosti, sem po nasvetu odvetnika podpisal ponujeno novo, izrazito neugodno in ponižujočo pogodbo; odvetnik je presodil, da je tako bolje, da do konca sodnega postopka ostanem v sistemu, torej Delu. Prerazporejen sem bil v gospodarsko redakcijo k Darjanu Koširju, takratnemu Jančičevemu pomočniku, ki je veljala za »kazensko kolonijo« za tiste, ki niso pisali v skladu z željami vodstva časopisa, torej takratne vlade.

Tedanji predsednik uprave Danilo Slivnik ti nove pogodbe o zaposlitvi ni želel izročiti brez neformalnega srečanja na štiri oči. Takšen sestanek si zavrnil, zato je Slivnik zagrozil z novo, krivdno razrešitvijo. Glede na to, da si vendarle ostal pri Delu, me zanima, ali se je takšen sestanek (morda v kakšni bolj formalni obliki) vendarle zgodil.

Ni se. Z odvetnikom sva vztrajala, da se mora postopek odpovedi delovnega razmerja voditi le po predpisih oziroma zakonodaji, ki pa nekakšnih »neformalnih« sestanekov ne pozna. Slivnik ni nikoli, kljub večkratnim prošnjam, povedal ali zapisal, zakaj si želi takšnega sestanka.

Kako (in ali sploh) si dokončno razrešil svoj nesporazum z upravo in ponovno postal dopisnik za Hrvaško? Je bil to dogovor z odgovornim urednikom Janezom Markešem in kako je na to pristal Danilo Slivnik?

Slivnik na to ni nikoli pristal. Ko je na položaju odgovornega urednika Jančiča zamenjal Janez Markeš, je ta dejal, da bi me takoj poslal nazaj v Zagreb, a da Slivnik tega ne bo dopustil. Po tem, ko je moral Slivnik zapustiti Delo, so se stvari praktično čez noč uredile.

Kdaj natančno si se vrnil v Zagreb in kaj je bilo s tožbo, ki si jo vložil zoper časopisno hišo Delo zaradi nezakonite odpovedi pogodbe o zaposlitvi?

V Zagreb sem se vrnil natanko tri mesece po tem, ko sem bil kazensko premeščen v Ljubljano, in približno dve leti po tem, ko se je začelo »uravnoteževanje« na Delu. Po Slivnikovem odhodu sem se srečal s pravniko časopisne hiše in lastnika in že na prvem sestanku je prišlo do neformalnega dogovora, da se izpolni moj tožbeni zahtevek, torej vrnitev v Zagreb pod istimi pogoji, po katerih sem bil napoten. Z izvensodno poravnavo smo dogovor formalizirali in tožbo sem umaknil. V izvensodni poravnavi je jasno zapisano, da je bila odpoved delovnega razmerja »nepravična in nekorektna«.

V letih 2006 in 2007 se je veliko govorilo in pisalo o pritiskih na Delove novinarje. Kakšne oblike pritiskov je vodstvo časopisa uporabljalo za discipliniranje in kaznovanje neposlušnih novinarjev? Poznaš še kakšen konkreten, medijsko manj

odmeven primer, kot sta bila denimo tvoj in Grahov (posledično tudi za Petra Kolška in Mijo Repovž) ali denimo Milharčičev?

Odmevnejši so bili tisti primeri, v katerih so se novinarji uprli vnovičnemu uvajanju metod iz prejšnjega jugoslovanskega režima. Veliko jih je molčalo, pogumnejši pa so tudi zapustili časopisno hišo. Najbolj drastičnega primera discipliniranja sva bila nedvomno deležna z Grahom, so pa se pritiski, spreminjanje ali umikanje tekstov – ali pa so te pisali tisti, ki si niso želeli konfliktov – dogajali vsak dan. Seveda pa so bile tu še menjave resornih urednikov, kjer so tiste s hrbtenico nadomeščali tisti veliko bolj upogljivi in brez kakršnega koli uredniškega poguma.

Se strinjaš s tezo, da so prav omenjeni dogodki znižali ugled Dela? Zakaj?

Se strinjam. Časnik se namreč ni urejal na Delu, pač pa nekje drugje. Takrat vladajoči so na Delu postavili politične komisarje, ki so izpolnjevali želje in pričakovanja oblasti. Bralci – in Delo ima levji delež kritičnih bralcev – so to seveda dokaj hitro prepoznali in naš časnik v precej velikem številu odpovedovali. Najtežje je takšne bralce pridobiti nazaj. Toda to je bila še najmanjša težava, saj je moralo Delo veliko časa po spremembi oblasti znotraj hiše dokazovati, da je znova vredno zaupanja. »Sanacija« padca ugleda iz tistega obdobja na žalost traja še danes.